ДИТЯЧА ЕНЦИКЛОПЕДІЯ
«МАХАОН»

МІФИ ТА ЛЕГЕНДИ
НАРОДІВ СВІТУ

Що таке міф

Народження Ра, головного бога єгиптян

Тесей і Мінотавр

Міфи — старовинні сказання, оповіді, легенди про походження Всесвіту і людини, таємниці народження і смерті, чудеса світу, подвиги і любовні переживання богів, царів і героїв.

Міф і казка

Казки — це вигадані історії. Загальновідомо, що подій, які відбуваються в них, насправді не було, що це чистий вимисел. Міф — інша річ. Це переказ, у який вірить цілий народ, що живе в певну епоху в певному місці. Міфи в образній формі виражають уявлення про навколишню дійсність (явища природи, людську вдачу, стосунки між людьми), що відповідають ранньому ступеню розвитку суспільства. Міфологія — це своєрідний світогляд стародавніх людей, в якому відобразилися особливості їх мислення — наївного, емоційного, одночасно і конкретного, і образного. Міфи відображають дійсність у вигляді живих істот, які сприймаються первісною свідомістю як цілком реальні.

Міф та історія

Історія розповідає про реальні події та героїв минулих епох. Тоді як дія міфу віднесена до особливого доісторичного часу — епохи створення світу, епохи першопредків, першодій, першопредметів. Для стародавньої людини існуючий світопорядок обумовлений подіями міфічного часу, і все те, що відбувалося в цьому доісторичному часі, набуває значення прикладу, зразка для наслідування.

Вовчиця годує братів-близнят Ромула і Рема — майбутніх засновників Рима.

Духовна спадщина

Усі народи світу із прадавніх часів створювали міфи. Вони народжувалися з природної допитливості людей, їх прагнення зрозуміти і пояснити дійсність. У міфах переплетені донаукове уявлення про природу і суспільство, ранні елементи релігії, філософії, мистецтва.

У кожній культурі склалися певні релігійні обряди, засновані на стародавніх міфах. (Зліва — поклоніння богам у ацтеків, справа — в індусів.)

Спадщина предків

У первісному суспільстві світ осмислювався в міфологічних образах. У міфах було відтворено довершену картину будови світу. Вони передавалися з роду в рід і сприймались як духовний заповіт предків, у якому зосереджено досвід і вікову мудрість попередніх поколінь. Через міф утверджувалася непохитна система цінностей і норм поведінки, закріплювався існуючий порядок у світі та суспільстві на тій підставі, що так було завжди. За уявленнями пращурів, боги і люди жили в єдиному світі і постійно взаємодіяли між собою. Якщо люди шанували богів, боги позбавляли їх від бід.

Спільні сюжети

Різні культури впливали одна на одну. Наприклад, на римлян справляли вплив їхні сусіди греки. Але навіть міфи народів, які жили дуже далеко один від одного, часто виявляються на диво схожими. Так, багато міфів, зокрема вавилонські, грецькі, індійські оповідають про страшну повінь, що затопила Землю і знищила майже все живе. Про Всесвітній потоп оповідається також у Біблії, в історії про Ноїв ковчег.

Історики й учені намагаються з'ясувати, чи не було в сиву давнину страшної повені, яка затопила якщо не всю Землю, то, зокрема, держави Середземномор'я, тобто першопричину для створення міфу про Всесвітній потоп.

Як збереглися міфи

Звідки відомо про міфи цивілізацій, зниклих сотні й тисячі років тому? Деякі міфи не дійшли до нас — люди передавали їх з уст в уста, і поступово ці усні оповіді стерлися з пам'яті, забулися. Але багато міфологічних сюжетів уціліло: вони збереглися в писемних пам'ятках, у скульптурах і малюнках.

Збережене і втрачене

Античні міфи (давньогрецькі та давньоримські) ніколи не зникали з пам'яті європейців. Давньогрецький історик Плутарх урятував від забуття навіть єгипетський міф про Осіріса й Ісіду. А ось унікальна духовна спадщина народів Америки, зокрема індіанців майя й ацтеків, була частково знищена іспанськими завойовниками, які відкрили Новий Світ у XVI ст.

Нові відкриття

Відкриття археологів у XIX–XX ст. дозволили набагато більше дізнатися про стародавні цивілізації. Французький учений Жан Шампольйон, який розшифрував давньоєгипетські ієрогліфи в 1822 р., повідомив багато нового про вірування єгиптян. На території Стародавнього Дворіччя, або Месопотамії, під час розкопок знайдено тисячі глиняних табличок з написами, що містять невідомі міфи. А щодо міфологій кельтів і вікінгів, то тут дотепер залишається багато нерозгаданих таємниць і спірних відомостей.

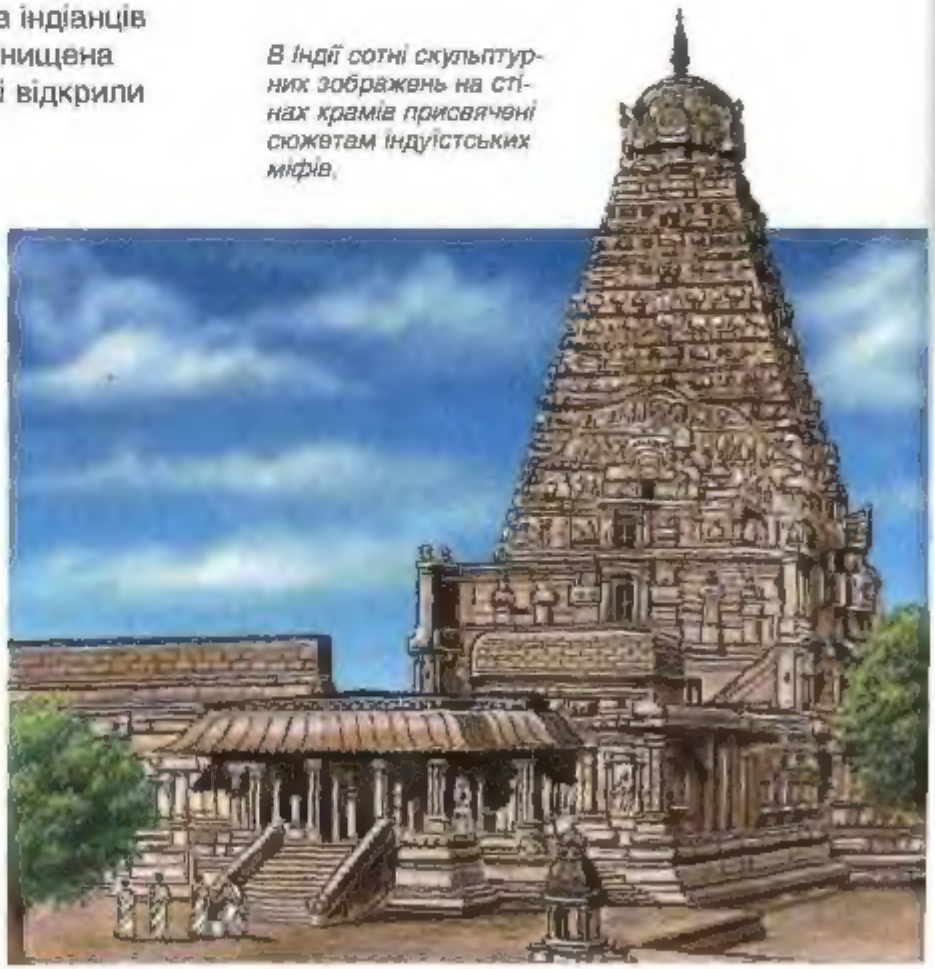

В Індії сотні скульптурних зображень на стінах храмів присвячені сюжетам індуїстських міфів.

Багато месопотамських міфів дійшло до нас завдяки писцям, які увічнили їх на глиняних табличках.

Таємниці природи

У всіх куточках Землі люди вірили в богів і розповідали про їх діяння. Як виникали ці ранні вірування? У ті давні часи не було ні літаків, ані океанських лайнерів, здатних здійснити кругосвітню подорож і дати людям реальне уявлення про світ. Не було космічних ракет, що можуть подолати силу земного тяжіння і дослідити міжпланетний простір. Наук ще не існувало. Багато питань залишалося без відповіді. Люди намагалися пояснити таємниці природи за допомогою міфів.

Межі знайомого світу

У далекому минулому кожен народ знав лише невелику частину Землі. Стародавні греки, які плавали на кораблях по Середземному морю, добре вивчили його узбережжя. Але вони не знали, що знаходиться далі й уявляли, що там, можливо, живуть боги. Греки довго вважали, що на заході, за Середземним морем, розташоване царство Аїда, куди потрапляють душі людей після смерті. Потім вони з'ясували, що на заході теж тягнуться вода і суша. Тоді греки вирішили, що Аїд знаходиться під землею.

Картина світу

Кожен народ уявляв собі весь світ за образом і подобою того, що він бачив щодня навколо себе. Стародавні єгиптяни уявляли його у вигляді родючої долини, оточеної пустелею. Вікінги, які жили на півночі Європи — території з холодним кліматом, вважали, що світ походить від крижаних велетнів. Стародавні греки, вражені безліччю островів, думали, що бог моря Посейдон порозкидав їх по морю під час битви богів.

Сили природи

Багато богів у стародавніх віруваннях були схожі на тварин, яких люди любили або боялися. Єгипетські боги виступали, наприк-

Так уявляли собі картину світу жителі Месопотамії.

Так думали вікінги.

Світ за уявленнями народу фон з Беніну.

Так уявляли собі створення людини жителі Месопотамії.

А це створення людини очима індіанців майя.

Так зображали появу першої людини індіанці навахо.

лад, у вигляді крокодила, корови або скорпіона. В індіанців Північної Америки божества часто зображалися у вигляді койота. Австралійці вшановували змію. Стародавніх людей у різних частинах світу хвилювали спільні питання. Як здобути прихильність добрих сил природи і приборкати злі? Хто змушує ревти вулкани? Наприклад, стародавні греки вважали, що бог Гефест (с. 47). Хто посилає на Землю дощ? За уявленнями індіанців майя, це були боги чаки (с. 102). Багато народів поклонялося богу Сонця, адже Сонце освітлює і зігріває Землю. Як би люди жили без нього?

Як було створено світ

Усюди людей хвилювали одні й ті самі питання. Що було до того, як з'явилися небо і земля? Звідки взялися перші боги? Багато міфів оповідає про те, що спочатку світ був тільки безмежною водною гладінню. Так вважали, наприклад, жителі Японії та Месопотамії. Інші народи вважали, що світ виник з порожнечі: вікінги думали, що він з'явився з крижаної безодні; греки стверджували, що з хаосу. У міфологіях різних народів, зокрема індусів, фінів, китайців, поширений образ світового яйця, з якого виник Всесвіт або бог-творець.

За віруваннями стародавніх японців, земну твердь створили бог Ідзанакі та богиня Ідзанамі. Стоячи на небесному мосту, вони занурили в морську воду спис, дарований їм вищими богами, а коли підняли його, то краплини, які впали з вістря, застигли, утворивши першу сушу (с. 90).

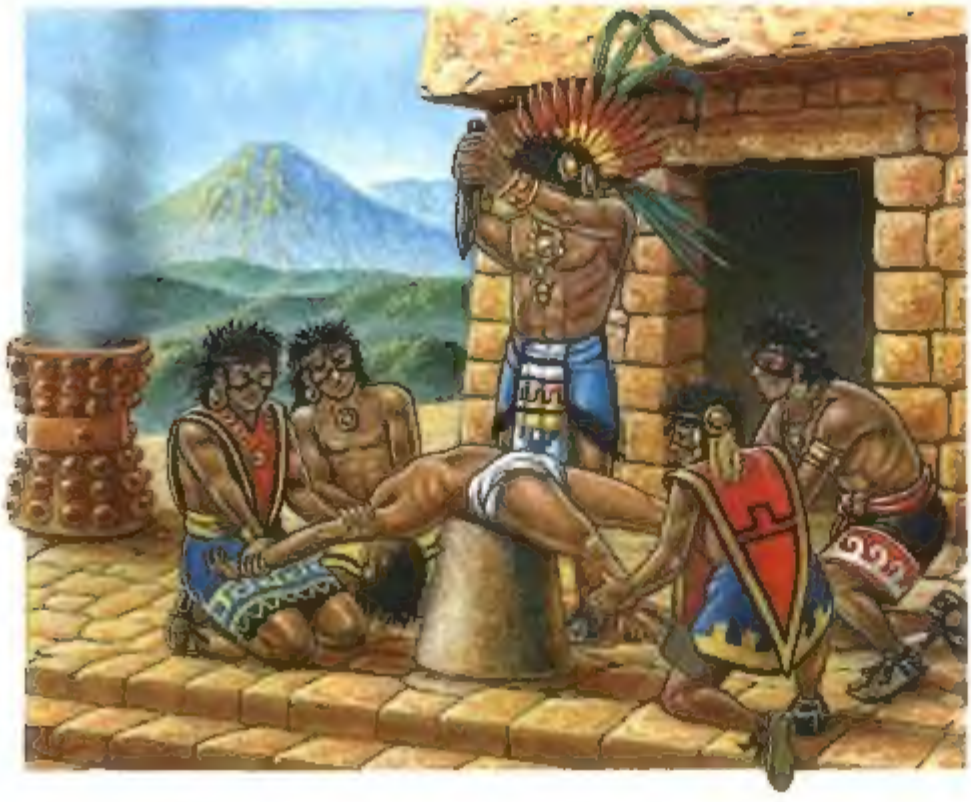

Деякі народи, зокрема ацтеки, проводили ритуальні людські жертвоприношення, щоб віддалити кінець світу, щоб боги послали дощ або захистили країну від бід. Міфи ацтеків розповідають, що створюючи світ боги теж принесли в жертву свої серця, щоб Сонце почало шлях по небу (с. 99).

Для чого всемогутні боги сотворили людей

У міфах відобразилися стародавні уявлення про те, що поклікання людей — поклонятися своїм творцям. Греки вважали, що люди повинні служити богам і приносити їм жертовні дари. Жителі Месопотамії вважали, що основне призначення людей — виконувати за богів важку роботу.

З чого боги сотворили людей

У міфологіях багатьох народів для створення людини боги використовували свою ремісничу майстерність. Боги майя спочатку робили людей з глини, потім із дерева і, нарешті, з кукурудзи. Остання спроба виявилася вдалою. В єгипетських міфах бог Хнум робив людей із глини на гончарському крузі, а жителі Месопотамії вірили, що боги об'єднали свої зусилля, щоб виліпити людей із глини і крові.

За що боги карали людей

Міфи розповідають про те, чому боги іноді карали людей. Боги не прощали, якщо люди переставали ушановувати їх, занадто шуміли або скоювали злочини. Розгнівані боги карали людей — у деяких міфах вони насилали потоп, в інших — позбавляли людей безсмертя. Воля богів була незаперечною, тож людям залишалося лише підкорятися і покірно переносити кари.

Яка доля чекала на людей після смерті

Після смерті люди або їхні тіні вирушали в загробний світ, який зазвичай зображався темним і похмурим. Але в міфологіях деяких народів існував чудовий рай: греки відправляли туди *героїв*, вікінги — *хоробрих воїнів*, єгиптяни — праведників. У міфах багатьох цивілізацій долю душ померлих вирішував суд богів загробного світу.

У міфах народу йоруба з Нігерії бог грому Шанго вражає блискавкою злих людей.

Месопотамія

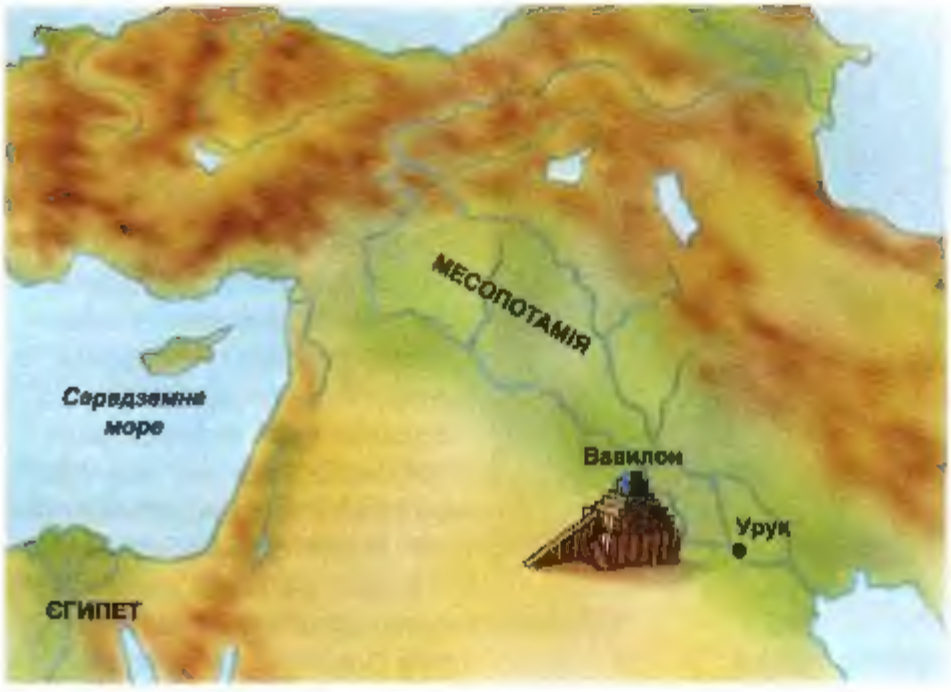

Міфи Месопотамії, або Дворіччя, дійшли до нас лише завдяки тому, що народи, які жили там, винайшли писемність понад 5000 років тому! Написи на стародавніх глиняних табличках, знайдені в XIX ст., повідали нам дивовижну історію тих місць.

Як з'явилися ці оповіді

Жителі Месопотамії вважали, що світ існує тому, що його створили боги. Навіщо це знадобилося богам? Звідки узялися самі боги? Відповіді на ці запитання ми знаходимо в міфах. Міфи можуть давати на одне й те саме запитання різні відповіді, адже вони створювались у різний час. Найдавніший із відомих нам міфів відділяють від найпізнішого п'ятнадцять століть. За цей час одних богів було забуто, інші, навпаки, стали надзвичайно могутніми, як-от бог Мардук — покровитель міста Вавилона. Деякі міфи прийнято було інсценувати під час магічних обрядів і урочистих церемоній, наприклад під час зустрічі Нового року у Вавилоні, коли розігрувалася сцена перемоги Мардука над силами хаосу в перший день творіння (с. 12). Драматизація покликана підсилити здатність міфу підтримувати непорушний порядок у світі.

На цій глиняній табличці з Месопотамії записаний міф. Найдавнішим табличкам близько 5000 років.

Хто записав міфи

Відоме ім'я лише одного писця, який зафіксував тексти двох месопотамських міфів. Імена інших писців до нас не дійшли.

Жителі Месопотамії вірили не тільки в богів, які мали людську подобу, а й у нижчі божества та добрих духів, яких уявляли у вигляді крилатих биків.

Головні боги

Месопотамські боги схожі на царів: вони управляють людьми так само, як царі своїми підданими. Подобою і вдачею месопотамські боги не відрізняються від людей, але набагато могутніші за них, тому люди бояться й ушановують богів.

Головні боги

Богів у Месопотамії багато, і вони можуть мати по кілька імен. Ось найвідоміші серед них.

Ан (Ану) — бог неба, батько богів.

Енліль — цар богів. Він живе на вершині гори і постійно спить. Енліль страшенно обурюється, коли його турбують. Якщо люди дуже шумлять і заважають йому відпочивати, він їх карає. Усі боги безперечно підкоряються йому навіть тоді, коли його вироки несправедливі.

Адад — бог грому, бурі та вітру. Він насилає і згубні бурі, й щедрі дощі. Його символ — бик.

Енкі (Еа) — наймудріший серед богів, бог родючості, носій культури, творець людей і основ цивілізації. Він славиться своєю майстерністю ремісника.

Іштар — богиня війни. Її часто зображають з луком у руках. Крім того, Іштар — богиня кохання, але іноді вона буває жорстокою і карає закоханих смертю.

Мардук — бог-покровитель Вавилона. В аккадській «Поемі про створення світу» («Енума еліш»), датованій II тис. до н. е., він рятує богів від гніву праматері перших богів Тіамат, створює світ і стає царем богів замість Енліля.

Ануннакі й ігиги

Ануннакі на чолі з Енлілем — верховні боги. Їхнє життя — суцільне свято, а боги ігиги, які їм підкоряються, трудяться не покладаючи рук, щоб їх прогодувати. Але одного разу терпець ігигів увірвався і вони повстали проти ануннаків (с. 13).

Як був створений світ

Щоб стати царем богів, Мардук перемагає Тіамат і створених нею чудовиськ.

Звідки з'явилися Земля і боги? В аккадській «Поемі про створення світу» («Енума еліш»), датованій серединою II тис. до н. е., розповідається, що початок світу заклали дві сутності, які були разом первозданними стихіями і животворящими силами: Апсу (Абзу) — прісна вода, чоловіче начало, і Тіамат — море, жіноче начало. Від їх союзу народилися перші боги.

Чвари між богами

Апсу, потривожений шумом, учиненим молодим поколінням богів, задумав їх винищити. Але Енкі розкрив його задум. Він присипляє й убиває Апсу. Божества старшого покоління закликають праматір богів Тіамат помститися за свого чоловіка Апсу, і вона готується до битви. Для цього Тіамат створює величезних драконів, у жилах яких замість крові тече отрута, морських чудовиськ, гігантських левів і людей-скорпіонів. У Енкі є син — бог Мардук, який стверджує, що може перемогти Тіамат, але в нагороду бажає стати царем усіх богів. Узявши з собою сіті, чотири вітри, сім бур і різну зброю, він сідає в колісницю, запряжену чотирма невтомними кіньми, й рушає в путь.

Мардук-переможець

Йому вдається зловити Тіамат і її свиту в сіті й убити їх. З тіла Тіамат Мардук створює світ. Він розрубує її тіло навпіл і згинає одну половину у формі неба. З печінки Тіамат він робить Місяць, з нижньої половини тіла створює Землю і розміщує її над Апсу — світовим океаном підземних прісних вод. Усі боги вітають Мардука, визнають його своїм владикою і будують на його честь святилище на Землі, яке називають Вавилон, що означає «храм великих богів».

Створений Мардуком світ

Сотворіння людей

Навіщо боги створили людей?
Чим ці створіння могли бути їм корисні?
Як з'явилися перші люди?

Бунт ігігів

Великі боги ануннакі ділять між собою володіння. Ан (Ану), бог міста Урука, піднімається на небо, Енліль одержує в своє розпорядження Землю, а Енкі стає володарем Апсу — підземних прісних вод. Ануннакі живуть, бенкетуючи і розважаючись. Вони перекладають усю роботу на богів ігігів. Ігіги риють русла для річок, насипають гори, створюють болота. Вони надають Землі форми і підтримують на ній порядок — обробляють поля, пасуть худобу, збирають урожай. Так проходить 2500 років. І ось одного разу ігіги піднімають бунт. Вони вже не хочуть підкорятися ануннакам, годувати їх і виконувати непосильну роботу. Ануннакі розуміють, що якщо вони не придумають, як їм бути далі, то залишаться без їжі. Енкі вирішує, що необхідно створити нових істот — людей, які трудитимуться на благо богів.

З глини і крові

Енкі бере шматок глини і занурює в кров принесеного в жертву бога — це дозволить людям успадковувати частину властивої богам мудрості. Богиня-мати Нінту (Нінмах) розкладає це «тісто» в чотирнадцять форм — з семи вийдуть чоловіки, з інших семи — жінки. Через дев'ять місяців з'являється перше покоління людей.

Потоп

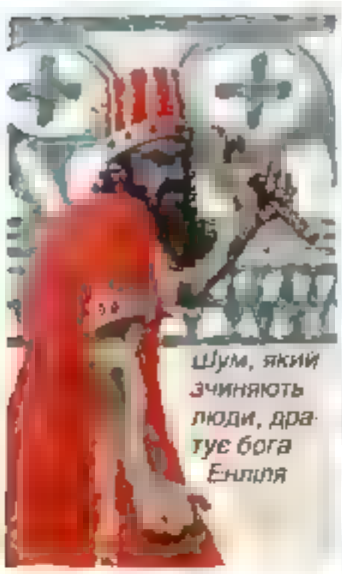
Шум, який зчиняють люди, дратує бога Енліля

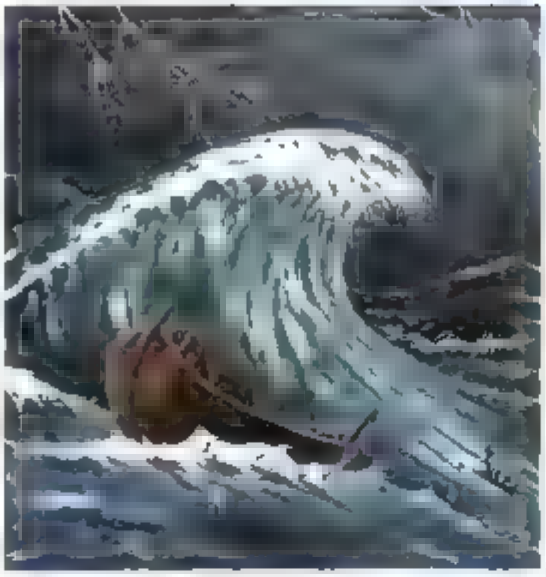

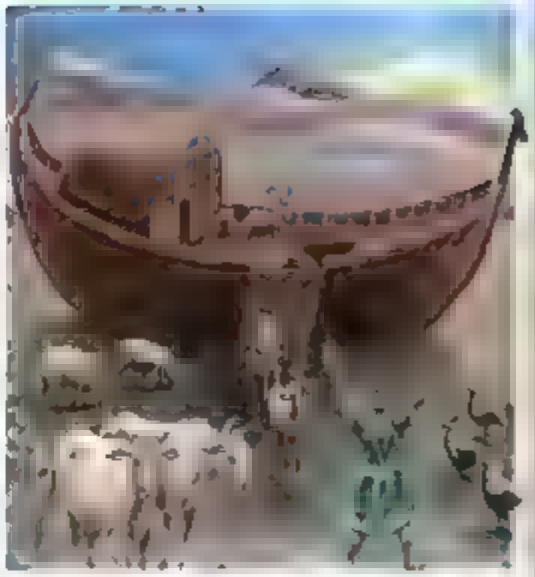

Після створення людей боги можуть, нарешті, жити спокійно і не працювати. Але поступово людей стає дедалі більше.

Люди заважають Енлілю

Люди існують уже 1200 років. Вони навчилися обробляти і зрошувати землю. Тепер люди можуть самі прогодувати себе, але кількість їх постійно зростає. Суєтність і галасливість людей дратують Енліля. Тоді розгніваний бог вирішує знищити їх, наславши на землю хвороби. Проте Енкі та бог долі Намтар рятують людей. Минає ще 1200 років. Енліль насилає на землю засуху і страшний голод. І знову Енкі рятує людство. За його порадою люди приносять жертви богу дощу і бурі Ададу й уникають загибелі. Як покарання Енліль вирішує влаштувати потоп. Поки Енліль готує потоп, Енкі намагається врятувати одну людину — Наймудрішого. Енкі являється йому уві сні й радить побудувати великий корабель і посадити на нього своїх рідних, а також птахів і тварин — свійських і диких.

Потоп

В епосах різних народів, зокрема й у вавилонському, потоп, що знищує людство, викликаний не повінню з моря, а дощовою бурею. Жахлива буря триває сім днів і сім ночей. Панує суцільна темрява. Дощ і вітер ревуть, як розлючений бик. Гине весь людський рід, окрім Наймудрішого та його сім'ї. Але потоп припиняється, води починають спадати.

Коли корабель пристає до берега, Наймудрішого дякує богам і приносить їм у дар їжу.

Енліль помічає непокору: одна людина з сім'єю все-таки врятувалася! Але Енліль віддає належне розуму Енкі та хоробрості Наймудрішого. Він милостиво дарує Наймудрішому безсмертя.

Енкі вирішує, що людей не повинно бути дуже багато, а то вони порушуватимуть спокій богів. Відтепер не всі жінки зможуть мати дітей. Крім того, всі люди, проживши певну кількість років, вмиратимуть природною смертю. Цей міф пояснює, чому люди смертні.

Історія Гільгамеша

Гільгамеш, цар месопотамського міста Урука, жив у XXVII–XXVI ст. до н. е. Після смерті він став богом. В епічній поемі кінця III тис. до н. е. «Сказання про Гільгамеша» він предстає як син царя і богині.

Гільгамеш і Енкіду

Боги розгнівані гординею Гільгамеша та його непокірною вдачею, виліплюють з глини істоту на ім'я Енкіду, щоб у бою Енкіду переміг гордія. Але Енкіду та Гільгамеш швидко стають друзями. Разом вони вбивають вартового кедрового лісу — велетня Хумбабу, щоб знищити зло на землі. Зачудована силою Гільгамеша, богиня війни Іштар пропонує йому свою любов, але той відмовляється! Щоб помститися Іштар створює жахливого бика, щоб він убив Гільгамеша й зруйнував його місто. Проте Гільгамеш і Енкіду перемагають бика. За вбивство Хумбаби і небесного бика боги насилають на Енкіду хворобу. Гільгамеш приголомшений смертю друга. Він усвідомлює, що сам теж смертний, як і всі люди. У відчаї Гільгамеш вирушає у мандри.

Пошуки безсмертя

У своїх поневіряннях Гільгамеш зустрічає Наймудрішого, який урятувався від потопу і здобув безсмертя. Від Наймудрішого Гільгамеш дізнається про чудодійну квітку, яка дарує вічне життя. Він знаходить квітку на дні моря і хоче повернутися з цим скарбом до Урука. Але поки герой здійснює обмивання в джерелі, змія пожирає дорогоцінну квітку. Гільгамешу судилося залишитися звичайним смертним.

Страшний птах Анзу

Анзу — гігантський орел з дзьобом у вигляді пилки. Бог Енліль бере його до себе на службу і доручає охороняти вхід до свого житла. Але Анзу — зрадник, він задумав пограбувати хазяїна і стати могутнішим за всіх богів.

Анзу зраджує свого хазяїна

Кожен день на зорі Анзу бачить, як його хазяїн здійснює обмивання в святій воді. На цей час Енліль кладе свою корону, мантію і таблиці, на яких накреслені долі всього сущого, на троннє крісло. Анзу вирішує вкрасти ці символи влади і стати царем богів, щоб усі боги підкорялися йому! Упучивши слушну мить, Анзу хапає здобич і летить з нею на вершину гори. Світ занурюється в безмовність і нерухомість, порушуються всі божественні закони.

Хто уб'є зрадника?

Боги збираються на раду: хто з них найсильніший і може битися з Анзу?! Три боги відмовляються, як кинути виклик птаху, який здобув божественну силу? Енкі пропонує, щоб з птахом бився бог війни Нінурта — син богині-матері Нінмах (Дінгірмах), тієї, яку прозвали «Владичицею народжень».

Жорстока битва

Перші удари Нінурти не досягають мети. Анзу забирає в нього лук, але Нінурта, підтримуваний богами, знову кидається в бій. Він обрізає птахові крила, а потім убиває його. Символи влади повернені богам. Порядок відновлений!

Озброївшись сімома вітрами Нінурта вирушає в гори, щоб битися з Анзу. Під час їхнього поєдинку сонце ховається і здіймається буря

Весілля Суд і Енліля

Весільні дари, піднесені богині Суд

Богиня Суд, що одержала ім'я Нінліль

Одного разу бог Енліль побачив юну богиню Суд, яка стояла на порозі материнського дому. Її краса полонила Енліля, але коли він хотів забрати дівчину з собою, вона відмовилася слідувати за ним.

Сватання

Богиня Суд не бажає підкорятися богові Енліль розуміє, що має попросити її руки, як велить звичай. Він посилає свого помічника на ім'я Нуску за матір'ю дівчини Нуску передає їй слова хазяїна: якщо Суд пристане на пропозицію великого бога Енліля, то оселиться в його палаці Вона розподілятиме владу між богами і вершитиме долі людей! Її назвуть новим ім'ям Нінліль (Пані Вітер). Ім'я «Нінліль» — жіноче похідне від чоловічого «Енліль» (Пан Вітер). Суд погоджується стати дружиною Енліля

Енліль обдаровує Суд

Щасливий Енліль посилає Суд багаті дари. Процесія з ними проходить через усе місто. Суд одержує в дар турів оленів, слонів, ланей, газелей, ведмедів, домашніх і диких баранів, овець, мавп, корів. Ще їй приносять ароматні сири, мед усіх сортів, фініки, фіги гранати вишні. І гори коштовного каміння, золота і срібла!

Могутність богині

Після першої шлюбної ночі Енліль дарує своїй дружині нові права: відтепер вона буде богинею кохання і народження дітей Вона стане також богинею проростаючого зерна, їй підкорятиметься землеробство Нарешті, вона стане покровителькою писемності Цей міф оповідає про появу Нінліль і пояснює, звідки узялася її могутність

Єгипет

Нил тече з півдня на північ, Сонце рухається зі сходу на захід. Таким чином, вода і світло — дві головні осі країни основи земного життя Давньоєгипетські храми навіть розташовані з урахуванням двох головних осей, а внутрішній їх устрій узгоджується з рухом сонячного проміння по стінах і колонах

Єгиптяни вірили, що боги живуть скрізь. І на землі, де живуть люди, і в іншому, невидимому світі, куди бог Сонце йде на ніч і куди люди вирушають після смерті. Боги створили світ і не дають йому загинути.

Священні письмена

Упродовж 3000 років писці записували діяння богів і фараонів за допомогою ієрогліфів (у перекладі з грецької «священні письмена») винайдених нібито самим богом Тотом. Єгиптяни вірили в магічну силу будь-якого слова усного, і тим паче писемного або викарбуваного на камені

Життя після смерті

Єгиптяни вірили в життя після смерті. Вони будували житла вічності — гробниці, а покійник в мумії фікували, щоб зберегти тіла для життя вічного У гробниці поміщали різне начиння і статуетки слуг, стіни покривали ієрогліфами і розписами зі сценами безтурботного життя, щоб забезпечити померлому вічне блаженство. Адже вважалося що в загробному світі все написане збувається, а зображення будь-яких речей або істот оживають і набувають якостей оригіналу

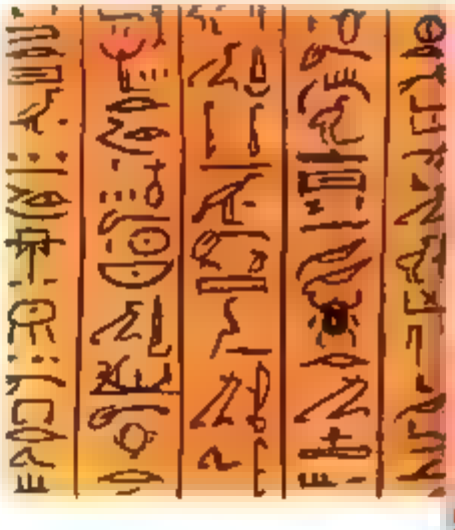

Головні боги

Єгиптяни поклонялися багатьом богам, які створили світ, охороняли його і піклувалися про людей. На честь богів будували храми і приносили жертви. Ось деякі з головних єгипетських богів.

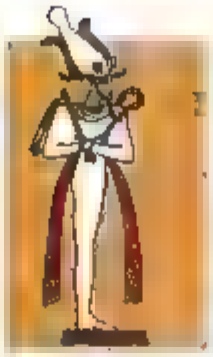

Осіріс відроджується, правда, відтепер він живе в загробному світі і не може повернутися на землю (с. 26).

Ра

Ра — цар богів, бог-Сонце, бог-творець, який створив усе суще. Щодня він пливе

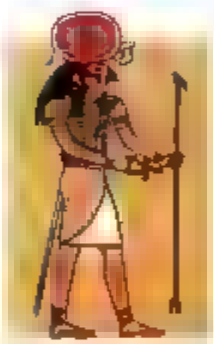

в своєму човні по небосхилу Його шлях підтримує порядок у світі Ра часто об'єднують з Амоном, іншим богом Сонця, якому спочатку поклонялися тільки у Фівах, а пізніше вшановували в усьому Єгипті. Цей об'єднаний бог одержав ім'я Амон-Ра

Ісіда

Ісіда — богиня родючості, води і вітру. Вона така могутня, що може подарувати своєму чоловіку Осірісу друге життя Ісіда — люблячa і дбайлива мати вона переховує свого сина Гора від його підступного дядька Сета й оберігає від небезпек, які загрожують йому Ісіда стає для єгиптян богинею-покровителькою жінок і дітей.

Гор

Гор — єдиний син Ісіди й Осіріса. Все дитинство він провів на болотах у дельті

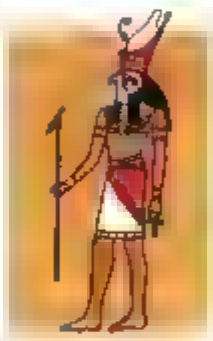

Нілу, де мати переховувала його від підступного Сета Змужнівши він вступив у тривалу боротьбу з дядьком Сетом за єгипетський трон здобув перемогу Гор — бог-покровитель влади фараона. Зображається у вигляді сокола або людини з головою сокола

Осіріс

Кожен померлий предстає перед богом-суддею загробного світу Осірісом, сподіваючись на вічне життя в потойбічному світі У стародавні часи, коли на землі правили боги, Осіріс був царем Єгипту, але владолюбний брат Сет убив його. Завдяки вірній дружині Ісіді та богу мертвих Анубісу

Анубіс

Анубіс — незаконний син Осіріса та Нефтиди, сестри Ісіди. Він зробив першу мумію — мумію Осіріса. Завдяки цьому обряду тіло його батька здобуло нове життя. Відтоді

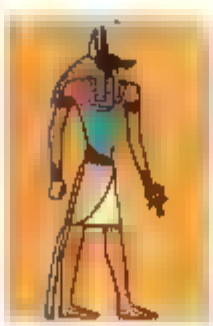

Анубіс став богом бальзамування. Він виступає і як помічник Осіріса на суді мертвих — проводжає померлих до верховного судді. Зображається Анубіс у вигляді шакала або у вигляді людини з головою шакала.

Сет

Сет — і добрий і злий бог Завдяки йому кожен ранок

Сонце сяє в небі, адже щоночі Сет охороняє човен бога Сонця Ра, б'ючись із страшним змієм Апопом

Багатобожжя

Разом з тим владолюбний Сет вероломно вбиває свого брата Осіріса, законного царя Єгипту, щоб силою заволодіти троном

Хнум

Бог родючості Хнум створює людей з глини на гончарському кругі. Його особливо вшановують у місті Елефантині на півдні Єгипту. Хнум пильно стежить за верхів'ями Нілу й охороняє печери, звідки, на думку єгиптян, витікають води, зрошуючи поля і приносячи ґрунтам родючість. Хнума зображають з головою барана

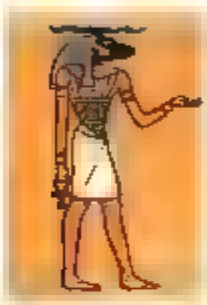

Хатор

Хатор як праматір сонця — богиня неба часто зображається із сонячним диском на голові між коров'ячими рогами. Хатор вигодовує своїм молоком майбутнього фараона і дарує родючість. Іноді її зображають у вигляді корови. Хатор також богиня кохання, музики, танцю.

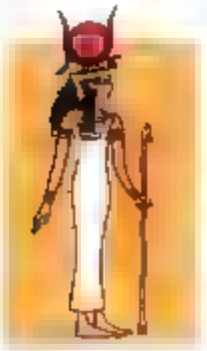

Бес

Бог Бес не схожий на інших богів. Своїми гримасами ця маленька кривонога потвора з широким бородатим обличчям відлякує злих духів, допомагає при пологах. Він оберігає єгиптян від усіляких напастей і як покровитель сім'ї вшановується по всій країні. Збереглося безліч оберегів у вигляді фігурок Беса

Хапі

Бог Хапі втілює щорічний розлив Нілу, який робить ґрунт родючим. По всьому Єгипту його вшановують як бога життя і достатку. У Ніл кидають жертовних тварин і їжу, щоб вимолити у Хапі сильну повінь, яка щедро напоїть водою поля для посіву

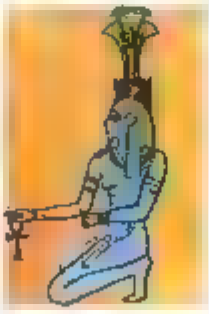

Тот

Тот — бог мудрості та знань. Він винайшов лічбу і писемність, щоб зберігати і передавати знання. Покровитель писців, він сам служить писцем при богах. Тот записує всі їхні рішення, зокрема результати загробного суду Осіріса. Тота зазвичай зображають з головою ібіса і палеткою писця. Крім того, Тот — бог Місяця. Вночі він змінює на небі бога Сонця Ра.

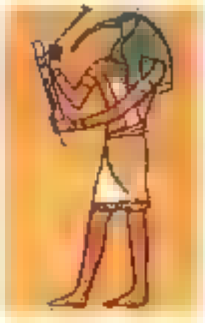

Таурт

Таурт — богиня з тілом бегемота або крокодила і лапами лева. Вона покровителька майбутніх матерів: богиня схожа на них своїм округлим животом. Таурт лікує від безпліддя, допомагає жінкам при пологах, пильнує, щоб у них було достатньо молока

Бастет і Сехмет

Бастет (Баст) — богиня-кішка, богиня радості та свят. Це мирна богиня, але з нею потрібно бути обачним: вона стає небезпечною, коли перетворюється на богиню війни левицю Сехмет. Сехмет прагне знищити ворогів свого батька — бога Ра. Якось вона мало не знищила всіх людей (с. 31)

і діяння богів

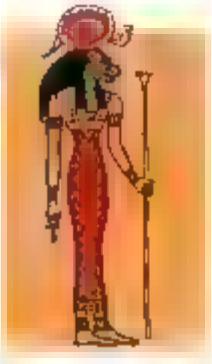

Водночас Сехмет — богиня цілителька, покровителька лікарів

Себек

Себек зображається у вигляді крокодила або людини з головою крокодила. Це бог

прісних вод, розливу річок і родючості на думку єгиптян, чим більше в річці крокодилів, тим багатшим буде врожай

Птах

Птах — бог ремісників і ювелірів, а також бог істини і справедливості. Його завжди зображають з паличею в щільно облягаючому, довгому білому одязі. Його дружина — богиня Сехмет. Птаха особливо вшановували в місті Мемфісі

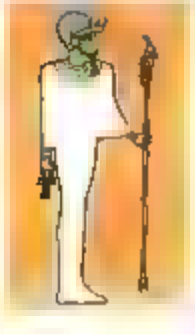

Селкет (Серкет)

Богиня Селкет — покровителька мертвих. Вона допомагає своєму батькові богу Ра знищувати ворогів. Селкет вселяє страх, тому її зображають у вигляді скорпіона. Але при цьому вона прихильна до людей і зцілює їх від ран

Боги живуть і вмирають

Народження богів часто має казковий характер. бог ібіс Тот з'явився з черепа Сета, дочка бога Сонця Ра, небесна корова Хатор, виникла з його сльозинки, зроненої в пісок

Боги підвладні смерті — так, наприклад, бог Осіріс був убитий своїм братом Сетом. Але часто магічні заклинання можуть зцілити їхні рани і воскресити богів до нового життя. Воскреслий бог відновлює свій колишній статус и іноді стає богом загробного світу (як Осіріс)

Боги довго правили Єгиптом, але потім довірили людям самим про себе піклуватися

Боги, як і люди, сваряться змагаються в боротьбі за владу, намагаються убити один одного. Навіть верховний бог Ра іноді гнівається

Священні тварини

Єгипетській міфології властиве обожнення тварин. Багато богів предстає у вигляді тварин. Анубіс набуває інколи подоби шакала, Ра виступає у вигляді скарабея, Хатор може обернутися на корову, Бастет — на кішку

Серед найшанованіших тварин, які символізують різних богів, — бик, корова, баран, змія, крокодил, кішка, лев, шакал, ібіс, сокіл

Єгиптяни поклонялися священним тваринам, останки яких часто бальзамували і захоронювали в гробницях, тому під час розкопок археологи знаходять мумії тварин.

Багатолікі боги

Часто один і той самий бог здатний виступати в кількох подобах

Але в кожного бога є свої характерні ознаки (одяг головний убір, скіпетр, тварини-символи), за якими його впізнають у будь-якому вигляді. Так, Тота зображають то з головою ібіса, то з головою мавпи-бабуїна (павіана) і часто з писемним приладдям

Створення світу

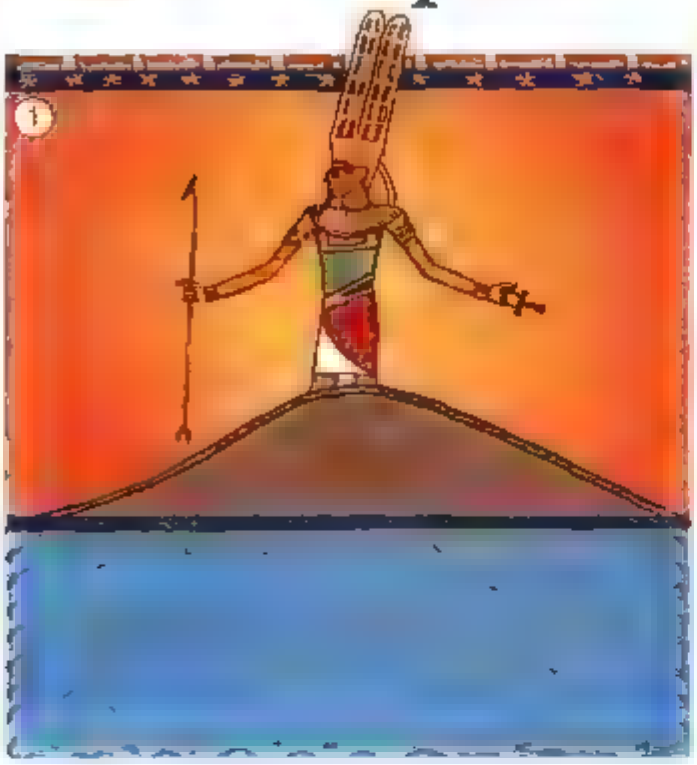

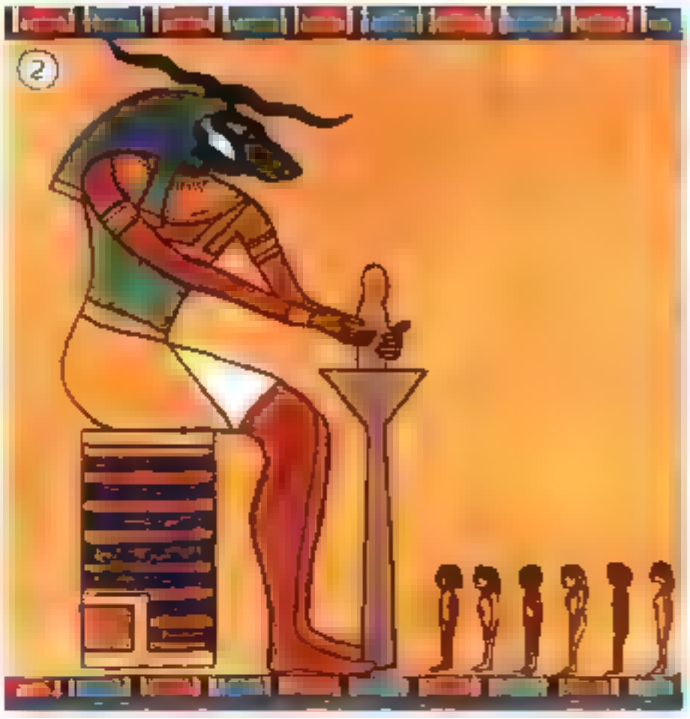

Як був створений світ? Ця загадка лежить в основі багатьох єгипетських міфів. Ось один із найвідоміших.

Народження бога Сонця з океану Нун

Спочатку в темряві не існувало нічого, окрім первозданного водного хаосу — безкраїого океану Нун. Уявлення про хаос як про водяну безодню було породжене щорічними розливами Нілу, коли вся річкова долина виявлялася затопленою. З океану Нун піднявся пагорб з богом Сонця Ра на вершині (1) який з'явився сам по собі без участі батька і матері. Ра виверг з своїх уст бога повітря Шу і богиню вологи Тефнут. У цієї першої подружньої пари народилися близнята — бог землі Геб і богиня неба Нут. Їхніми дітьми стали зорі (Нут часто зображали в шатах, оздоблених зорями) і дві пари богів — Осіріс із дружиною Ісідою та Сет з дружиною Нефтидою.

Так виник Всесвіт. Проте океан Нун при цьому не зник. Він оточував небо, і єгиптяни боялися, щоб він не затопив землю. Цей грізний океан зображений на стінах багатьох храмів у вигляді священного озера.

Поява людей

За одними міфами, люди народилися з. сліз бога Ра. Але частіше єгиптяни приписували створення людей богові Хнуму. Він виліпив їх на гончарському крузі (2). Хнум мав владу над людською долею. Він вкладав у кожного *ка* — життєву силу. *Ка*, духовний двійник людини, продовжувала існувати і після смерті господаря, забезпечуючи життя вічне у загробному світі. Вмістилищем *ка* слугувало тіло покійника. Тому єгиптяни прагнули зберегти тіла за допомогою муміфікації. На випадок пошкодження мумії у гробниці поміщали портретні статуї покійних.

Світ богів

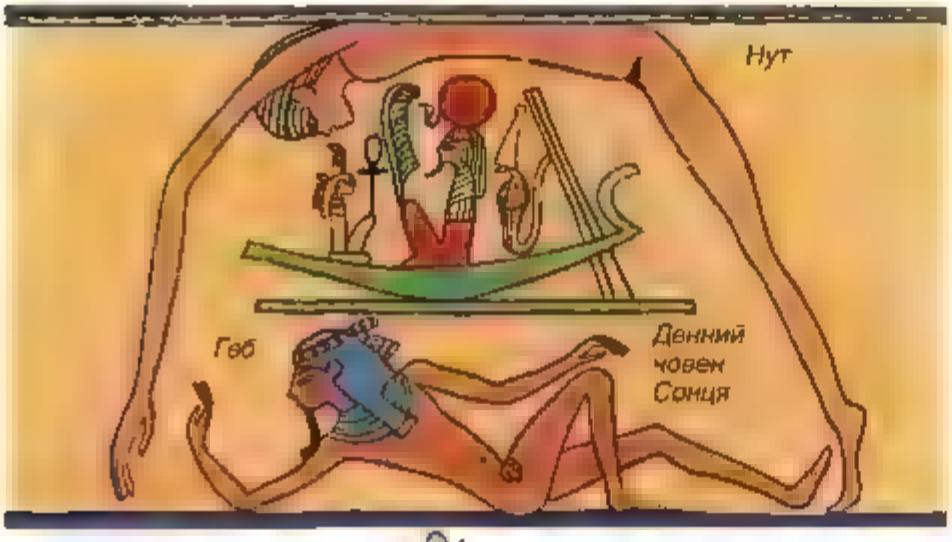

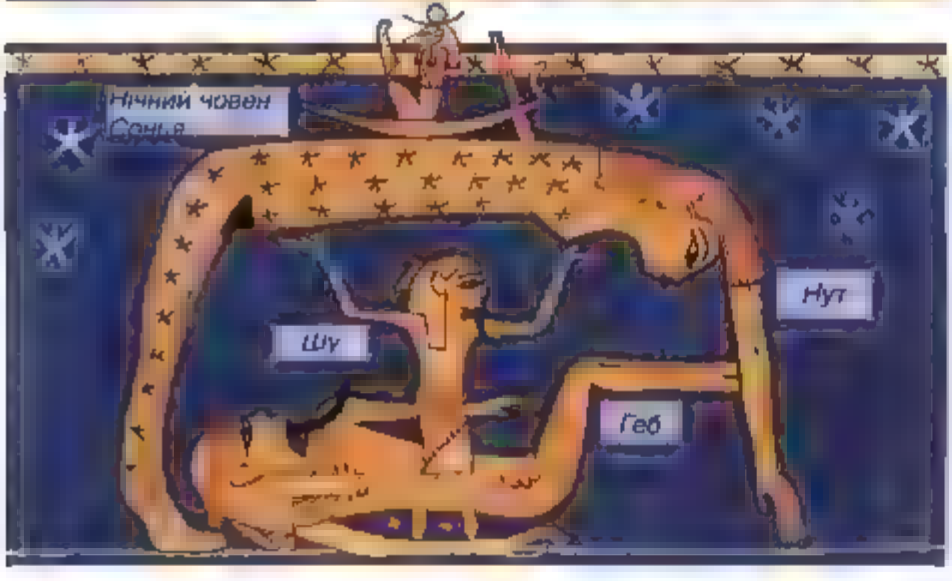

Зображення світу вдень і вночі Нут — небо, Геб — земля, Шу повітря і Ра — Сонце

На думку єгиптян, боги населяють повітря, небо і землю. Це вони створили все суще і день за днем відганяють злі сили, які загрожують знищити світ.

Поділ неба і землі

Бог землі Геб свариться зі своєю дружиною богинею неба Нут через те, що вона щодня поїдає своїх дітей — зорі, а потім народжує їх знову. Тоді бог повітря Шу розділяє подружжя. Геб залишається внизу. Його зігнуті коліна символізують нерівний рельєф Землі. Тіло Нут, підняте над Гебом і підтримуване руками Шу, утворює небосхил.

Створення світу

Єгиптяни представляють землю як чоловіче начало, яке втілює бог Геб. Сонце і зорі щодня пропливають по небосхилу, повторюючи вигин тіла богині Нут. Первозданний океан Нун загрожує поглинути весь світ і знову занурити його в морок. Нун проявляє свою буйну вдачу в розливах Нілу, одночасно згубних і благотворних.

Життя після смерті

Після смерті люди вирушають на захід у підземне царство Осіріса. Шлях у загробний світ — важке і небезпечне випробування. Лише успішно подолавши його і одержавши виправдання на суді Осіріса, померлі можуть здобути життя вічне на полях блаженства Іару (Алу).

Де живуть боги

Більшість богів живе на небі, крім тих, чиї діяння пов'язані з іншими місцями. Так, бог землі Геб живе на землі, а бог загробного світу Осіріс — у підземному царстві. Описи їх палаців зустрічаються рідко — вони схожі на храми, які будують для богів люди.

Довгий шлях

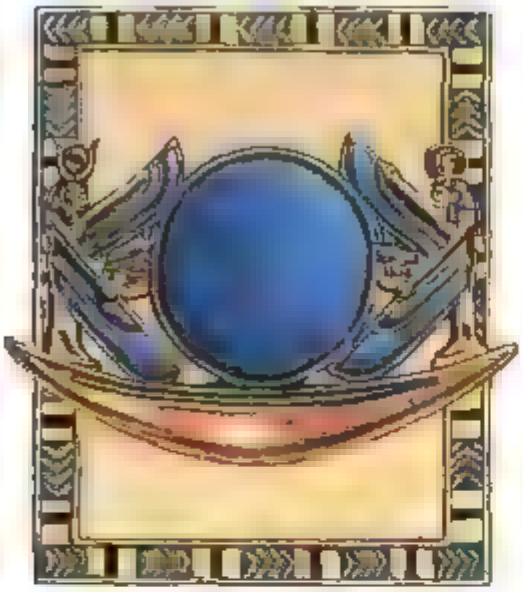

Сонце освітлює Землю вдень. Уночі його місце займає Місяць, а Сонце зникає, щоб здіснити дивовижну, повну небезпек подорож. Чи зійде воно завтра, чи подарує людям своє дорогоцінне світло? Єгиптяни в цьому зовсім не були впевнені й щоранку полегшено зітхали й раділи сходу Сонця.

Яким шляхом слідує Сонце?

Уранці, з'являючись на сході, бог Сонця сідає в свій денний човен. Протягом дванадцяти годин він пливе над землею по небесному Нілу. Увечері він припливає на захід. Там він сідає в свій нічний човен. Його нічна подорож по підземному Нілу також триває дванадцять годин. Весь цей час земля занурена в темряву, а Сонце освітлює загробний світ. У деяких міфах розповідається, що бог Сонця кожної години пересідає в інший човен. Разом з ним у човні перебувають різні божества.

Боротьба Ра з Апопом

Апоп — величезний змій підземного царства. Щоночі він намагається проковтнути Сонце, щоб не дати йому повернутися в цей світ. Згідно з міфом, Апоп зупиняє плавання нічного човна Ра, випиваючи всю воду підземного Нілу. Але щоночі супутники бога Сонця і передусім Сет, перемагають чудовисько і примушують його вивергнути воду назад. Ра продовжує свій шлях, щоб уранці знову з'явитися на небесному Нілі. Битва сподвижників Ра з Апопом символізує боротьбу захисників світового порядку з силами зла, мороку й хаосу.

Бог Сет б'ється зі змієм Апопом, одвічним ворогом бога Сонця Ра. Якщо змій колись переможе Ра, Сонце більше не зійде. Битва сподвижників бога Сонця з Апопом відбувається щоночі і закінчується торжеством світла і світового порядку.

Сонця

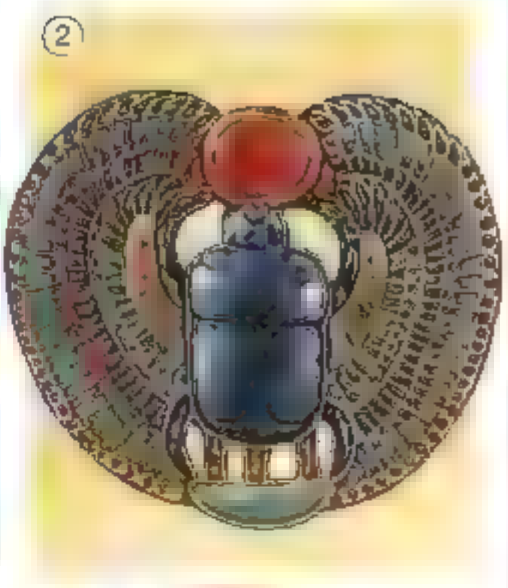

Зустрічі з іншими істотами

Під час довго нічної подорож Сонце зустрічає багато різних істот *Йому треба перетнути дивовижний підземний* світ, де його на кожному кроці підстерігають несподіванки Іноді доводиться тягти човен по піску при світл факелів Сонце зустрічає страшних з вигляду змій, які, втім, не бажають йому зла потім покинників, закутих у кайдани Його човен минає вогняне озеро, що є символом родючості Щогодини Сонце має пропливати кр зь наступні ворота загробного світу Для цього йому достатньо назвати на ім я вартового воріт - і шлях в дкривається Єгиптяни в рили що той хто знає імена, має владу над х носіями

Різні лики Сонця: схід і захід

Нарешті Сонце сходить на сході над пустелею Це зоря її заграва нагадує про битву Сонця з Апопом Світ укотре відроджується до життя Схід Сонця вт лює бог скарабеи Хепрі (2) або дитина Опівдні коли Сонце перебуває в зен т його зображають у вигляді бога Ра з сонячним диском над головою (3) Увечері коли Сонце заходить на заході, його зображають у вигляд старця, що спирається на пали цю або у вигляді людини з головою барана — Атума (1) Нічні мандри бога Сонця часто зображені на стінах гроб ниць фараонів

Убивство Осіріса

Сет хитрістю змушує Осіріса влізти до скрині, яку спільники Сета скидають у Ніл. Але Ісіда рятує життя своєму чоловікові

Бог Осіріс, так само як і Ра, був царем Єгипту. Він вважався законним правителем як старший син бога землі Геба і богині неба Нут. Осіріс узяв за дружину свою сестру Ісіду. Разом із нею він навчив людей обробляти землю, і рід людський жив безбідно. Але його заздрісний брат Сет прагнув заволодіти троном.

Підступність Сета

Єгипетські міфи розповідають, що Сет обернувся на гіпопотама чи крокодила, щоб напасти на Осіріса на берегах Нілу. Грецький письменник Плутарх виклав цю історію по-іншому. Сет і його спільники виготовляють дуже красиву скриню за міркою Осіріса. Потім Сет запрошує Осіріса на бенкет. Там Сет оголошує, що подарує скриню тому, кому вона буде до міри. Його спільники вдають, що намагаються влізти в скриню, але не можуть. Настає черга Осіріса. Щойно він влізає всередину, змовники закривають віко і кидають скриню з Осірісом у Ніл.

Воскресіння Осіріса

Ісіда, оплакуючи смерть чоловіка, вирушає на пошуки його останків. Вона знаходить їх у місті Біблос. Довідавшись про це, Сет женеться за Ісідою. Наздогнавши її, він розрубує тіло Осіріса на 14 частин і розкидає їх по всьому Єгипту. Але Ісіда збирає тіло свого чоловіка воєдино і завдяки допомозі Анубіса повертає Осіріса до життя. Відтепер Осіріс править у царстві мертвих.

Дитинство Гора

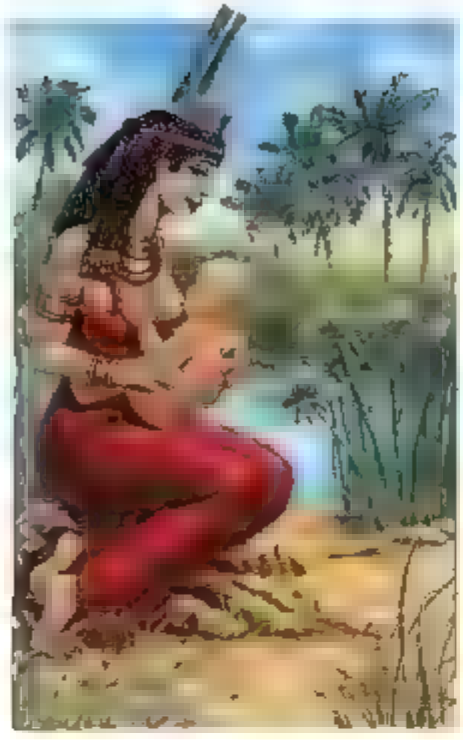

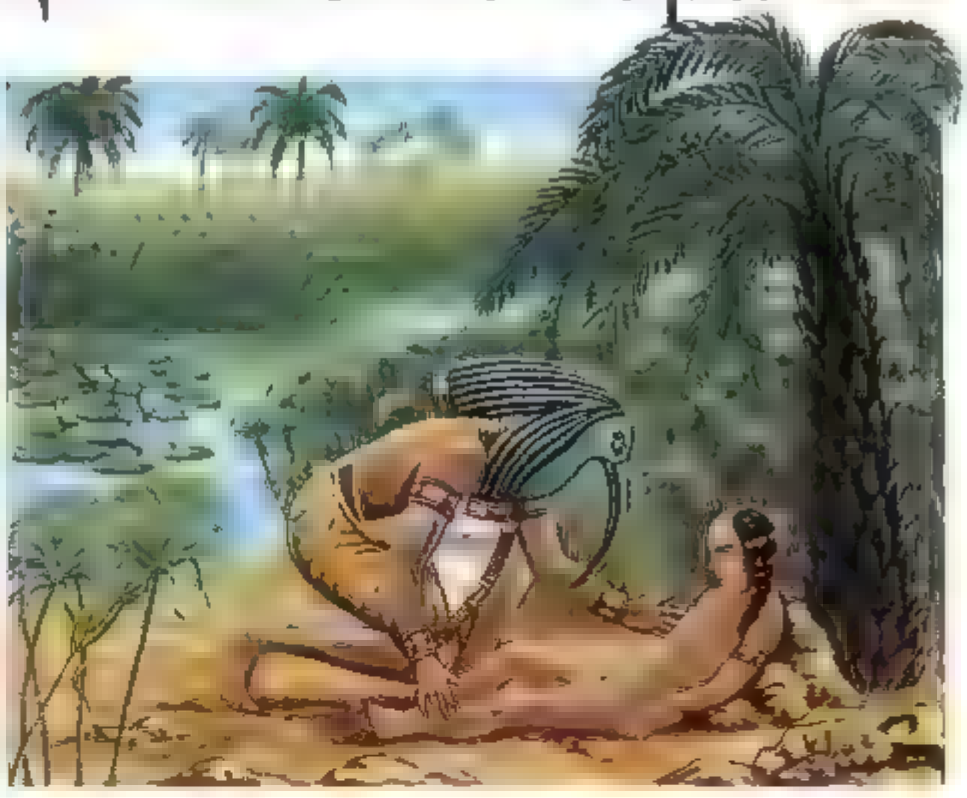

Чарівниця Ісіда перетворюється на шуліку і, політавши над тілом свого убитого чоловіка Осіріса, чудом витягує приховану в ньому життєву силу, яка дає змогу їй зачати і народити сина — Гора. Тепер Ісіді потрібно приховати від Сета існування законного спадкоємця єгипетського престолу і зберегти життя дитині, якій зусібіч загрожує небезпека.

Дбайлива мати

Ісіда ростить Гора в строгій таємниці й із нетерпінням чекає того дня, коли він окріпне, змужніє, помститься Сету за вбивство батька і поверне собі трон. Щоб захистити його від Сета, вона поселяється в дельті Нілу серед високих трав і боліт. Щоранку, заховавши хлопчика в траві, вона обертається на жебрачку і йде просити милостиню, щоб прогодувати себе і сина.

Ісіда — дбайлива мати. Вона від самого народження оберігає свого сина від підступного Сета, переховуючись з ним на болотах (мал. зліва). Бог Тот зцілює Гора від укусу скорпіона (мал. справа).

Укус скорпіона

Якось Гора вжалив скорпіон. Побачивши бездиханне тіло сина, Ісіда у відчаї закликає на допомогу богів. Бог Сонця Ра зупиняє плин свого човна по небу, поки бог Тот зійде на землю і витягне з тіла хлопчика отруту скорпіона.

Бог — захисник дітей

Попри всі зусилля матері, нещастя переслідують маленького Гора одне за одним, але врешті-решт молодий бог виходить з випробувань цілим і неушкодженим. Тому Гор у вигляді дитини стає божеством-хранителем дітей. Ставши дорослим, Гор прагне помститися Сету за загибель свого батька Осіріса (с. 28–29).

Помста Гора

Бог Ра головує на суді богів, де вирішується, хто має право зайняти єгипетський трон. Хто повинен стати царем — Сет чи Гор? Думки богів розділяються

Убивши свого брата Осіріса, Сет став царем Єгипту. Гор сповнений рішучості помститися за смерть батька і повернути собі трон. У боротьбі проти Сета йому допомагає його мати Ісіда.

Суд богів

Боги на чолі з наймогутнішим серед них — богом Сонця Ра — збираються на суд. Гор викладає суть справи. Він прагне, щоб суд визнав його законним спадкоємцем єгипетського трону. Бог Тот захищає Гора, але сила на боці Сета, його підтримує сам Ра.

Думки богів розділяються. Ісіда готова будь-що відстояти правоту сина, але Сет прагне не допустити її на суд.

За вимогою Сета боги-судді збираються на Внутрішньому острові й забороняють перевізнику Немті брати в свій човен жінок.

Хитрість Ісіди

Ісіді вдається перехитрити Сета. Вона переодягається старою й умовляє перевізника за золотий перстень переправити її на острів. Вийшовши на берег, вона обертається на молоду жінку. Сет помічає її і милується її вродою. Ісіда розказує йому, що прийшла захищати свого сина-пастуха, в якого якийсь чужоземець хоче відібрати стадо, що дісталося йому від батька. Сет, обурений такою несправедливістю, виступає на захист юного пастуха. Йому невтямки, що розповідь Ісіди точнісінько відтворює історію Гора! Засудивши чужоземця, Сет тим самим підтверджує, що спадок батька має належати сину. Так завдяки хитрості Ісіди суд визнає правоту Гора.

Гор приймає виклик Сета

Розлючений Сет кидає Гору виклик, обидва вони повинні обернутися гіпопотамами і кинутися в Ніл. Переможе той, хто зможе пробути під водою три місяці. Гор погоджується на це випробування.

і царювання в Єгипті

Уникнувши за допомогою Ісіди пасток Сета (зліва), Гор здобуває єгипетську корону (справа)

Гор повертає трон

Коли Сет і Гор занурюються у воду, Ісіда раптом усвідомлює, що Сет може скористатися тим, що їх ніхто не бачить, й убити її сина! Вона поспішає на берег Нілу і ранить Сета гарпуном. Але вона не вбиває його: все-таки Сет — її брат. Після всіх пригод Гор нарешті повертає собі трон, на який має законне право. Набагато пізніше, коли боги поступаються своїм царством на землі людям, царями Єгипту стають фараони. Як і Осіріс, вони передають владу в д батька до сина. Будь-який інший претендент на трон вважається узурпатором. Міф про Осіріса пояснює, чому влада в Стародавньому Єгипті передавалася від батька до сина.

Роль Тота

Усі рішення богів Тот, бог знань, писемності, лічби і магічних заклинань, записує на табличці — з цієї миті ці рішення набувають чинності. Отже, писемність має для єгиптян магічну роль. Вона забезпечує порядок у світі. Якщо Тот творець писемності, приймає сторону Гора — отже, Гор правий.

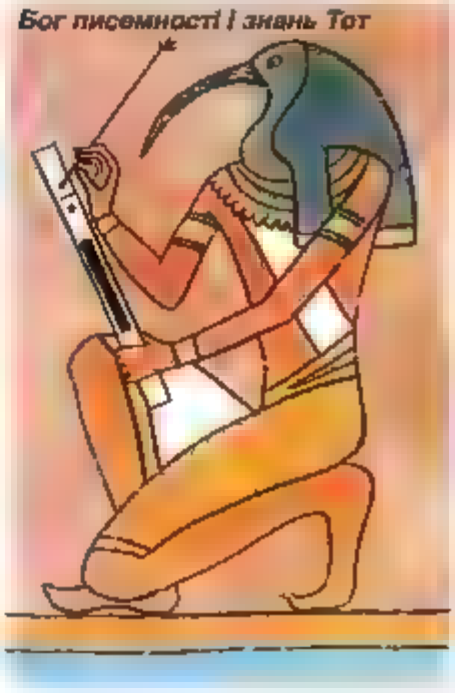

Сокровенне ім'я Ра

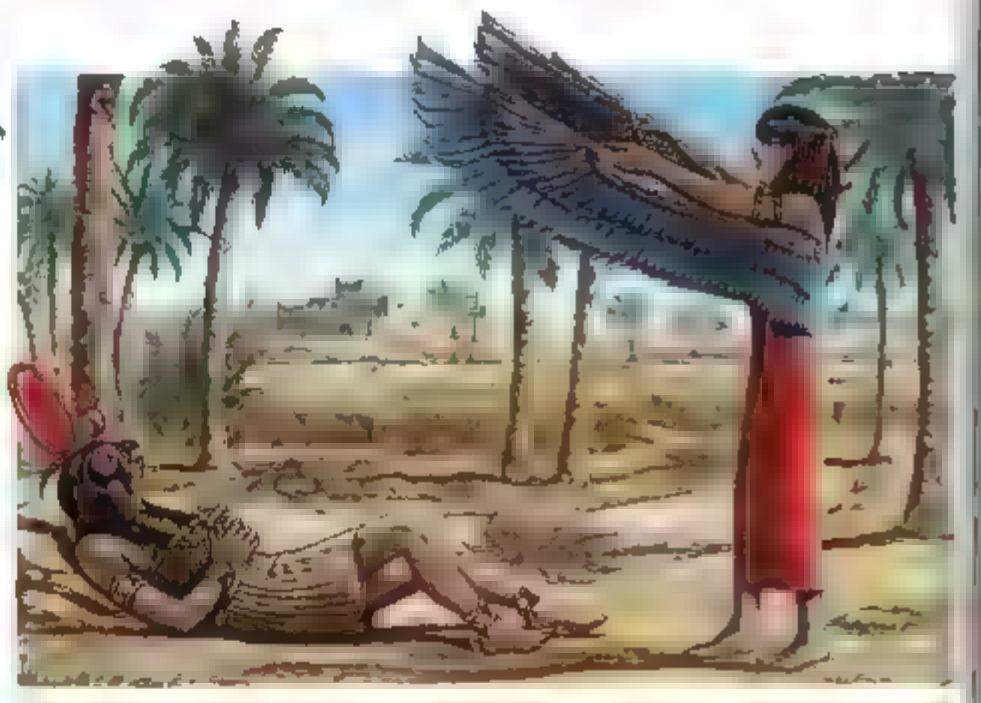

Єгиптяни вважали ім'я сокровенною частиною його носія і вірили, що знання імені дає владу над тим, кого ним нарекли. У бога Сонця Ра багато імен. Але найпотаємніше ім'я він не відкриває нікому, адже в імені міститься його могутність. Богиня Ісіда вирішує застосувати всю свою хитрість, аби вивідати це ім'я і стати рівною самому Ра.

Хитрість Ісіди

Як примусити бога Сонця відкрити своє сокровенне ім'я? Ісіда стежить за Ра, й ось одного разу їй вдається вивідати його таємне ім'я. Коли Ра засинає, в нього з рота випкає трохи слини. Ісіда збирає слину, змішує її із землею і створює з цієї суміші отруйну змію. Змія нападе на Ра, а оскільки не він її створив, то не зможе її знищити

Ісіда ховає змію при дорозі, по якій Ра любить прогулюватися. Все відбувається так, як вона замислила: змія кусає бога, і бог скрикує від болю. Він відчуває, що отрута розливається по його тілу, і нічим не може собі зарадити. Як вилікуватися від цієї раптової хвороби? Збігаються інші боги й бачать, як їх улюблений повелитель корчиться від болю.

Перемога Ісіди

Тут з'являється Ісіда і каже: «Відкрий мені твоє сокровенне ім'я, і я зцілю тебе». Ра називає Ісіді свої імена. «Творець землі і неба, Будівничий гір, Повелитель повені». Словом, він називає всі свої імена, крім *наипотаємнішого. Але біль не вгамовується*, і Ра врешті-решт поступається при умові, що Ісіда й Гор н коли нікому не відкриють це ім'я

Вивідавши те, що хотіла, Ісіда проказує магічне заклинання і прикладає до хворого місця бога Сонця цілющі трави. Ра одужує. А Ісіда відтоді стає такою ж могутньою, як і бог Сонця

Око Ра

У прадавні часи бог Сонця Ра правив у Єгипті. Але люди замислили зло проти свого небесного царя — можливо, вони вирішили, що він уже занадто старий, щоб ними управляти. Дізнавшись про змову, Ра збирає богів на таємну раду, щоб разом вирішити, якого покарання заслуговують люди.

Цар занадто старий

Царюючи багато-багато років, Ра постарів. Дізнавшись, що смертні замислили проти нього щось лихе, він звернувся за порадою до Нуна, Шу, Тефнут, Геба і Нут. Нун радить йому послати людям як кару Око Ра, що спалює своїм вогнем ворогів свого батька — великого бога Сонця, творця світу і людей.

Винищення людей

Ра посилає своє Око у вигляді богині-корови Хатор (1), щоб воно переслідувало людей, які віддалилися в пустелю. Щоб швидше їх знищити, Хатор перетворюється на богиню-левицю Сехмет. Сехмет пожирає всіх єгиптян, які зустрічаються на її шляху (2), потім повертається до Ра. Але їй сподобався смак крові, тож вона хоче продовжити свій кривавий бенкет!

Ра рятує рід людський

Ра вважає, що люди вже достатньо покарані, він не хоче повністю знищувати рід людський, адже люди — одне з його творінь. Він бере 7 тисяч глеків ячмінного пива і додає до нього червону вохру. Пиво стає червоним і нагадує кров. Уночі його виливають на землю (3). Удосвіта Сехмет збирається продовжити винищення людей. Вона дивується, побачивши перед собою море крові, починає її пити, поступово п'яніє, засинає і забуває про помсту. Це рятує людей від знищення.

Ра переселяється на небо

Бог Сонця переміг, але люди більше не цікавлять його. Він просить Нут обернутися на корову, посадити його на спину і перевезти на небо (4). Своїм заступником на землі він проголошує Геба. Відтепер Ра лише здалеку спостерігатиме за суєтним земним життям.

Дивовижне

Осіріс першим здобув життя після смерті — але не на землі, а в царстві мертвих. Міф про воскресіння Осіріса дозволяв фараонам, а потім і простим єгиптянам, сподіватися на життя вічне в загробному світі. Культ цього бога і строге дотримання обряду поховання були вкрай важливими для єгиптян. Вони щиро вірили, що за допомогою молитов і особливих ритуалів кожна людина, як і Осіріс, може відродитися для нового життя.

Мистецтво муміфікації

Воскресити Осіріса допоміг Ісіді бог-шакал Анубіс. Для цього він навчився перетворювати тіло померлого на мумію. Щоб людина після смерті могла переселитися в загробний світ, потрібно було зберегти тіло від тління. З тіла виймали всі нутрощі, крім серця. Потім нутрощі і тіло занурювали на кілька тижнів в особливу сіль — натрон, щоб висушити їх. Після цього оброблені бальзамом і обгорнені бинтами нутрощі поміщали в посудини-канопи, порожнини обмитого тіла заповнювали піском або тирсою, а тіло натирали оліями, смолою і сповивали лляними бинтами, просоченими бальзамічними речовинами. Рот мумії залишали відкритим, щоб у неї можна було вдихнути життя.

Царство Осіріса

Осіріс правив у царстві мертвих Дуат (Дат). Вхід у це місце, де скрізь панували морок і безмовність, був розташований на заході, там, де заходить Сонце. Вхід охороняла пильна варта. Впродовж своєї довгої історії єгиптяни спочатку уявляли собі загробний світ як точну копію своєї країни, якою тече річка близнюк Нил, потім як північну частину неба, де Сонце проводить дванадцять нічних годин, а пізніше — як підземне царство.

царство мертвих

Анубіс або Тот зустрічає померлого долю якого вирішує суд богів Його душу кладуть на терези, і Тот записує результат зважування

Важкий шлях

Перш ніж з'явитися перед Осірісом людина проходить через випробування На кожному кроці її підстерігають духи і демони й намагаються збити з праведного шляху Щоб не піддатися їхній влад людина повинна постійно повторювати заклинання і розгадувати написи на численних воротях, що ведуть у царство мертвих Тому хто не вміє читати доводиться покладатися на заклинання, які промовляють замість нього жив Нарешті померлий постає перед Осірісом і той виріш.є його долю

Суд

Боги кладуть на одну шальку терез в душу покійного, а на другу — перо, що символізує Маат, богиню істини правосуддя Якщо душа легша за перо, то людина гідно поводилася на земл і заслуговує на життя вічне в загробному світі Цих праведників боги приймають у своє товариство й нод. ненадовго посилають на землю Якщо ж душа важча за перо то чудовисько Амт пожирає грішника, і той умирає остаточно Але деяких нечестивців віддають на розтерзання неймовірно жорстоким духам Передбачливі єгиптяни клали в труну покійного рятівне зречення від гріхів.

Чудовисько Амт — лев з головою крокодила

Стародавня Греція

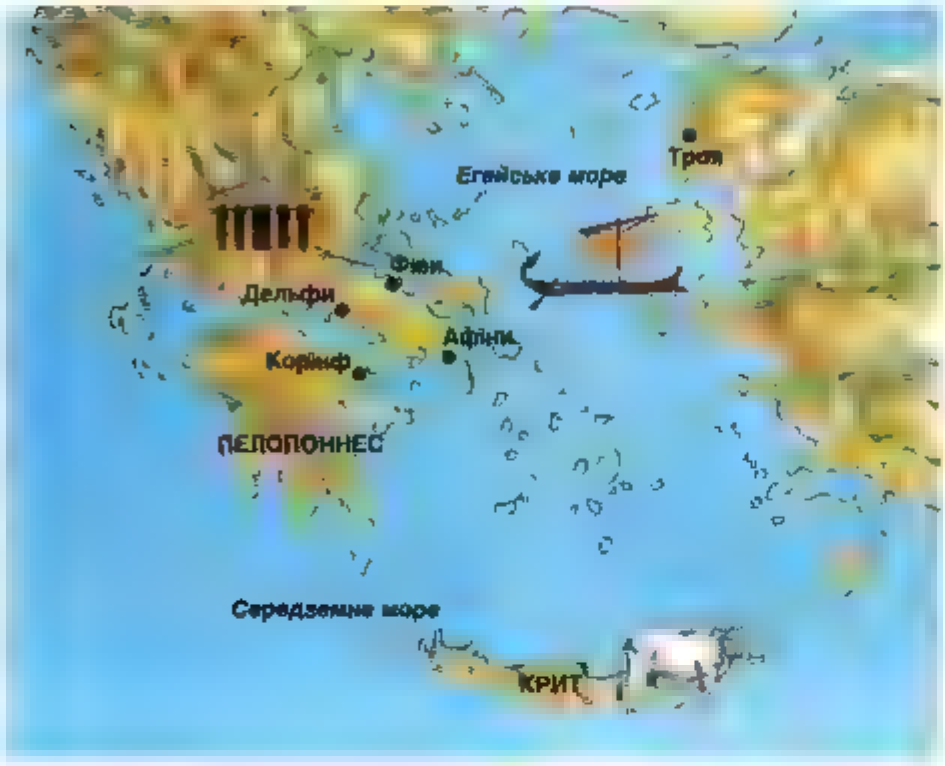

Безцінна спадщина
Коли римляни завоювали Грецію, вони засвоїли її багату культуру. Багато грецьких богів стали богами Риму, і їхні життєписи збагатилися новими подробицями. Римські автори по-своєму переказували історію цих великих богів. Так, поема «Метаморфози» Овідія стала справжньою міфологічною енциклопедією.

Давньогрецькі оповідачі веди складали свої пісні на міфологічні сюжети для бенкетів і народних свят

Боги все знають і вміють, боги всемогутні, вважали греки. Вони влаштовували на честь богів свята і приносили їм дари. Кожною подією в житті людини опікується свій бог. Ще греки вірили в існування певної сили, якій підкорялися самі боги, ім'я цієї сили — доля, але долю греки ніколи не зображали.

Міфологія і мистецтво
Античність наскрізь пронизана міфами. Поети оспівували діяння богів у ліричних віршах і епічних поемах. Художники розписували вази сценами з життя богів і героїв. Скульптори створювали статуї міфологічних персонажів. Збирачі і тлумачі міфів з явилися в Греції не пізніше V ст. до н. е. Міфи інсценувалися під час релігійних свят. З цих театралізованих вистав народилася давньогрецька трагедія, всі сюжети якої запозичені з міфології. Великими творцями трагедій були Есхіл, Софокл, Евріпід. Завдяки цим джерелам — творам мистецтва можна скласти доволі повне уявлення про грецьку міфологію.

Пантеон богів

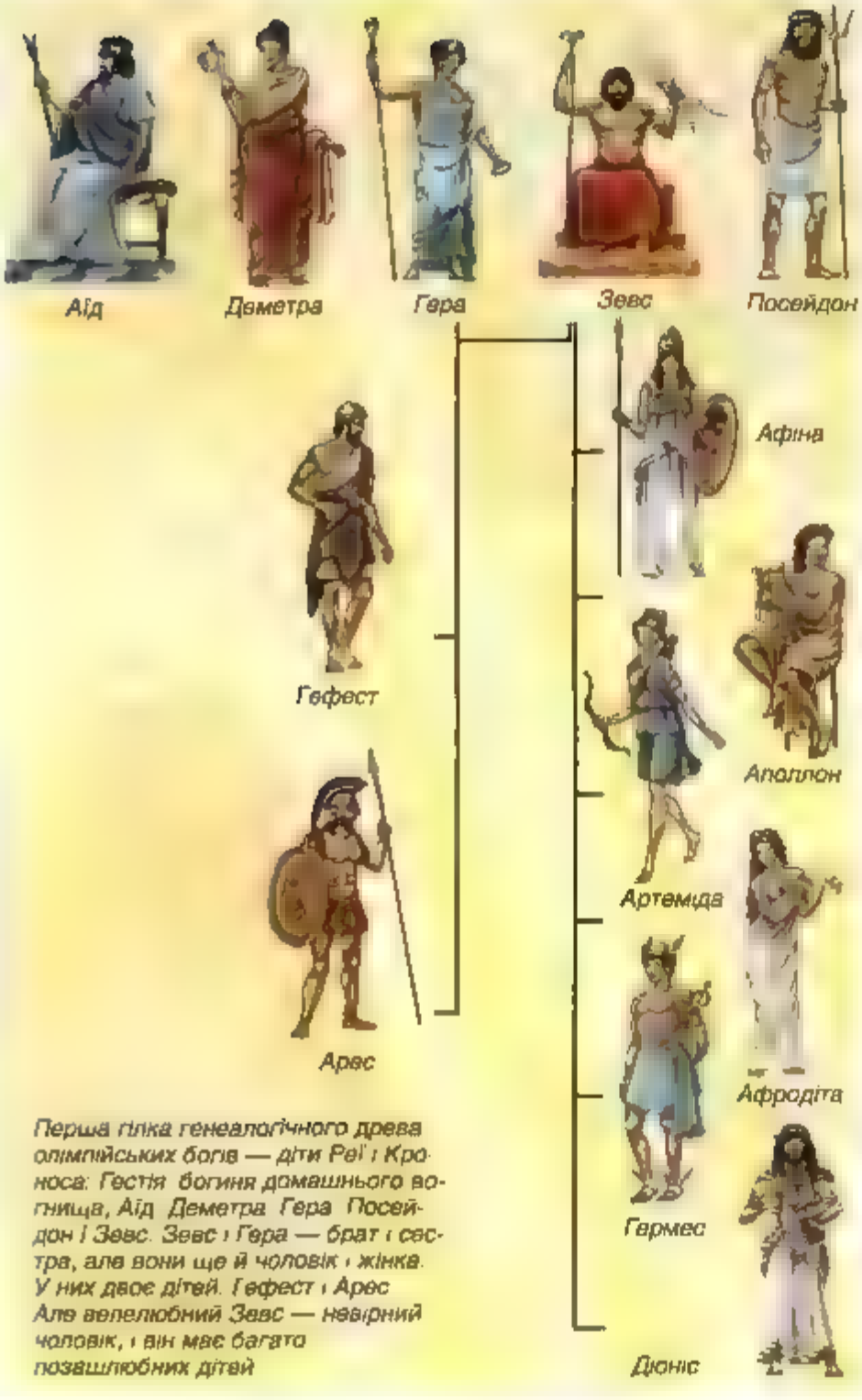

Перша гілка генеалогічного древа олімпійських богів — діти Реї і Кроноса: Гестія, богиня домашнього вогнища, Аїд, Деметра, Гера, Посейдон і Зевс. Зевс і Гера — брат і сестра, але вони ще й чоловік і жінка. У них двоє дітей, Гефест і Арес. Але вевелюбний Зевс — невірний чоловік, і він має багато позашлюбних дітей

Греки вірили в сонми божеств. Головними були олімпійські боги. Малі божества — німфи, що населяли гори, ліси і річки, — втілювали сили природи. Страшні чудовиська символізували хаос і темні сили.

Головні боги

Головні боги жили на горі Олімп, тому їх називали олімпійцями. З них тільки Аїд жив у підземному царстві мертвих (з. 48). Боги живилися нектаром і амброзією — чарівною їжею, що дарувала безсмертя і вічну молодість. Усі вони підкорялися царю богів — Зевсу. Взаємини між богами були так само складними, як і між людьми, і вони часто сварилися. Боги бачили все, що відбувалося на землі, і спускалися до людей, щоб допомогти або покарати

Навіщо богам людина

Безсмертні боги створили все: землю, небо, море, дерева, тварин. За своїм образом і подобою вони сотворили і людину. Людина потрібна була богам, щоб споруджувати для них храми, прославляти їх і приносити їм дари. Боги жадали поклоніння. Без людей боги були наче царі без підданих.

Дивовижні створіння

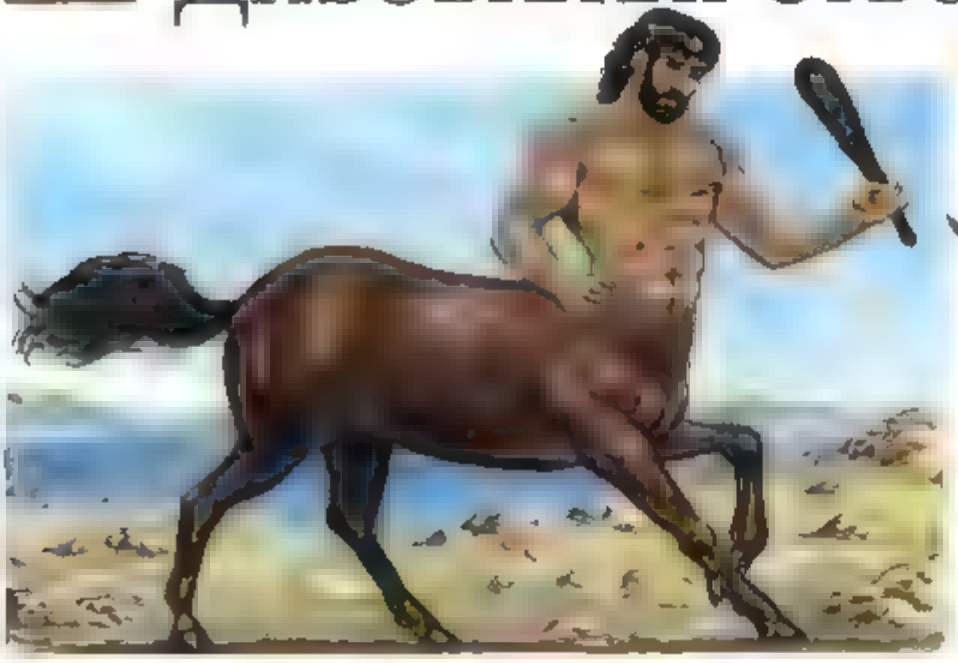

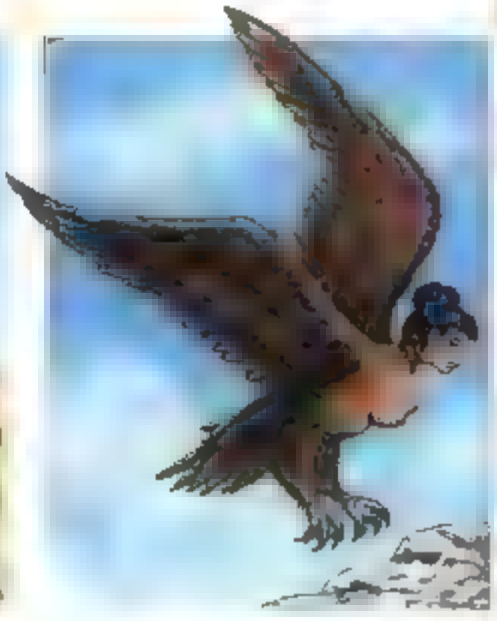

Олімпійських богів оточує безліч незвичайних істот. Серед них є відважні герої (нащадки богів і людей), прекрасні німфи і страшні чудовиська.

Кентаври сини Гери істоти дикі і непогамовні (зліва)
Сирени напівжінки-напівптахи своїм мелодійним співом заманюють і гублять моряків (справа)

Нитка життя

Долю кожної людини вирішують три мойри Мойри прядуть одна пряде нитку життя друга її розкручує, третя перерізує Це символізує народження, життя і смерть

Благородні герої — нащадки богів і людей

Герої наділені надприродною силою Вони покликані виконувати волю богів на землі, серед людей, привносячи в їхнє життя порядок і справедливість. Але маючи виняткові здібності, герої позбавлені безсмертя

Німфи і чудовиська

Прекрасні німфи дуже давні божества природи, володіють таємницями життя смерті, уміють зцілювати і дарувати успіх, проте можуть бути небезпечними для людей Вони не безсмертні, але живуть дуже довго, крім деревних дріад. Грецька мфологія рясніє чудовиськами Це кентаври напівлюди-напівконі сирени — напівжінки-напівптахи одноокі циклопи багатоголові дракони, люті старі ерині зі зміями замість волосся триголовий пес Цербер страж пекла, грифони з дзьобом орла і тілом лева

Три циклопи сини Урана велетні з одним оком посеред лоба

Звідки взялися боги

Спочатку в світі панував Хаос. Потім з'явилася земля — Гея, а за нею пекло — Тартар, любов — Ерос і, нарешті, Ніч.

Земля і небо

Мати-земля Гея народжує гори, море й Урана — небо, якого бере в подружжя. В д союзу Геї й Урана народжуються чудовиська. дванадцять могутніх титанів, три циклопи і сторукі велетні з п'ятдесятьма головами кожен! Уран, який ненавидить своїх потворних нащадків, заганяє їх у надра земл.

Кронос

Наймолодший із титанів — Кронос — повстає проти батька і звільняє братів-титанів з підземного ув'язнення. Ставши царем, він бере за дружину свою сестру Рею. Гея й Уран передбачають, що один із синів Кроноса скине його, так само, як той скинув свого батька. Тому Кронос безжально пожирає своїх дітей. Реї вдається врятувати наймолодшого сина — Зевса. Замість нього вона загортає в пелюшки камінь, подає Кроносу, і той ковтає камінь.

Помста Зевса

Зевс зростає на острові Крит. Змужнівши, він вирішує помститися батькові й підносить йому чарівне зілля. Кронос вивергає поглинутих ним дітей. Так з'являються Посейдон, Аїд, Гера, Деметра і Гестія. В подяку за порятунок вони допомагають своєму братові Зевсові стати царем богів.

Цар богів Зевс

Молодшому поколінню богів довелося об'єднатися зі сторукими велетнями й одноокими циклопами, щоб здолати спочатку титанів а потім гігантів

Зевс звільняє своїх братів і сестер з утроби їх спільного батька Кроноса. Вони вирішують позбавити влади Кроноса та інших богів-титанів, які правлять світом.

Бунт гігантів

Боги-переможці оцарилися на горі Олімп і правлять світом. Зевс стає володарем неба Посейдон — моря, Аід — підземного царства. Тим часом у лоні матері-землі підростає нове покоління богів. Це гіганти — змієногі велетні, готові повалити олімпійців, як ті здолали титанів. Але олімпійські боги за допомогою циклопів, сторуких велетнів, і героя Геракла, сина Зевса та земної жінки Алкмени, виходять переможцями і з цієї битви.

Битва з титанами

Довгі десять років триває війна старших богів-титанів з молодшими на чолі з Зевсом. Обидва воїнства однаково сильні й непереможні. Зевс закликає на допомогу циклопів і сторуких велетнів. Про таких союзників можна тільки мріяти! Три сторуких варті цілого війська. Кожний з них кидає в титанів скелі, та ще й не по одній, а сотнями. Зевс вергає у ворогів громи і блискавки, виковані для нього циклопами. Нарешті титани переможені й скинуті в тартар, звідки вони вже *не виберуться.*

Велелюбний Зевс

Красуні — богині та смертні жінки — приваблюють погляди Зевса. До яких лише хитрощів він вдається, щоб завоювати їхню любов!

Зевс змінює вигляд

Іноді Зевс теж змінює свій вигляд, щоб привернути увагу якоїсь красуні. Так, щоб сподобатися царівні Європі, він перетворюється на прекрасного білого бика з золотими рогами. Ласкава тварина зацікавлює царівну. Вона сідає йому на спину. Бик чимдуж кидається в море і доправляє свою здобич на острів Крит. Красуні Леді Зевс з'явився в образі лебедя. А до Данаї, що тужить у підземеллі, проникає золотим дощем (с. 52)

Полохлива німфа

Якось Зевса зачарувала краса лісової німфи Іо. Але Іо уникає бога, боячись гніву його ревнивої дружини Гери. Тоді Зевс пеленає ліси чорними хмарами, щоб сховатися від очей дружини. Гера здивована, чому це серед білого дня раптом настала ніч, і спускається на землю. Зевс ледь устигає перетворити Іо на білу телицю. Недовірлива Гера просить Зевса подарувати їй телицю, яку відпускає пастися в полі під наглядом стоокого Аргуса. Зевс наказує своєму синові Гермесу звільнити Іо. Переодягнувшись пастухом, Гермес грає на сопілці. Аргус засинає, і Гермес відрубує йому голову. Іо довго поневіряється світами, поки знову перетворюється на дівчину

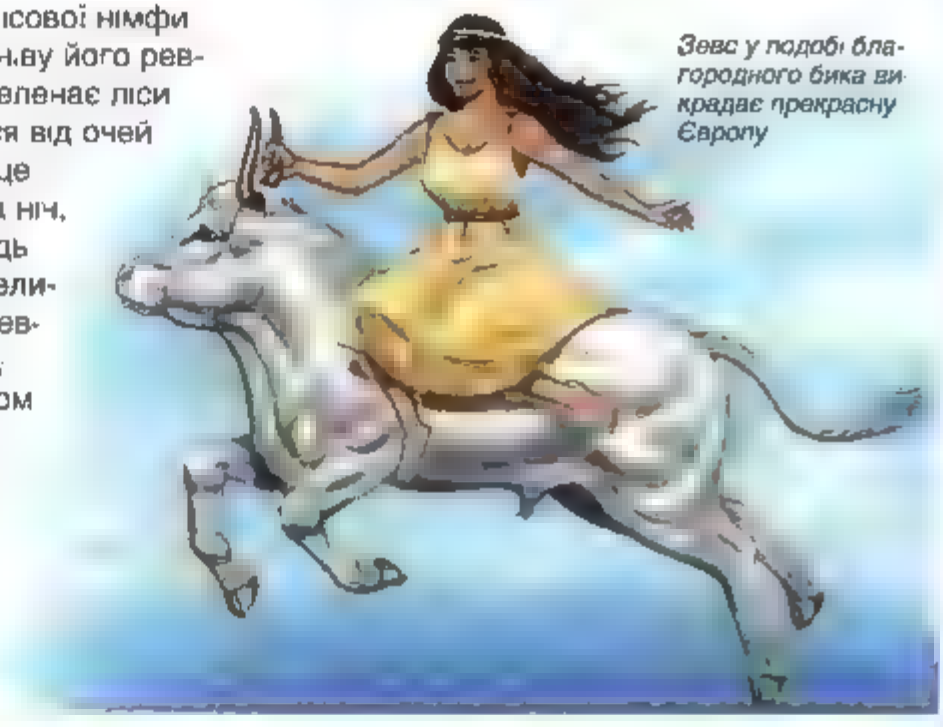

Зевс у подобі благородного бика викрадає прекрасну Європу

Хто такий Діоніс

Діоніс — не такий бог, як інші: він син бога і смертної жінки. На відміну від інших олімпійських богів, Діоніс їсть м'ясо, любить танцювати, веселитися і пити вино. Це бог веселощів і радості, плодоносних сил землі, рослинності, виноградарства і виноробства

Народження Діоніса

Зевс покохав дочку фіванського царя Семелу. Невдовзі вона вже чекала від нього дитину. Але ревнива Гера, прикинувшись звичайною жінкою, радить Семелі попросити Зевса з'явитися перед нею в усій його божественній велич. Гера знає, що жодна людина не в змозі споглядати Зевса в сяйві слави. І справді, побачивши осяяного блискавками бога Семела згорає живцем! Але Зевсу вдається врятувати ще не народжене дитя. Він зашиває його собі в стегно, де дитина перебуває до самого народження. Ця дитина і є Діонісом. Дорослим Діоніс навчає людей виноградарству і виноробству. З релігійно-культових обрядів на честь Діоніса виникла давньогрецька трагедія. Під час свята Великих Діонісій у лютому-березні протягом кількох днів влаштовувалися вистави на міфологічні сюжети.

Пірати

Одного разу Діоніс вирушає в мандри. Він сідає на корабель, який належить піратам. Пірати, не вдаючи, хто перед ними, хочуть продати Діоніса в рабство. Розгніваний бог застосовує свою могутність: обплітає щоглу виноградними лозами і плющем, а весла перетворює на зміїв. Корабель не може плисти далі. І тут Діоніс обертається на лева. Пірати з страху стрибають у море, а Діоніс перетворює їх на дельфінів.

Войовниця Афіна

Народження Афіни

Першою дружиною Зевса була Метида, богиня мудрості й обережності. Але Зевса попередили, що син, народжений від нього Метидою, усуне його з трону. Дізнавшись, що Метида чекає дитину, Зевс ковтає її. Й одразу ж його діймає сильний головний біль. Він так страждає, що просить бога ремісників Гефеста розколоти йому череп. Щойно Гефест виконує його прохання, з голови Зевса з переможним вигуком з'являється Афіна — в шоломі та зі списом у руках!

Покровителька Афін

Подолавши бога моря Посейдона в суперечці за звання покровителя Аттики — області, в якій розкинулися Афіни, — богиня Афіна стає покровителькою цього міста. Їй присвячують храми, зокрема величний Парфенон, на її честь влаштовують народні свята. По всій Греції Афіну вшановують як захисницю міст і покровительку ремесел. Вона навчила жінок прясти і ткати, а чоловіків — приборкувати коней, виготовляти бойові колісниці, будувати кораблі, крім того, вона допомогла людям освоїти гончарство.

Помічниця героїв

Мудрість Афіни допомагає грецьким героям подолати всі перешкоди. Завдяки її допомозі Персею вдається вбити Медузу Горгону (с. 52), Ясону — побудувати корабель, на якому він пливе за Золотим руном (с. 56), Одіссею — повернутися додому після закінчення Троянської війни (с. 62–63). Але гнів Афіни не знає меж.

Афіна — одна з найшанованіших богинь. Це богиня-воїновниця, але перемоги їй приносить не стільки сила м'язів, скільки сила розуму. У мирний час вона навчає людей ремесел, допомагаючи їм удосконалювати свою майстерність. Афіна також вважається законодавицею і покровителькою державності.

На цій грецькій монеті викарбувано профіль Афіни і її символ — сову

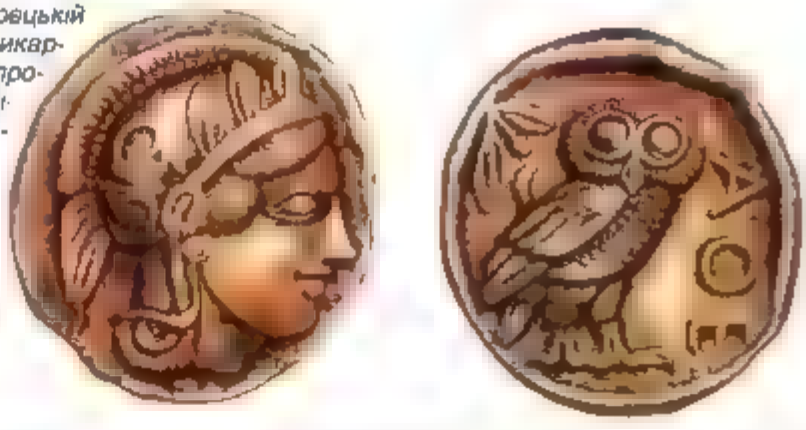

Прометей, Зевс

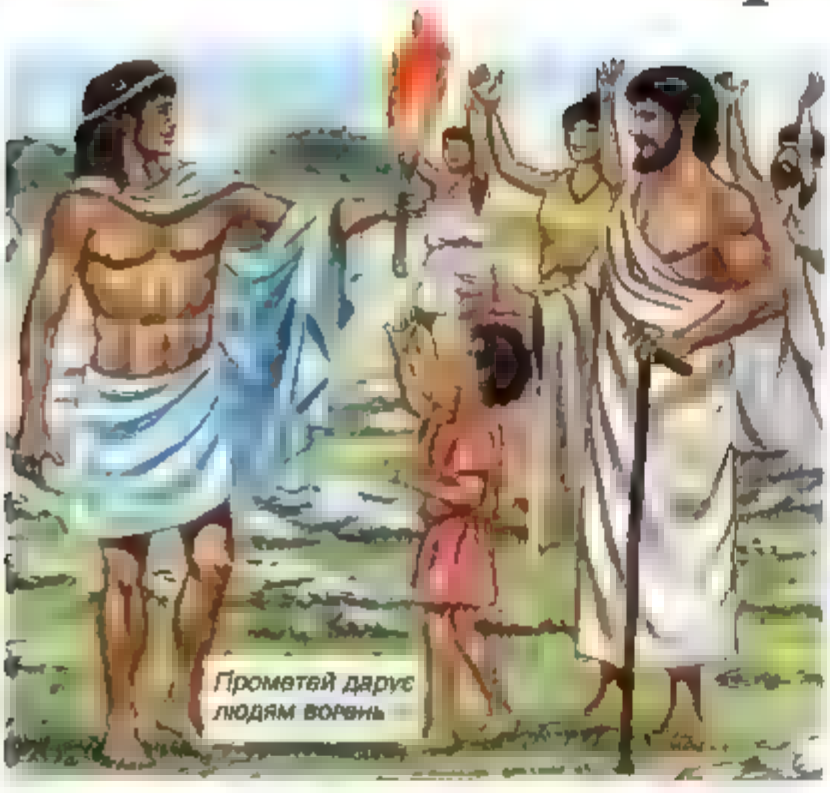

Прометей, син одного з титанів, створює з глини перше покоління людей. Він наділяє їх розумом, дарує їм вогонь, допомагає оволодіти різними ремеслами, навчає будувати будинки і корблі, рахувати і писати, визначати час, приносити жертви богам.

Прометей кидає виклик Зевсу

У прадавнину люди і боги жили пліч-о-пліч і не зна ли нужди але якось між ними спалахнула сварка. Прометей, якому належить х розсудити, таємно пристає на сторону людей Він убиває бика, кладе з одного боку його непоказну шкуру, під якою заховане м'ясо, а з іншого — апетитний білий жир, під яким немає нічого, крім кісток Зевс вибирає ту частину, яка привабливіша на вигляд. Таким чином, м'ясо д стається людям, а Зевсу — самі кістки! «Якщо так я забираю у людей вогонь! — вигукує розгніваний Зевс — Хай їдять сире м'ясо!»

Помста Зевса

Сміливець Прометей приносить людям вогонь, заховавши його в стеблині очерету. Шаленіючи від люті, Зевс наказує прикувати Прометея до гір Кавказу Щодня прилітає орел і викльовує його печінку, а щоночі вона виростає знову

Лише через кілька століть Геракл, опинившись у тих місцях, звільняє нещасного Прометея. Цар богів хоче помститися і людям. В н наказує Гефесту, богу ремісників, змішати землю з водою і виліпити фігурку що нагадує богиню. Так з являється перша жінка, народжена, щоб стати знаряддям помсти Зевса, принісши людям спокуси і нещастя Цю жінку звуть Пандорою

і чарівна Пандора

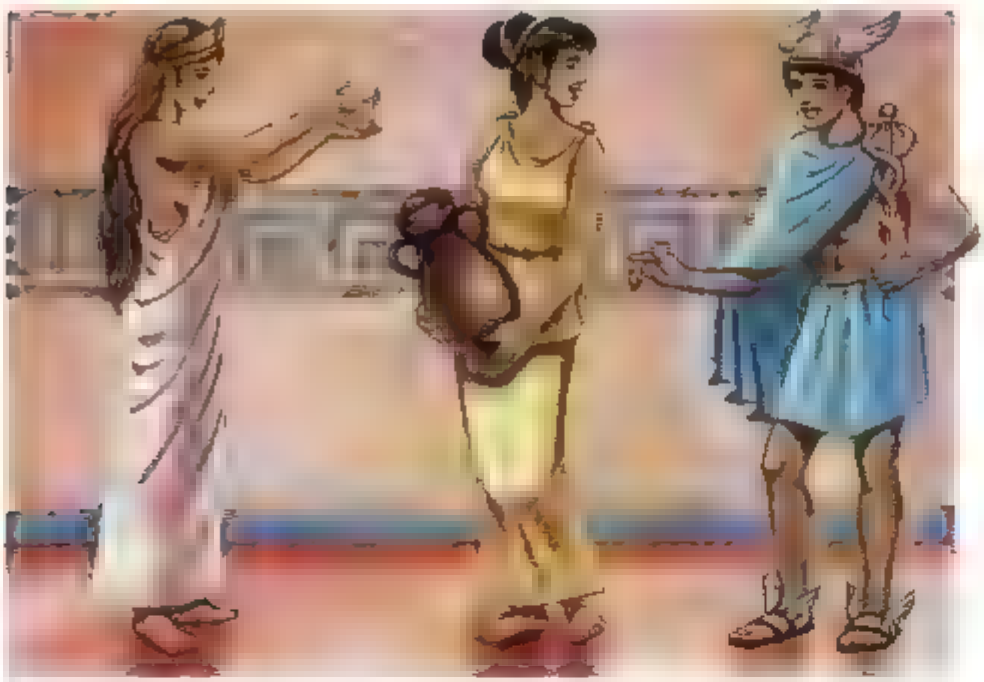

Пандора була виліплена богом ремісників Гефестом Зліва від неї Афродіта, справа Гермес

Посудина Пандори

З відкритої посудини негайно вириваються силасиленна нещасть, якими боги її наповнили: відтепер на долю людей випали вади, хвороби і страждання. Перелякана Пандора мерщій закриває кришку посудини. У ній залишається одна лише надія: вона допоможе людям зносити багато бід і труднощів

Посудину Пандори, де зберігаються всі людські нещастя, в наші дні часто називають «скринькою Пандори»

Всюдисуща Пандора

Ім'я Пандора в переклад. з грецької означає «всім обдарована». Афродіта наділяє її красою і грацією, Геліос навчає співу, Афіна одягає в пишні шати, а Гермес вкладає в неї цікавість і брехливу, хитру душу Пандора спускається на землю, несучи в руках посудину. Вона обіцяє богам, що ніколи не намагатиметься дізнатися, що в ній знаходиться. Коли Епіметей, брат Прометея, зустрічає чарівну Пандору, він закохується і бере її за дружину. Епіметей забуває про те, що Прометей попереджав його не приймати ніяких дарів від Зевса Й ось настає день, коли Пандора з нестримної цікавості піднімає кришку посудини.

Потоп

Боги сотворили людей, щоб люди жили в злагоді, поклонялися богам і піклувалися про них. Але людьми оволоділа злоба. Спалахували безперервні війни, скрізь панувало насильство. Люди дійшли до того, що перестали вірити в богів! За це Зевс вирішив покарати їх.

Потоп

Зевс вирішує знищити перше покоління людей, наславши на землю потоп. За його наказом Посейдон велить морям, річкам і хмарам затопити всю землю. Люди, звірі, рослини — все зникає під водою. Живими залишаються лише двоє праведників. Девкаліон, син Прометея, і його дружина Пірра, дочка Епіметея і Пандори (с. 43). За порадою Прометея вони будують корабель і рятуються на ньому. Дев'ять днів плили Девкаліон і Пірра безмежжям вод, поки нарешті побачили гору Парнас і висадилися на ній.

Нові люди

Девкаліон і Пірра благають богів пощадити їх. Зевс знає, що вони вели праведне життя, і наказує водам зійти. «Як нам знову сотворити людей?» — запитує подружжя. «Покрийте голови і кидайте за спину кістки вашої праматері», — загадково відповідає Зевс. Девкаліон і Пірра вирішують: «Наша мати — земля, отже, її кістки — каміння!» І вони кидають його за спину. Каміння, кинуте Девкаліоном, перетворюється на чоловіків, а Піррою — на жінок. Так з'явилися нові люди.

Таланти Аполлона

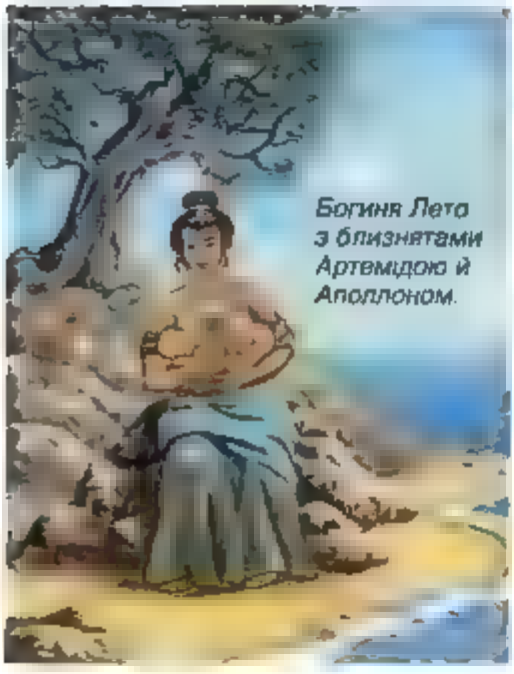

В Аполлона сила-силенна талантів. Цей сонцеликий син Зевса — найкращий серед музикантів і найпрекрасніший серед богів. Крім того, він уміє віщувати майбутнє і зцілювати від недуг.

Син Зевса і Лето

Ревнива Гера, дізнавшись, що богиня Лето чекає дитину від Зевса, шаленіє і наказує всім землям відмовляти своїй суперниці в прихистку. Лето поневіряється багато місяців, шукаючи місця, де б народити дитя. Нарешті вона знаходить притулок на безлюдному острові Делос. Там і народжуються близнята Артеміда й Аполлон. А Делос стає одним із найславетніших грецьких островів.

Аполлон у Дельфах

Дитинство Аполлона триває всього кілька днів. Їжа богів — нектар і амброзія — швидко роблять його прекрасним, сильним юнаком. Аполлон так добре грає на лірі, що стає покровителем музикантів. Він вирушає в Дельфи і вбиває змія Піфона, який наганяє страху на місто. На честь перемоги Аполлон споруджує храм, щоб люди поклонялися йому і приносили дари. Дельфи стають головним святилищем Аполлона з найзнаменитішим у Греції оракулом. Устами сивіли-пророчиці Пфії Аполлон віщує майбутнє, і люди приходять здалеку, щоб дізнатися від оракула про свою долю, як-от цар Едіп (с. 54).

Посейдон

Посейдон, озброєний тризубцем мчить по морю на колісниці. У Посейдона і його дружини Амфітріти є син Тритон — владика морських глибин, бог з людським тілом і риб'ячим хвостом. Вірний друг Посейдона — дельфін

Посейдон — старший брат Зевса. Його символи — кінь і бик. Ці тварини схожі на нього. вони могутні й нестримні. Посейдон — бог води, владика моря, покровитель рибалок. Його надзвичайно шанують у Греції, адже Греція — морська країна

Могутній бог

Як можна не зважати на того, хто управляє морем? З тим, хто може в нестримній люті здійняти бурю? Посейдон ударом тризубця змушує землю здригатися, і починається жахливий землетрус.

Мрія Посейдона

Посейдон прагне, щоб йому поклонялися в якомусь великому грецькому місті. Але інші боги перешкоджають цьому. В Аргосі річкові боги обирають своєю покровителькою Геру. З Дельф його витісняє Аполлон. Покровителькою Афін стає богиня Афіна. Прагнучи помститися, Посейдон викликає повінь в Аттиці — області Греції, де знаходяться Афіни. У великих містах на Посейдона чекає поразка, проте його вшановують у багатьох приморських містах, а в Коринфі на його честь влаштовують ігри.

Невірний чоловік

Посейдон одружений з морською богинею Амфітрітою. У них є син на ім'я Тритон. Але Посейдон — невірний чоловік. Він перетворюється на коня, щоб наздогнати красуню, що сподобалася йому, Медузу. Посейдон насилає на Медузу любовні чари в храмі Афіни. Розлючена Афіна перетворює Медузу на потворне чудовисько (с. 52–53)

Гефест і Афродіта

Володар вогню кривоногий Гефест — єдиний негарний бог на Олімпі. Богиня кохання Афродіта — найпрекрасніша богиня. Їх шлюбний союз дивує всіх.

Як виникло це подружжя

Гефест — син Зевса і Гери. Мати, побачивши потворність новонародженого сина, скидає його з Олімпу. Звідси за чутками, його кульгавість. Німфи пожалили Гефеста і виростили його в підводній печері. Там він уперше проявив себе як вправний коваль — виготовив кілька чудових речей. Серед них — чарівний золотий трон. Гефест дарує його своїй матері. Зачудована Гера сідає на трон, а встати не може. Гефест обіцяє звільнити її, але за одне умови: за це він матиме за дружину красуню Афродіту. Гері доводиться підкоритися. Одного разу під час бенкету богиня розбрату Ерида кидає яблуко з написом «Найпрекрасніший». Гера, Афіна й Афродіта сперечаються, кому з них має дістатися яблуко? Розсудити їх належить троянцю Парісу. Він вибирає Афродіту, яка обіцяє йому в нагороду любов найвродливішої жінки на світі.

Легковажна красуня

Афродіта не любить чоловіка і часто зустрічається з буйним, жорстоким і підступним богом війни Аресом. Зраджений Гефест робить невидиму, але міцну сіть, обвиває нею закоханих і приковує їх до ложа, відтак скликає олімпійських богів. Яку кару присудять боги зрадникам? Аніякої, боги просто потішаються над захопленими зненацька коханцями. Зневажені Афродіта й Арес віддаляються у вигнання на землю, подалі від Олімпу.

Афродіта и Арес

Аїд — володар

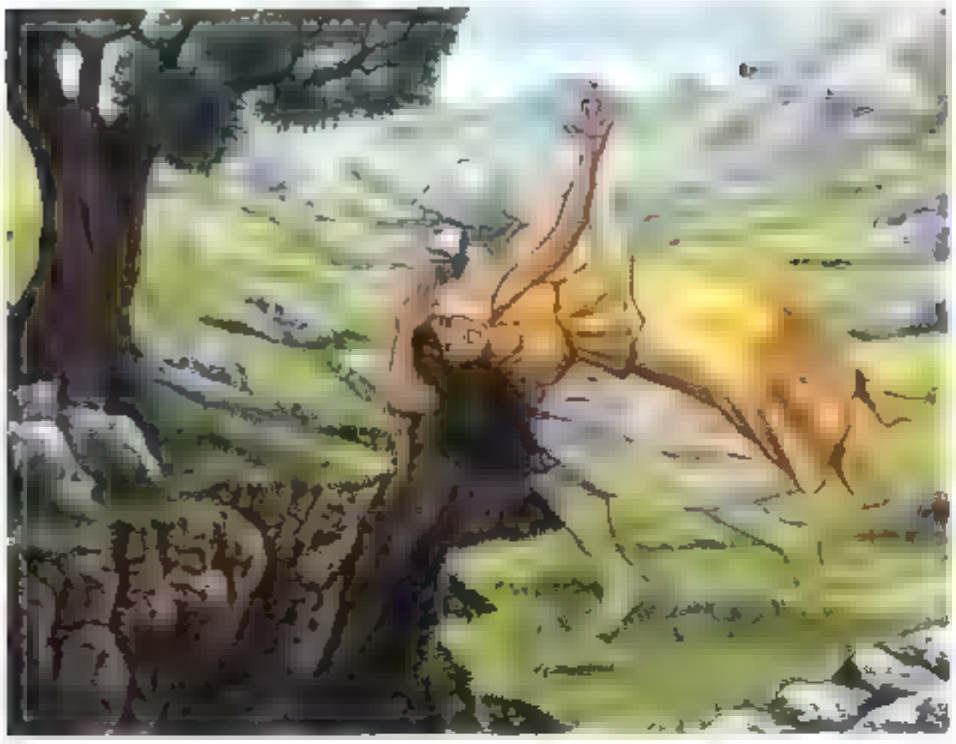

Коли три брати — Зевс, Посейдон і Аїд — поділили між собою світ, Аїду дісталося пекло. Ні люди, ні боги не люблять це похмуре місце, де перебувають душі померлих. Майже нікому не вдавалося звідти повернутися!

Де знаходиться царство Аїда

Спочатку греки вважали, що царство Аїда знаходиться за океаном на захід від Землі, яку вони вважали пласкою. Згодом вони дізналися, що за океаном теж живуть люди. Тоді греки переносять царство мертвих під землю. Дорога туди проходить через глибокі печери й уздовж підземних річок.

Хто такий Аїд

Аїд — володар підземного царства. Його ім'я означає «невидимий». Він і справді невидимий завдяки чарівному шолому, який подарували йому циклопи. Люди бояться вимовляти його ім'я і тому величають Плутоном, що означає «багатий». Він і справді володар прихованих у надрах багатств, зокрема металів. Аїд майже ніколи не покидає своє царство. Але одного разу Геракл поранив його стрілою, тоді Аїду довелося піднятися на Олімп, щоб зцілити рану.

Хто дружина Аїда

Аїд покохав свою племінницю Кору, дочку Зевса і Деметри. Він викрадає її і відводить під землю, в свої володіння. Деметра чує, як її дочка волає від жаху, але ніде не може її знайти. Де ж Кора?! По всій землі шукає її Деметра, але марно. У відчаї вона забуває про свої обов'язки богині родючості, і поля та сади не плодоносять. Зевс вирішує навести лад. Він наказує Аїду звільнити бранку. Але Кора, потерпаючи з голоду, не стрималася й покуштувала їжу в пеклі, а той, хто хоч раз скуштував їжу в царстві Аїда, вже не може покинути його назавжди. Аїд бере Кору за дружину і нарікає Персефоною.

Зміна пір року

Аїд і Зевс домовляються, що щороку весну і літо Персефона проводитиме з матір'ю — богинею родючості й землеробства Деметрою, а зиму — з Аїдом. Так міф пояснює щорічне оновлення природи, коли дочка повертається до матері, старанними щасливої Деметри все навколо починає рости, цвісти і плодоносити, а коли Персефона перебуває з Аїдом, Деметра тужить, і життя природи завмирає.

підземного царства

Хто живе в підземному царстві
Аїд і Персефона живуть в оточенні підданих, яких стає дедалі більше — адже душа кожної людини після смерті потрапляє до пекла. Злий триголовий пес Цербер стежить, щоб ніхто звідти не виходив. Проводжає в підземний світ душі померлих посланець богів Гермес. Перевізник Харон, старий буркотун, переправляє їх через одну з річок, що протікають у підземному царстві, — Стікс або Ахерон. Живуть у царстві Аїда й інші боги, серед них — Геката, богиня мороку, нічних видінь і чародійства.

Доля грішників і праведників
Найдавніші легенди розповідають про те, що душі всіх смертних поневіряються по підземному царству. Їхня доля — вічно жалкувати за своїм земним життям. Пізніше греки починають вірити, що на добрих людей чекає одна доля, а на злих — інша. Вбивць і різних нечестивців скидають у глибини пекла — тартар на вічні муки. Душі праведників вирушають на елисейські поля (в елізіум), щоб жити в радості і прославляти богів.

Муки Тантала і Сізіфа
Тантал і Сізіф посміли повстати проти богів, тому після смерті вони засуджені на вічні муки в тартарі. Сізіф повинен котити на гору важкий камінь. Щоразу, коли він майже досягає вершини гори, камінь зривається і падає вниз. Сізіф знову і знову намагається викотити камінь на вершину, але в останню мить камінь вирвається у нього з рук і летить униз, до підніжжя гори. Про марну працю кажуть «сізіфова робота».
Тантал здійснив страшні злочини: він убив свого сина, видав людям таємниці богів, викрав у них нектар і амброзію. За це він жорстоко покараний. Тантал стоїть в озері. Вода доходить йому до самого підборіддя.

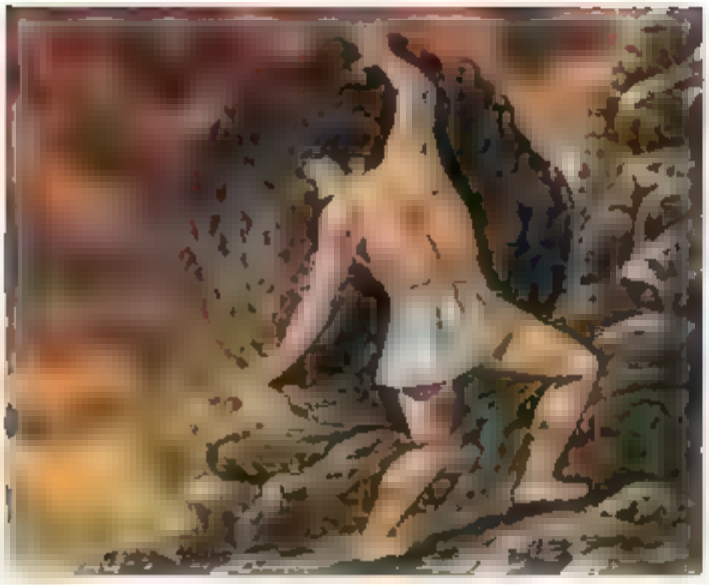

Сізіф (зліва) і Тантал (справа) в найпохмурішій частині підземного царства тартарі. Туди потрапляють ті, хто посмів повстати проти богів і засуджений на вічні муки

Тантала дімває нестерпна спрага, та варто йому нахилитися до води щоб напитися, як вода відступає. Він потерпає і з голоду, але щоино простягає руку до плодів, що висять на плці у нього над головою, боги насилають порив вітру, який відхиляє плку вбік. Звідси походить вираз «танталові муки»

Орфей та Еврідіка

Мало хто з живих зміг спуститися в Аід і повернутися назад. Ще рідше вдавалося ви ити зв дти померлим. Напівбог Орфеи спус кається в пекло, але йому не судилося виве сти звідти свою дружину Еврідіку. Орфей володіє даром зачаровувати сво м сп вом і грою на лірі людей, богів, тварин, рослини Він нестямно любить Еврідіку, проте ?хнє щастя триває недовго: її жалить змія Еврідіка помирає і потрапляє в Аід. Орфеи залишається на земл сам. В н невтішно горює, тож вирішує спуститися в царство Аіда і благає повернути йому дружину «Що ж, ти можеш забрати Еврідіку! — погоджується зачарований його мистецтвом бог підземного царства. — Але тільки зважаи, по дорозі на землю не смій озиратися назад!» Орфей і не сподівався на таку милість! Але він дуже нетерпля-

чий і наприкінці шляху все-таки обертається переконатися, що кохана слідує за ним Тієї ж миті Евр.діка зникає назавжди

Напівбог Орфей намагається визволити з Аіду свою дружину Еврідіку. Він — один із небагатьох кому вдалося повернутися з цього похмурого царства на землю.

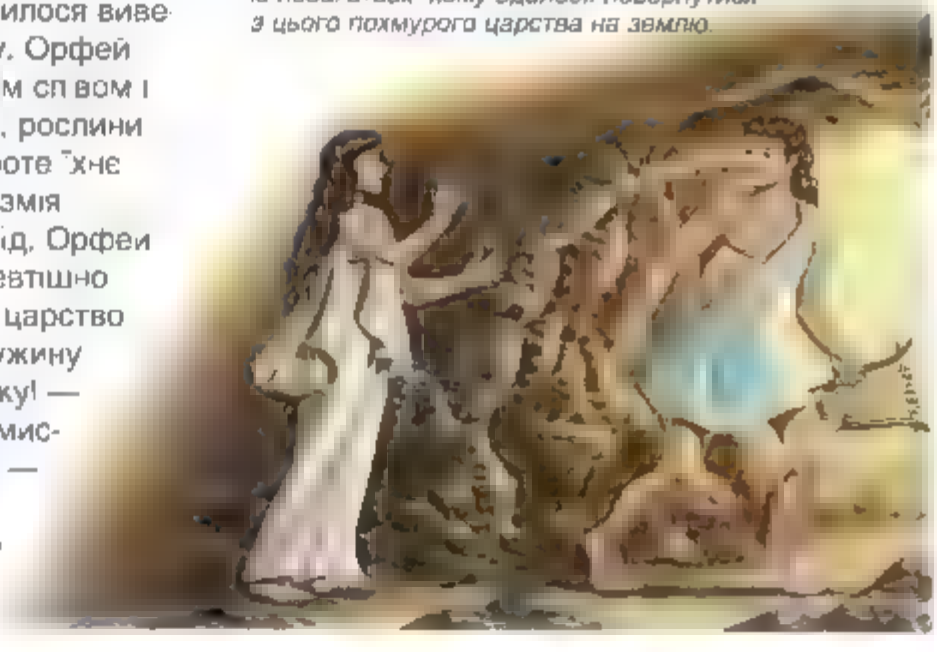

Тесей і Мінотавр

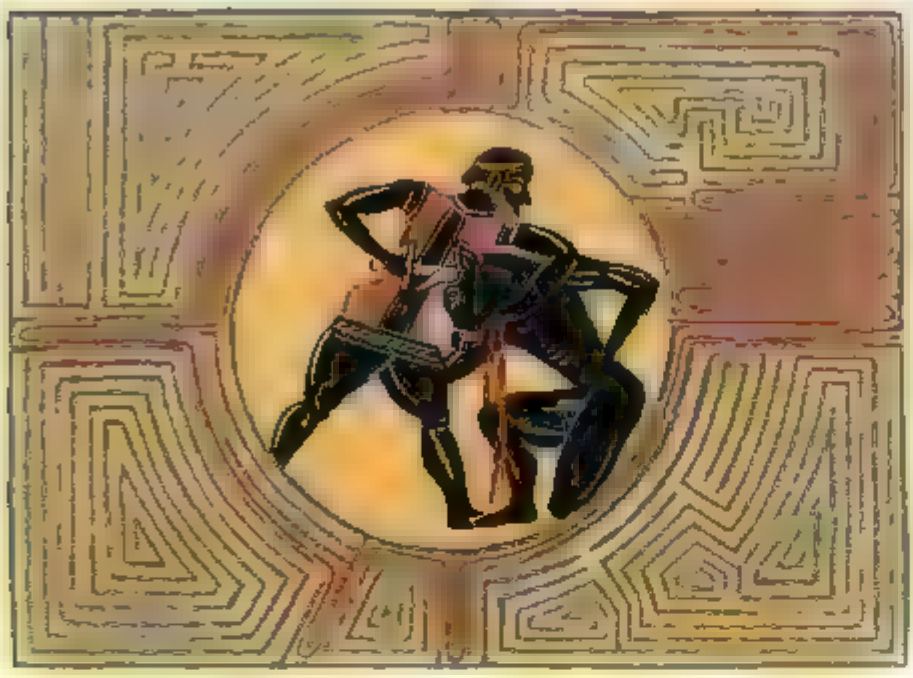

Тесей рятує людей від хижих звірів і кровожерних розбійників. Він визволяє Афіни від Мінотавра — чудовиська з головою бика, що пожирало юнаків і дівчат.

Дитинство Тесея

Тесей — син афінського царя Егея. Він проводить дитинство зі своєю матір'ю, трезенською царівною Ефрою, далеко від батька, який остерігався підступних намірів владолюбних племінників. Перш ніж розлучитися з Ефрою, Егей ховає під важким каменем меч і сандалії. «Коли мій син зможе сам зсунути цей камінь, розкажи йому, хто його батько» — велить Егей Ефрі. До шістнадцяти років Тесей уже достатньо сильний, щоб відсунути камінь. Він бере меч, сандалії та вирушає до батька в Афіни. По дорозі Тесей здійснює багато подвигів. Егей впізнає сина за своїм мечем.

Подорож на Крит

Афіняни змушені раз на дев'ять років посилати сім дівчат і сім юнаків на острів Крит, де їх пожирає чудовисько Мінотавр. Тесей вирушає на Крит. Він знаходить сплячого Мінотавра і вбиває його голіруч.

Трагічне повернення

Із заплутаного підземного лабіринту, де Тесей убив Мінотавра, вибратися надзвичайно важко. На щастя, дочка критського царя Аріад на передбачливо дала Тесею дороговказну нитку, яка допомагає йому знайти вихід з лабіринту. Тесей викрадає Аріадну і пливе до Греції, але по дорозі йому доводиться розлучитися з царівною. Вірогідно, це відбувається з волі Посейдона. Засмучений розлукою з Аріадною, Тесей забуває змінити чорний прапор на білий, як просив його батько. Побачивши здалеку корабель з чорним прапором, Егей вважає, що його син загинув у сутичці з Мінотавром. З відчаю цар кидається з скелі в море, яке відтоді називається Егейським.

Персей

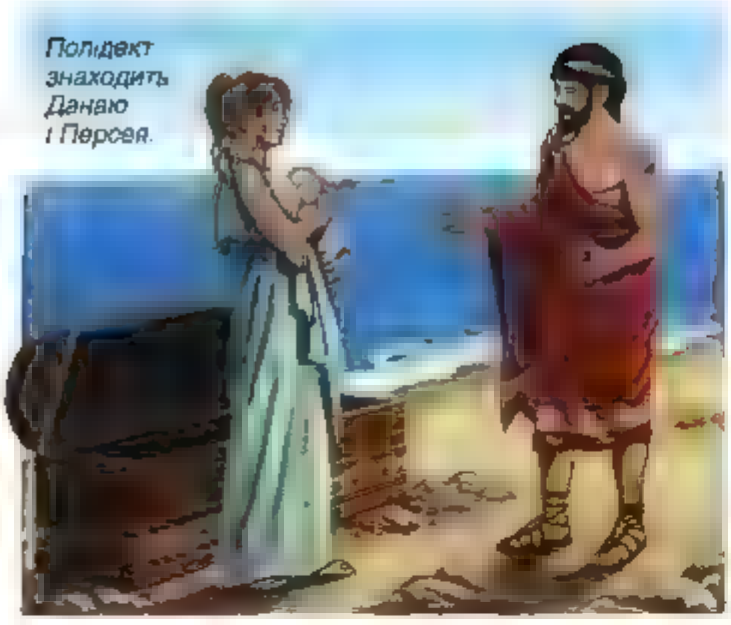

Полідект знаходить Данаю і Персея.

Усе життя напівбог Персей здійснює подвиг за подвигом. Він сильний і хоробрий, але головне — до нього прихильні боги. Без їхньої допомоги він не зміг би перемогти жахливу Медузу Горгону.

Боги допомагають Персею - вони дають йому крилаті сандалії, щит Афіни і шолом Аїда, який робить його невидимим. В цих обладунках Персей вирушає на бій з Медузою. Він дивиться зверху на нещасних, яких вона своїм поглядом перетворила на камінь.

Народження Персея

Якось оракул передрікає царю Аргоса Акрісію, що він має загинути від руки внука. Схвильований Акрісій ховає свою єдину дочку Данаю в підземній темниці. «Тепер у неї ніколи не буде дітей», — з полегкістю думає він. Але Зевс з Олімпу побачив Данаю і зачарувався її красою. Обернувшись золотим дощем, він крізь щілину в даху проникає до Данаї в темницю. В союзі Зевса з Данаєю народжується син Персей. Розгніваний Акрісій наказує посадити Данаю з немовлям у дерев'яний ящик і кинути в море. Але боги, зглянувшись над нещасними, вирішують подарувати їм життя. Ящик викидає на берег, і місцевий цар Полідект дає притулок Данаї з Персеєм.

Настирливий цар

Цар Полідект закохується в красуню Данаю з першого погляду, але Даная постійно відкидає його залицяння. Проте Полідект не дає їй спокою. Щоб змужнілий Персей не заважав йому, він відправляє юнака в далекі краї здобути голову жахливої Медузи Горгони. Полідект вважає, що живим Персей не повернеться.

Яка на вигляд Медуза

Медуза — чудовисько з кабанячими іклами, живими зміями замість волосся і крильми на спині. У Медузи є дві сестри, такі ж потворні, як і вона, але на відміну від неї безсмертні. Всіх трьох звуть Горгонами. Кожен, хто зустрінеться з ними поглядом, обертається на камінь.

і потворна Горгона

Персей дивиться на щит Афіни як у дзеркало і спостерігає за Медузою, не боячись обернутися на камінь. Він віддає відрубану голову Медузи Афіні. Богиня прикріплює її до свого щита (егіди). З рани Медузи виходить крилатий кінь Пегас — її син від бога Посейдона

Віщування

Персей хоче познайомитися зі своїм дідом Акрісієм. Але Акрісій покидає Аргос, остерігаючись, що внук уб'є його. Та все ж одного разу старий Акрісій приходить побачити ігри, Персей бере в них участь. Під час змагання з метання диска його диск випадково потрапляє в одного з глядачів і вбиває його. Цим глядачем виявляється Акрісій. Віщування збувається.

Персей кидає диск і, сам того не вдаючи, вбиває свого діда

Загибель Медузи

Невидимий Персей підлітає до сплячої Медузи. Щоб не обернутися на камінь, він дивиться не на Медузу, а на її віддзеркалення на щиті Афіни. Ударом кривого ножа він відрубує Медузі голову і забирає з собою.

Помста Персея

Персей довго летить над землею. Стомившись, він хоче відпочити у титана Атланта (грецькою його ім'я звучить як «Атлас»), але Атлант проганяє його. У помсту Персей показує йому голову Горгони, й Атлант обертається на камінь — так з'являються Атлаські гори у Північній Африці. Персей мститься і Полідекту — він віддає йому голову Горгони, поглянувши на яку, цар став кам'яною брилою.

Трагічна

Боги бачать усе: минуле, сьогодення і майбутнє. Оракули сповіщають волю богів, відкриваючи людям долю, яка їх чекає. Іноді люди намагаються уникнути своєї долі, але це їм не вдається. Така історія царя Едіпа.

Лихий прогноз

У фіванського царя Лая і цариці Іокасти немає дітей. Вони приходять до оракула і чують: «Якщо у вас народиться син, то він уб'є свого батька й ожениться на своїй матері». Коли у Лая й Іокасти народжується хлопчик, цар наказує слузі проколоти немовляті кісточки, зв'язати ноги і залишити на горі Кіферон на вірну погибель. Він сподівається, що тепер віщування не збудеться. Але залишене дитя знаходять пастухи. Вони лікують його, а потім приводять до корінфського царя Поліба, в якого немає дітей. Хлопчик сподобався Полібу. Цар залишає дитину в себе і дає їй ім'я Едіп, що означає «з розпухлими ногами». Поліб і його дружина Меропа не можуть натішитися Едіпом. А він вважає їх своїми батьками і ніжно любить

Жриця-віщунка в храмі Аполлона в Дельфах (дельфійський оракул) сидячи на триногі, повідомляє віщування богів. Від неї Едіп дізнається про свою страшну долю

Як уникнути страшної долі

Якось один із друзів Едіпа, захмелівши на бенкеті, обзиває його підкидьком. Едіп не знає, що й думати. Він вирушає до дельфійського оракула дізнатися правду. Але замість пояснень чує страшні слова. «Ти уб'єш свого батька й оженишся на своїй матері», — сповіщає оракул устами сивілипророчиці. Щоб пророцтво не збулося, Едіп вирішує не повертатися до Корінфа, де живуть Поліб і Меропа, яких він як і раніше вважає своїми батьками. По дорозі з Дельфів до Фів Едіп стикається в ущелині з колісницею, в якій їде старий вельможа. Жоден з подорожніх не хоче поступитися дорогою іншому. Зустрічний ударяє Едіпа. Хлопець б'є у відповідь. Але він не розраховує силу удару, й вельможа падає мертвим. Цим вельможею був Лай. Сам того не відаючи, Едіп убив свого батька.

доля Едіпа

Весілля Едіпа й Іокасти

Загадка Сфінкса

Біля Фів Едіпа зупиняє Сфінкс. Це крилате чудовисько — напівжінка-напівлев — загадує кожному подорожньому загадку «Хто ходить уранці на чотирьох ногах, удень на двох, а ввечері — на трьох?» Тих, хто не може дати правильну відповідь, чудовисько пожирає. Поки що нікому не вдавалося розгадати загадку Сфінкса! А Едіп не роздумуючи відповідає: «Це людина — в дитинстві вона повзає рачки, підрісши ходить на двох ногах, а в старості спирається на палицю». Сфінкс з відчаю кидається в прірву і гине.

Цар Едіп

Жителі Фів пропонують чужоземцеві, який визволив їх від Сфінкса, трон і руку своєї цариці Іокасти — вдови Лая. Так Едіп, не відаючи того, стає чоловіком власної матері. Подружжя живе щасливо, у них народжуються два хлопчики і дві дівчинки. Але якось у Фівах спалахує чума. Від оракула Едіп дізнається, що улестити гнів богів можна, лише вигнавши з Фів убивцю Лая.

Від долі не втечеш

Оракул відкриває Едіпу, що він і є вбивцею. Одночасно з'ясовується, що нещодавно померлий Поліб насправді був Едіпу не рідним, а названим батьком. Іокаста бачить, що в щування збулося, і вона стала дружиною свого сина. Вона покінчила самогубством. Едіп не може змиритися з жахливою правдою, виколовши собі очі, йде геть з цих місць. У цьому міфі виражено переконання греків у тому, що ніхто не може уникнути своєї долі.

Разом з Едіпом покидає Фіви його дочка Антигона. Вона стає поводирем сліпого батька

Ясон і похід

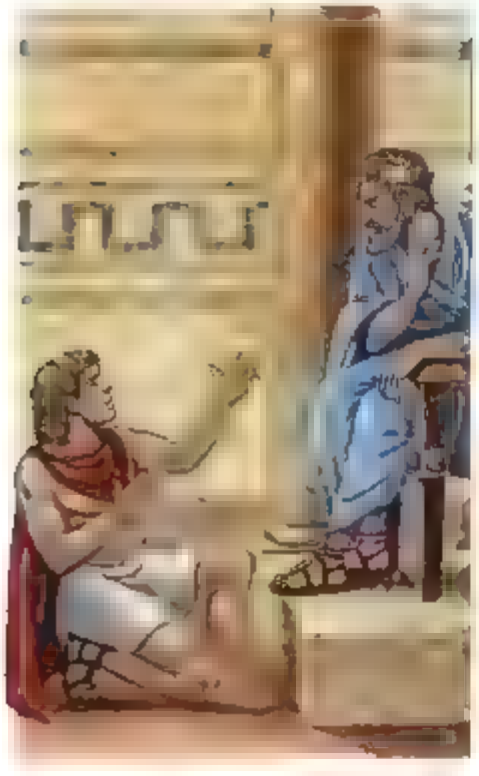

Аргонавти відпливають на «Арго»

Ясон — царський син. Його дядько Пелій силоміць захопив владу. Головна мета Ясона — повернути трон батькові.

Хто такий Ясон

Батько Ясона — Есон, цар Іолка, містечка на півострові Пелопоннес. Остерігаючись, що підступний Пелій уб'є хлопчика, Есон посилає сина подалі від Іолка. Коли Ясону виповнюється 16 років, він вирушає в Іолк, щоб повернути трон батькові. По дорозі він губить одну сандалію. Побачивши Ясона, Пелій ледь не з жаху: оракул віщував йому загибель від руки людини в одній сандалії.

Ясон вимагає від Пелія повернути трон законному цареві. Пелій вдається до хитрощів. «Все буде по-твоєму, якщо ти здобудеш мені Золоте руно». Пелій добре розуміє, що це майже неможливо

Похід за Золотим руном

Золоте руно — шкура чарівного барана — знаходиться далеко, за Чорним морем. Але хоробрий і рішучий Ясон не падає духом і збирається в путь. Він будує корабель (у цьому йому допомагає сама Афіна) і називає його «Арго». Супутниками Ясона аргонавтами — стають Геракл, Орфей, Тесей та інші знамениті герої Еллади. Аргонавти зустрічають на своєму шляху безліч перешкод. Одного разу вони рятують сліпого віщуна Фінея від гарпій, які щодня пожирають його їжу. В нагороду Фіней навчає їх, як пройти між рухомими скелями через вузьку протоку, яка веде в Чорне море. «Випустіть голубку. Якщо вона пролетить між скелями, то й ваш корабель зможе пройти». Так аргонавти і чинять. Голубка встигає пролетіти між скелями, втративши тільки пір'їнку з хвоста. Аргонавти прямують услід

за Золотим руном

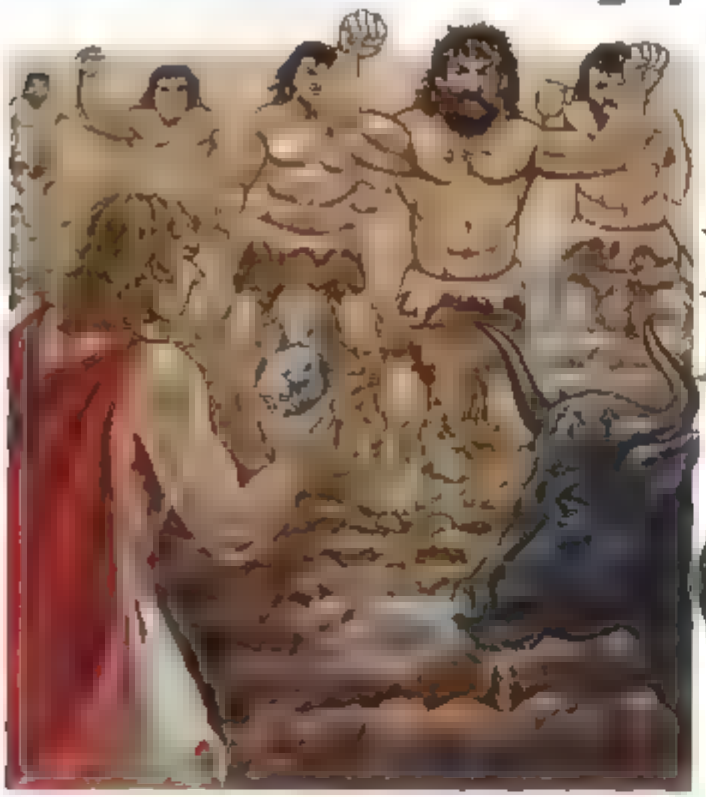

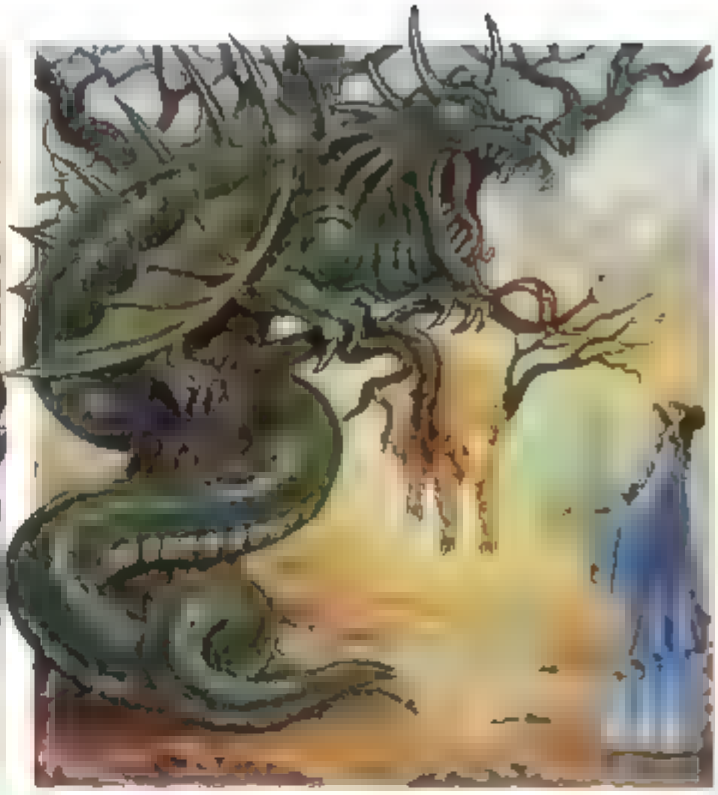

За порадою Медеї Ясон кидає камінь у натовп воїнів Не збагнувши, хто на них напав, воїни кидаються в бій і вбивають один одного

за нею. Кораблю вдається прослизнути, пошкодивши лише корму. Відтоді дві скелі стоять нерухомо і між ними вільно пропливають кораблі.

Чарівниця Медея

Аргонавти прилинають до Колхіди, де знаходиться Золоте руно. Ясон просить царя Еета віддати йому руно. Еет відповідає «Запряжи моїх божественних биків у плуг. Коли виореш поле, посій зуби дракона в землю і переможи воїнів, які з них виростуть. Тоді я віддам тобі Золоте руно». На щастя дочка Еета — чарівниця Медея, якій боги навіяли пристрасну любов до Ясона, дає йому зілля, що робить його непереможним. Ясон справляється з мідноногими вогнедишними биками і перемагає воїнів. Але цар не поспішає віддавати руно й об'являє Ясонові, що іноземець має сам вирушити за руном у священний гай. Ясону знову допомагає Медея. Вона присипляє дракона, який день і ніч стереже руно, і Ясону вдається здобути скарб.

Повернення додому

Аргонавти з викраденим руном відпливають на батьківщину. З ними втікає і Медея. Повернувшись в Іолк, Ясон дізнається, що Пелій убив його батька і не збирається повертати Ясону владу. Медея хитрістю переконує дочок Пелія убити свого батька, щоб нібито потім воскресити його й омолодити за допомогою чарівного зілля. Так Ясон і Медея жорстоко розправляються з кривдником.

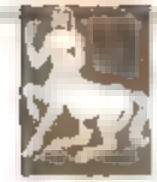

Дванадцять

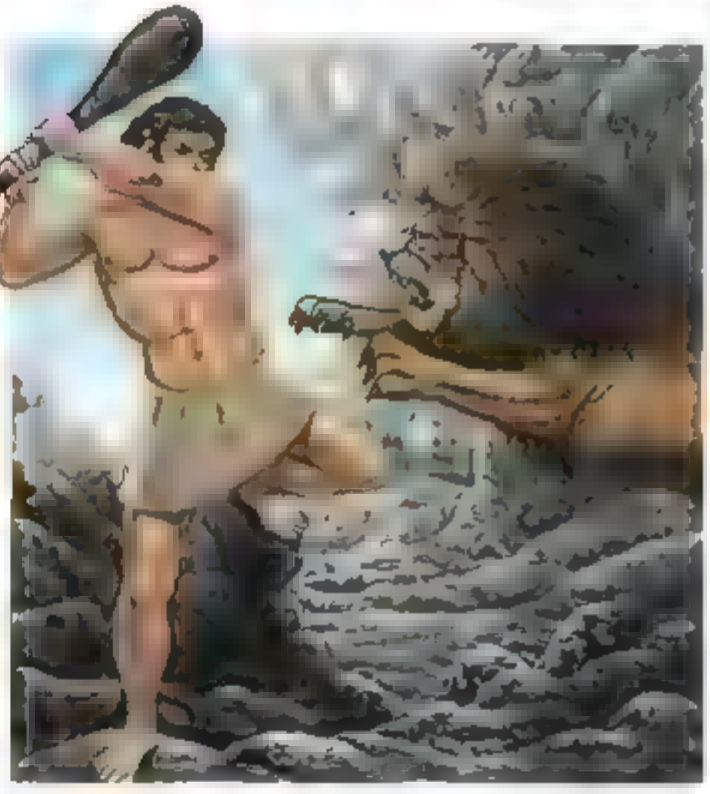

Про могутність Геракла складають легенди: страшні змії, злі гіганти, розлючені бики — ніхто не може його перемогти. Напівбог, він завжди прихильний до людей і захищає їх

Помста Гери

Мати Геракла Алкмена веде свій рід від героя Персея, а його батько – сам Зевс, цар богів. Зевс клянеться богам, що наступне немовля з роду Персея буде володарем Пелопоннеса. Ревнива Гера здогадується, що невірний чоловік знову обдурив її. Вона затримує появу на світ Геракла і прискорює народження іншого нащадка Персея — Еврістея. Зевс не може порушити клятву, і владу над Пелопоннесом здобуває Еврістей. Таким чином, Гераклу доводиться впродовж багатьох років служити нікчемному, боягузливому родичу.

Герои у колисці

Геракл був ще немовлям, коли Гера підіслала до дитячої колиски дві змії, щоб убити його. Брат Геракла, син Алкмени й Амфітріона, побачивши змій, заплакав з переляку. А Геракл мовчки схопив чудовиськ і задушив їх голіруч.

Чому Геракл здійснює свої подвиги

Геракл виріс і оженився. Але мстива Гера насилає на нього безумство, і він убиває дружину та дітей. Коли напад безумства спадає, Геракла охоплює скорбота. Він запитує в дельфіського оракула, чим можна спокутувати цей злочин. Оракул відповідає, що Геракл повинен поступити на службу до свого родича Еврістея і протягом дванадцяти років здійснити десять великих подвигів, після чого дістане від богів прощення і безсмертя.

подвигів Геракла

Геракл перемагає лернейську гідру — жахливу дев'ятиголову змію

Геракл сполучає русла двох річок, щоб очистити Авгієві стайні (п'ятий подвиг)

Немейський лев
Спочатку Еврістеи наказує Гераклу добути шкуру лева, який живе біля міста Немея. Цього лева не можна поранити жодною зброєю. Геракл намагається вбити його стрілами, але безуспішно. Тоді він заганяє лева в його лігво, оглушує ударом кия, а потім душить руками. Щоб зняти зі звіра шкуру, він використовує кігті самого лева Герой надягає чарівну шкуру немейського лева і стає невразливим

Лернейська гідра
Другий подвиг не легший за перший За наказом Еврістея Геракл має вбити гідру — дев ятиголову змію, яка винищує худобу й одним своїм подихом убиває кожного хто наближається до болота Лерна, де вона живе. Геракл стинає змії кілька голів, але на місці кожної виростають аж дві! Племінник Іолай, покликаний Гераклом на допомогу, прилікає рани змії вогнем, щоб голови не відростали знову
А Геракл тим часом стинає головну безсмертну голову, розрубує тулуб гідри і змащує вістря своїх стріл її смертоносною жовчю. Еврістей не зараховує цей подвиг оскільки Гераклу допомагав Іолай

Авгієві стайні
Третій подвиг Геракла — лови золоторогої керинеиської лані. Після цього він ло вить живим ерімантського вепра, який знищує врожаи. П'ятий його подвиг поля гає в тому, щоб очистити стаині царя Авгія

Гераклу потрібно кілька днів, щоб приборкати лютого критського бика (сьомий подвиг)

Здійснюючи свій дев'ятий подвиг, Геракл повинен битися з войовничими амазонками

вид величезних куп гною. «Якщо я зумію очистити стайні за один день, віддай мені десяту частину твого табуна», — вимагає Геракл. Цар погоджується. Геракл завдяки своїй надлюдській силі відводить води двох річок у нове русло. Тепер річки течуть через скотний двір, і вода, що ринула крізь проломи в стінах, промиває стайні. Попри те, що Геракл очистив стайні за один день, Авгій не хоче віддавати йому худобу. Тоді Геракл убиває царя. А підступний Еврістей не зараховує і цей подвиг, оскільки Геракл зажадав за нього платню. Шостий подвиг героя — знищення на Стімфальському болоті птахів-людожерів із залізними перами, дзьобами і кігтями.

Сьомий подвиг — приборкання бика

Бог Посейдон подарував критському царю Міносу прекрасного бика, щоб Мінос приніс його в жертву морському богу. Але цар Мінос не захотів убивати бика. Щоб покарати Міноса, бог насилає на бика сказ. Люта тварина спустошує острів і наганяє страху на його жителів. Геракл вирушає на Крит і кілька днів бореться з биком. Нарешті герой приборкує бика і перепливає море на його спині.

Від подвигу до подвигу

Минають роки. Здійснюючи восьмий подвиг, Геракл захоплює кобилиць Діомеда, яких їхній господар годує людським м'ясом, і приводить їх до Еврістея. Дев'ятий подвиг полягає в тому, щоб викрасти чарівний пояс бога війни Ареса у цариці амазонок Іполіти. Потім Геракл убиває Геріона — велетня з трьома тілами і трьома головами — і захоплює його корів. Одинадцятий подвиг приводить Геракла в сади Гесперид, де він краде золоті яблука вічної молодості, які мати-земля Гея колись подарувала Гері. Еврістей, остерігаючись гніву Гери, відмовляється брати яблука у Геракла, й Афіна повертає їх Гесперидам.

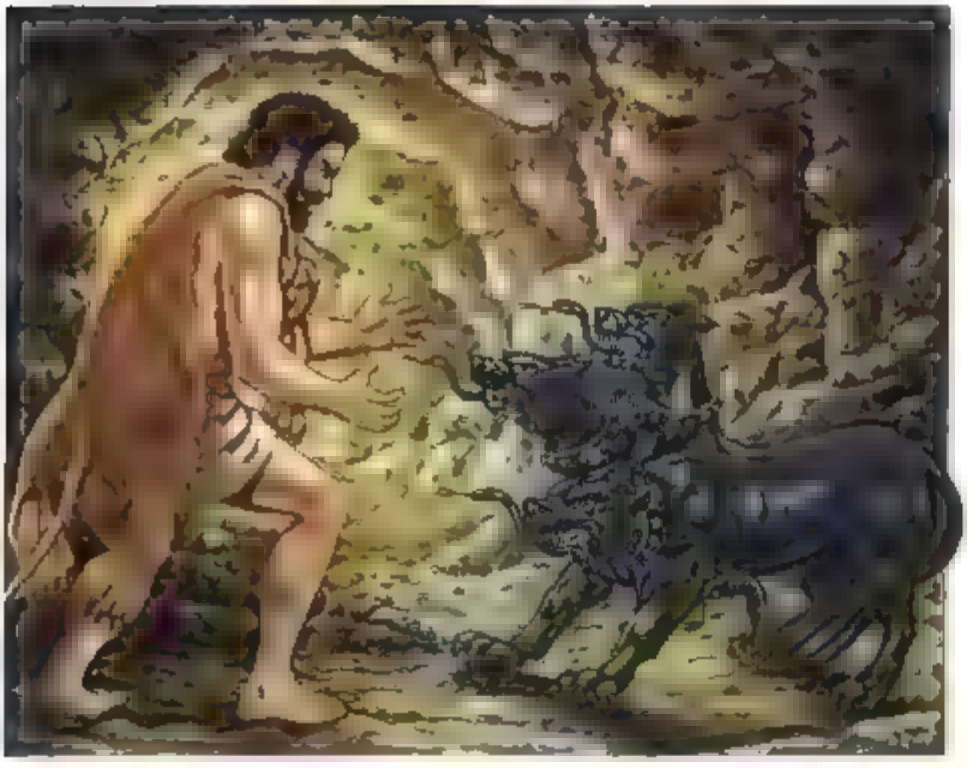

Геракл сильними руками душить Кербера — триголового пса, що охороняє Аїд

Смерть героя

Геракл корчиться від болю. Він намагається зірвати з себе одяг, просочений кров'ю кентавра, але одяг прилип до тіла і здирається разом зі шкірою. Деяніра, побачивши, що погубила коханого чоловіка, у відчаї покінчує самогубством. Геракл розкладає велике багаття і кидається в нього, щоб позбутися нестерпних мук. Він — єдиний герой, якого боги допускають на Олімп і наділяють безсмертям!

Пес Кербер, охоронець Аїду

Еврістей у відчаї: ні, ніколи не вдасться йому позбутися Геракла! Він робить останню, дванадцяту спробу: вимагає, щоб герой привів до нього Кербера (лат. Цербер) — триголового пса, який охороняє вхід до Аїду. Це завдання нездійсненне, адже жодна людина не може вийти живою з підземного царства! Але Геракл справляється і з цим дорученням. Щоб доставити Кербера до Еврістея, Гераклу доводиться придушити пса, але потім Геракл відпускає його, щоб він і далі охороняв царство тіней.

Геракл і Деяніра

Геракл завершив свої подвиги. Проте битви, небезпечні випробування на цьому не закінчуються. Геракл бере за дружину царівну Деяніру. Під час однієї з подорожей їм потрібно перепливти річку, що розлилася. Деяніра сідає на спину кентавра Несса, який під час переправи хоче викрасти її. Геракл випускає в кентавра стрілу, але перед смертю підступний Несс устигає прошепотіти красуні Деянірі: «Збери мою кров, просочи нею одяг свого чоловіка — ти навіки збережеш його любов». За кілька років Геракл закохується в іншу жінку. Деяніра ревнує, вирішує скористатися чарівною кров'ю кентавра. Вона не знає, що кров Несса, який загинув від стріли, змащеної отруйною жовчю лернейської гідри, сама перетворилася на отруту.

Геракл гине у вогні і стає безсмертним. Він залишається найзнаменитішим грецьким героєм

Дивовижні

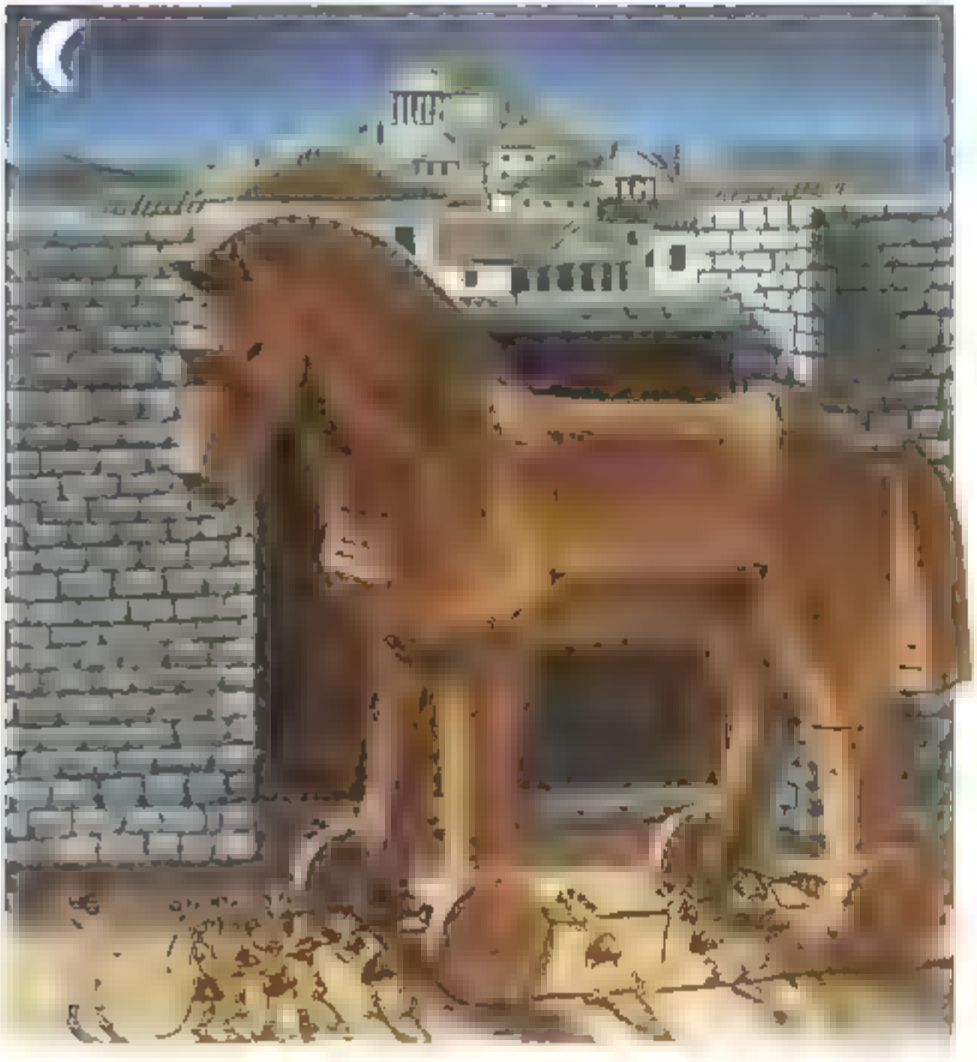

Одіссей — один із найпопулярніших героїв античності. Він вирізняється не тільки хоробрістю, а й мудрістю. Подвиги, які він здійснює під час Троянської війни, оспівані Гомером в епічній поемі «Іліада», а його повернення до Греції — в поемі «Одіссея».

Чому спалахнула Троянська війна

Афродіта обіцяла троянцю Парісу любов прекрасної Єлени, дружини грецького царя Менелая. Паріс викрадає красуню і великі скарби. Греки шаленіють. Війна неминуча, адже всі колишні залицяльники Єлени зв'язані клятвою помститися будь-кому, хто зневажить честь Менелая.

Похід греків

Греки збирають військо і пливуть до Трої (Іліона), щоб повернути красуню Єлену до Греції. Один із цих воїнів — Одіссей. Він довго не наважується розлучитися з коханою дружиною Пенелопою і сином Телемахом, але врешті-решт все-таки вирушає у військовий похід.

Троянський кінь

Греки припливають до берегів Малої Азії, де знаходиться Троя (с. 34), і беруть в облогу місто. Війна триває аж десять років. У ній беруть участь і люди і боги: Гера та Афіна прихильні до греків. Афродіта допомагає Трої. Маневр, який вирішує результат війни, придумує Одіссей, натхнений Афіною. Греки будують величезного дерев'яного коня нібито в дар Афіні на знак закінчення війни. Одіссей з кількома греками ховається всередині коня, а решта воїнів вдають, що знімають облогу Трої і повертаються додому. Довірливі троянці затягають коня в місто. Коли настає ніч, Одіссей та його друзі виходять назовні і відкривають міські ворота. Грецьке військо захоплює Трою і звільняє Єлену, яка повертається до Менелая.

пригоди Одіссея

Довгий шлях на батьківщину
Греки вирушають додому. Але боги розгнівані на них за те, що вони пограбували і спалили Трою, тому насилають на воїнів бурю за бурею. Шлях героїв на батьківщину, сповнений важких випробувань, триває 10 років.

Земля лотофагів та острів кіклопів
Буря прибиває кораблі Одіссея до землі лотофагів, які пригощають греків плодами лотоса і тим забувають про батьківщину. Одіссеєві силоміць повертає моряків на кораблі. Потім Одіссеєві та його супутники потрапляють на невідомий острів. Вони натрапляють на обжиту печеру. Її хазяїн — пастух Поліфем, одноокий велет-кіклоп (лат. циклоп).

Порятунок від кіклопа
Загнавши отару овець до печери, кіклоп завалює вхід брилою і тоді ломчає греків. Двох він пожирає відразу, ще двох — уночі. Одіссей намагається врятувати інших. Він частує кіклопа вином. Той захмелів і заснув. Одіссей встромляє в око сплячому Поліфему кілок. Коли вранці ослиплий велетень відкочує брилу, щоб вигнати отару на пасовище, греки вибираються з печери, причепившись до черева баранів.

Чарівниця Кірка
Бог моря Посейдон, батько Поліфема, мститься Одіссею за осліплення сина, перешкоджаючи поверненню героя на батьківщину. Якось біля міста Ламоси на флот Одіссея нападають велетні-людожери лестригони. З 12 кораблів рятується тільки один, очолюваний Одіссеєм. З часом цей корабель потрапляє у володіння чарівниці Кірки (лат.: Цірцея). Та підносить грекам напій забуття, а потім перетворює їх на свиней. Одіссей, що залишився стерегти корабель, дізнається про це і йде до Кірки. Не піддаючись її чарам, він змушує чарівницю повернути його друзям людську подобу.

Сирени — птахи з жіночими головами — заманюють моряків у пучину або на прибережні скелі. Щоб не піддатися співу сирен, Одіссей просить прив'язати його до щогли

Вірна Пенелопа

Прихильності Пенелопи домагаються гурти женихів, але під різними приводами вона відмовляється зробити вибір. Нарешті вона влаштовує змагання зі стрільби з лука. Одіссея й обіцяє вийти заміж за переможця. Але ніхто не може навіть натягти тятиву. Під виглядом жебрака, ніким не впізнаний, Одіссей заходить у свій дім і разом із сином Телемахом, якому він відкривається, вбиває нахабних женихів.

Спів сирен

Покинувши царство Кірки, греки підпливають до острова сирен, які своїм чарівним співом заманюють і гублять моряків. Одіссей затикає вуха веслярів воском і просить прив'язати його самого до щогли. Тому йому вдається почути спів сирен і залишитися живим! Потім корабель Одіссея проходить через вузьку протоку між двома потворами — шестиглавою Скіллою (лат.. Сцилла) і вихром Харібдою. За довгі роки поневірянь гинуть усі супутники Одіссея. Сім років його утримує на своєму острові німфа Каліпсо. Після розставання з нею буря закидає Одіссея на острів феаків, корабель яких доправляє його на батьківщину.

Після двадцятирічних поневірянь і багатьох пригод Одіссей повертається нарешті на острів Ітаку до своєї вірної дружини Пенелопи і сина Телемаха. Відданість Пенелопи винагороджена — коханий чоловік знову з нею

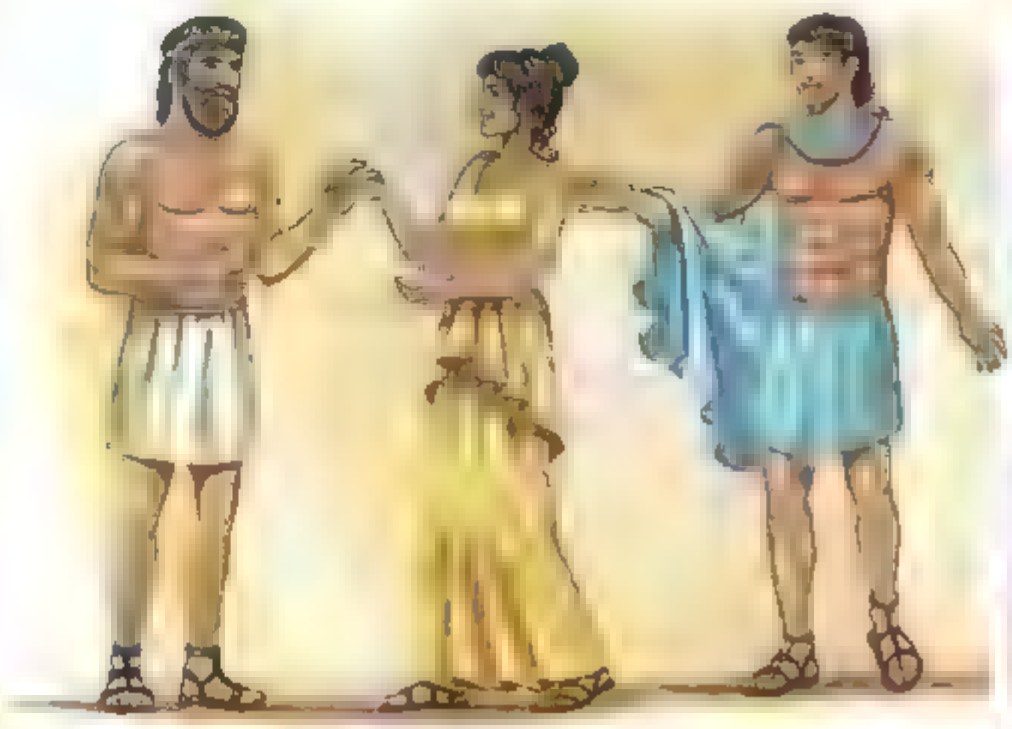

Стародавній Рим

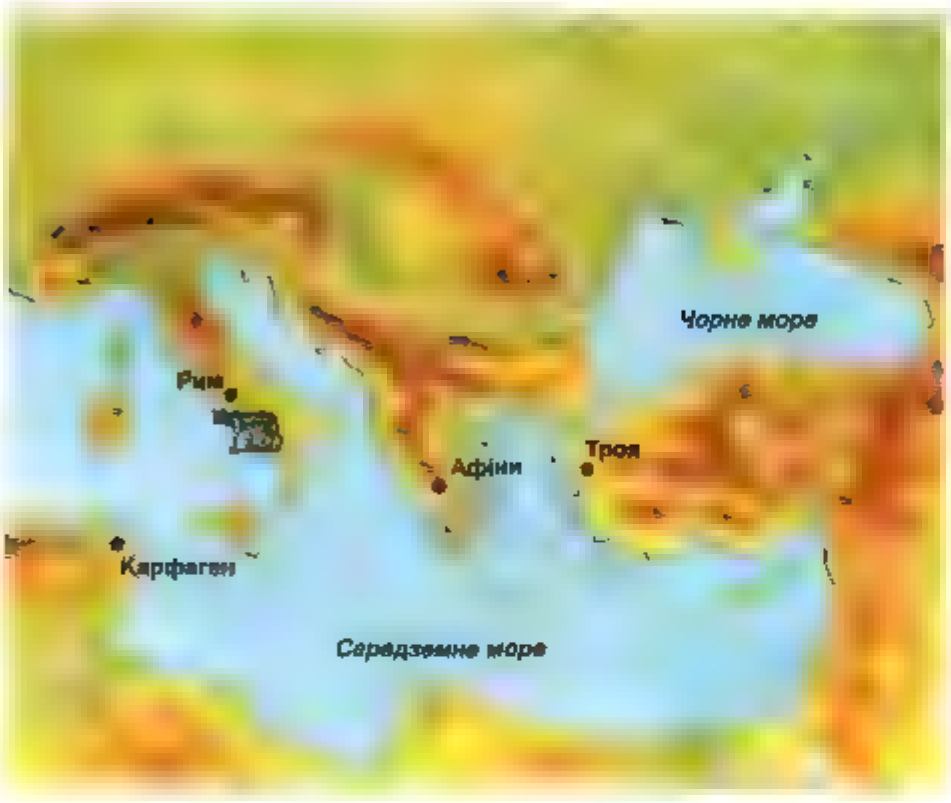

Римляни вшановують своїх богів і намагаються їх улестити, щоб уникнути нещасть і хвороб. Крім того, вони хочуть довести, що походять від богів, а тому влада римлян над світом непорушна.

Боги стародавніх римлян

Римляни поклоняються багатьом богам. Адже боги існують для того, щоб допомагати людям у різні моменти їхнього життя. Наприклад, деякі боги опікуються дітьми: помічниця при пологах Кармента вирішує їхню долю, Едука вчить їсти, Потіна — пити. Є боги, які символізують чесноти людини. Так, Фідес — богиня вірності даному слову, Гонос — бог честі. Боги пильно стежать за людськими поселеннями: наприклад Янус — бог входів і виходів, бог міських воріт і дверей будинку, бог портів і доріг. Інші божества тісно пов'язані з природою. Флора — богиня квітів, Помона — плодів, Сільван — бог лісів. Богиня урожаю і материнства Фортуна з часом стає легендарною богинею доль, щастя й успіху.

Божественні знамення

Римляни не починають важливих справ, не дізнавшись думки богів. Звідси складна наука авгурів і гаруспіків, які визначають волю богів за польотом і поведінкою птахів, нутрощами (особливо печінкою) жертовних тварин, спалахами блискавки й іншими знаменнями.

Запозичені боги

Римська імперія розширюється. У ній живуть такі різні народи, як кельти, греки, єгиптяни. Поступово кількість римських богів збільшується — до власних богів додаються боги завойованих народів, наприклад єгипетська Ісіда.

Дволикий бог Янус стежить за всіма входами і виходами, знає минуле і майбутнє. Він також бог усяких начал, договорів і союзів.

Найшанованіші

Підготовка до публічного жертвоприношення

Римляни прагнуть догодити богам регулярними святкуваннями й обрядами. Одні з них офіційні і проводяться в місті, інші — домашні, й у ролі «жерця» виступає глава сім'ї.

Домашні та міські боги

У кожній домівці поклоняються домашнім богам: пенатам (богам-охоронцям дому, родини) і ларам (покровителям сім'ї). На маленький вівтар кладуть дари, квіти і медовий пряник. Кожну людину все життя супроводжує геній — творчий дух всесвіту, дух-охоронець, захисник роду, домівки, міста, держави. День народження римлянина вважається святом його генія. Головним богам у містах присвячують храми і свята. Особливо вшановують у Римі Весту — богиню священного домашнього вогнища і міської общини. У помешканні Вести присвячують вхід до нього — вестибул.

Символ Вести — вогонь. Її жриці — юні діви-весталки — пильнують за тим, щоб священний вогонь ніколи не згасав. Незгасний Вогонь вважається запорукою непорушності римської держави

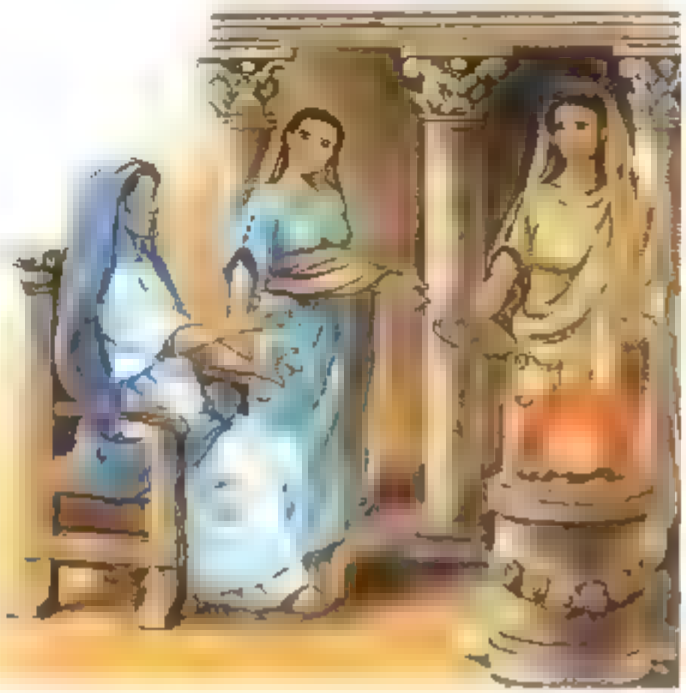

божества

Римське божество	*Грецьке божество*	*Основне заняття*
Сатурн	Кронос	Батьки олімпійських богів
Кібела	Рея	
Юпітер	Зевс	Верховний бог, бог неба
Юнона	Гера	Дружина Юпітера (Зевса)
Бахус	Діоніс	Бог виноградарства і виноробства
Аполлон	Аполлон	Бог сонця і музики
Діана	Артемида	Богиня мисливства
Нептун	Посейдон	Бог води і моря
Вулкан	Гефест	Бог вогню і ковальства
Веста	Гестія	Богиня домашнього вогнища
Венера	Афродіта	Богиня кохання
Марс	Арес	Бог війни
Мінерва	Афіна	Богиня війни, міст, ремесел
Вікторія	Ніка	Богиня перемоги
Церера	Деметра	Богиня родючості
Плутон	Аїд	Бог підземного царства
Прозерпіна	Персефона	Богиня підземного царства
Меркурій	Гермес	Вісник богів, бог торгівлі
Парки	Мойри	Богині долі

Греко-римські боги
На розвиток римської міфології справляло вплив знайомство з розвиненішими культурами і релігіями. Римляни завжди захоплювалися грецькою культурою. Багато римських богів запозичено з грецької міфології. Змінилися тільки їхні імена. У VI ст. до н. е. римляни ототожнюють свого Юпітера з грецьким Зевсом, Венеру з Афродітою.

Богиня Флора стежить за цвітінням полів і садів, за дозріванням винограду

Свята землеробства
Щоб усі могли їсти вволю, земля має бути родючою. Тому багато свят присвячено богам землеробства. У березні відзначають весняне свято Бахуса, в травні — свято на честь Флори, щоб урожай був щедрим. Під час травневого свята влаштовують ігри, театральні дійства, полювання.

Обожнення імператорів
Здавен римляни поклонялися деяким великим людям як богам. Так, засновник Рима Ромул був причислений до лику богів під ім'ям Квірін. В епоху Імперії правителів Риму, починаючи з Цезаря і Августа, за життя вшановували нарівні з богами. Імператори претендували на заступництво богів, на божественне походження, на уготоване їхнім душам безсмертя.

Історія Енея

Еней покидає Трою.

Після знаменитої Троянської війни (с. 62) греки повернулися додому. А що сталося з Троєю? Одному з наихоробріших троянських героїв, Енею, вдалося врятуватися з охопленого полум'ям міста. Він дістався до Італії, де боги звеліли йому заснувати нову Трою.

Хто такий Еней

Еней — син богині Венери (Афродіти) і найпрекраснішого із смертних — Анхіса. Весь час, поки Троя воювала з греками, Венера — богиня моря Нептун оберігали Енея. В ту ніч, коли Трою було зруйновано, а її жителів знищено, Енею вдалося врятуватися, але він втратив дружину Креусу. Посадивши собі на спину батька Анхіса, узявши за руку сина Асканія, Еней залишив рідне місто, забравши з собою священні зображення троянських богів, зокрема пенатів і палладію — статуетку озброєної Афіни. Еней з уцілілими троянцями покинув батьківщину на двадцяти кораблях.

Любов Дідони

Еней відпливає, щоб заснувати місто, яке прославиться так само, як колишня Троя. Не видержавши поневірянь і труднощів довгого шляху, старий Анхіс помирає. Після кораблетрощі Еней потрапляє до Північної Африки, до Карфагена. Карфагенська цариця Дідона палко закохується в героя. Вона хоче утримати Енея біля себе, але бог неба Юпітер квапить героя якнайшвидше продовжити путь. Від'їзд Енея доводить Дідону до відчаю. Вона проклинає Енея та його рід і кидається в багаття. Римляни вважають, що ця подія спричинила війни між Римом і Карфагеном.

Еней у підземному царстві

Герои, нарешті, припливає до Італії. Він спускається в підземне царство, де батько Анхіс відкриває йому, яке велике майбутнє чекає його нащадків. І справді, син Енея Асканій засновує місто Альба-Лонгу. Від Асканія ведуть свій рід засновники Рима — Ромул і Рем. Нащадками Асканія (Юла) вважали себе представники роду Юліїв, зокрема Юлій Цезар і Август.

Ромул і Рем

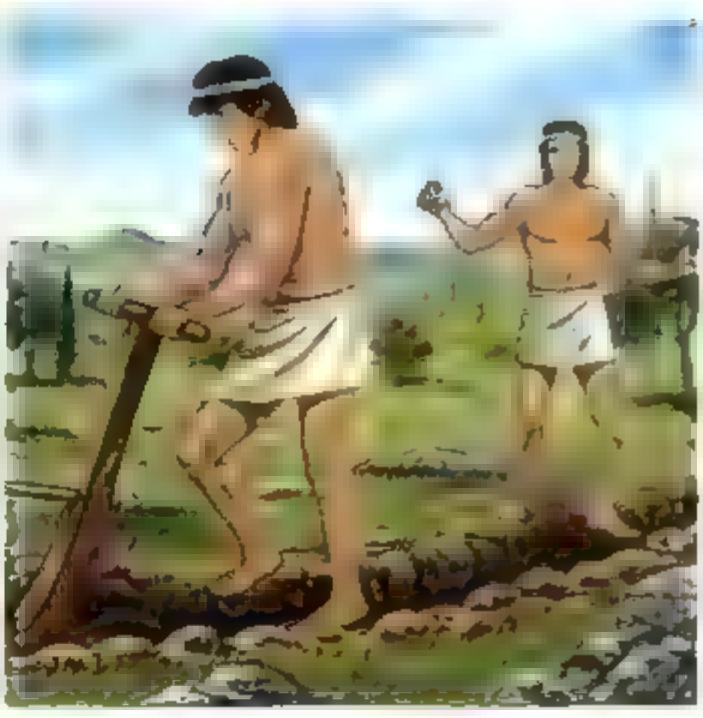

За легендою, Ромул і Рем — засновники Рима, брати-близнюки, але водночас і брати-вороги. Місто завдячує їм своїм божественним походженням.

Хто їхні батьки

Батьки Ромула і Рема — бог Марс і Рея Сільвія, спадкоємиця трону міста Альба-Лонги. Щоб правити Альбою, зрадник Амулій наказав укинути свого брата Нумітора, царя Альби і батька Реї, у в язницю, а племінницю Рею змусив стати весталкою. Весталкам заборонялося мати дітей, але бог Марс покохав Рею Сільв ю, й у них народилися близнята — Ромул і Рем. Дізнавшись про це, Амулій наказав убити Рею Сільвію, а немовлят поклав у вербову корзину і кинув у річку Тібр. Корзину прибило до берега біля підніжжя пагорбів, на яких пізн ше розкинувся Рим. Бог Марс послав вовчицю, і вона годувала дітей своїм молоком, аж доки їх знаишов пастух.

Ромул, діставши божественне знамення, проводить священну борозну, щоб окреслити межі Риму

Заснування Рима

Пастух виховав знайдених ним близнюків. Коли Ромул і Рем виросли, вони дізналися про своє високе походження. Брати повернули трон м ста Альби його законному правителеві — своєму д.дов Нумітору, а самі вирішили заснувати нове місто там, де їх знайшла вовчиця. Але невдовзі між ними спалахнула сварка: хто з них у ньому царюватиме? Брати чекають сприятливого для себе божественного знамення. Його одержує Ромул. Рем кидає йому виклик: він переходить через священну борозну, яку Ромул розорав своїм плугом, щоб окреслити межі майбутнього міста. Ромул убиває брата і засновує славетне місто Рим. Після смерті Ромула Марс переносить його в колісниці на небо, де він стає богом Квіріном — покровителем Рима.

Кельти

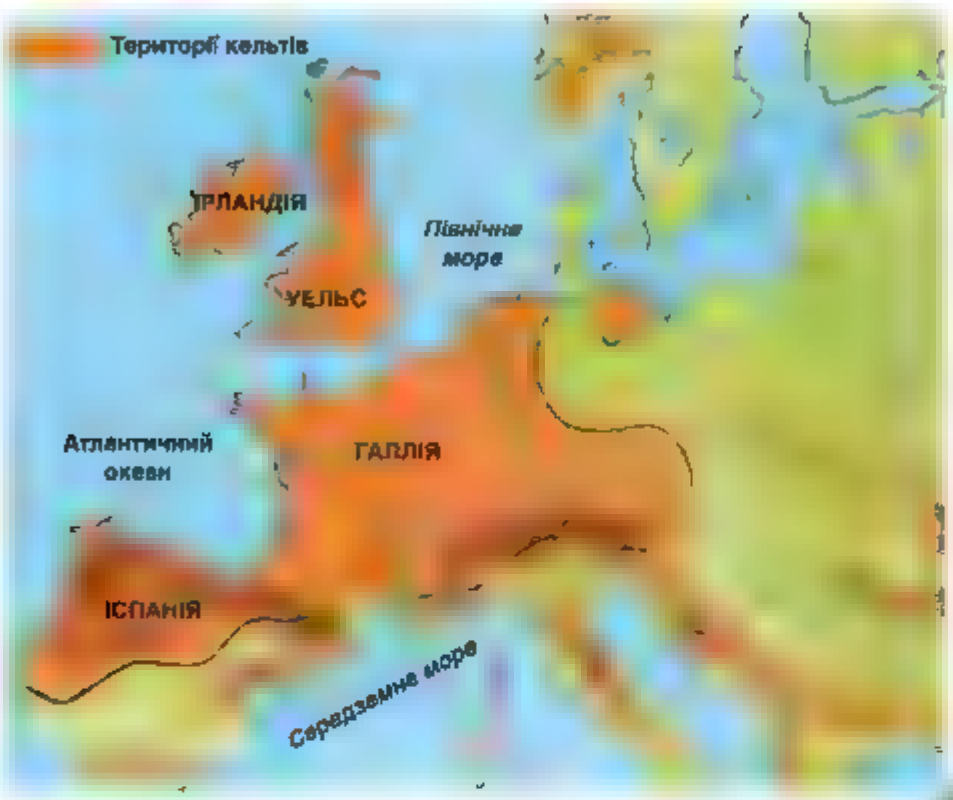

Греки називали кельтів галатами, римляни — галлами. Кельти прославилися як відважні воїни. До прийняття християнства їхній світ був наповнений магією і багатобожжям.

Світ магії

Племена кельтів займали обширні території. Вони жили в Галлії (на території сучасної Франції, Швейцарії, Бельгії), а також у Південній і Західній Німеччині, Чехії, Північній Італії, Іспанії, на Британських островах, у придунайських районах. У різних племен були свої божества покровителі, власні легенди і перекази, але при цьому кельти зберігали схожі мову і звичаї. Друїди — жерці, які мали величезну владу в усіх областях життя кельтів, здійснювали магічні обряди, часто дуже жорстокі, займалися ворожіннями, віщували майбутнє під покровом могутніх дубів, які вважалися священними.

Джерела

Наші знання про дохристиянську історію кельтів мізерні й недостовірні. Деякі відомості можна почерпнути в римських авторів. Археологи знаходять під час розкопок предмети, пов'язані з обрядами і віруваннями, зокрема казани і статуетки із зображеннями божеств і тварин, але їх точне призначення не встановлене.

Друїд — посередник між богами і людьми. Він тлумачить явища природи як послання богів.

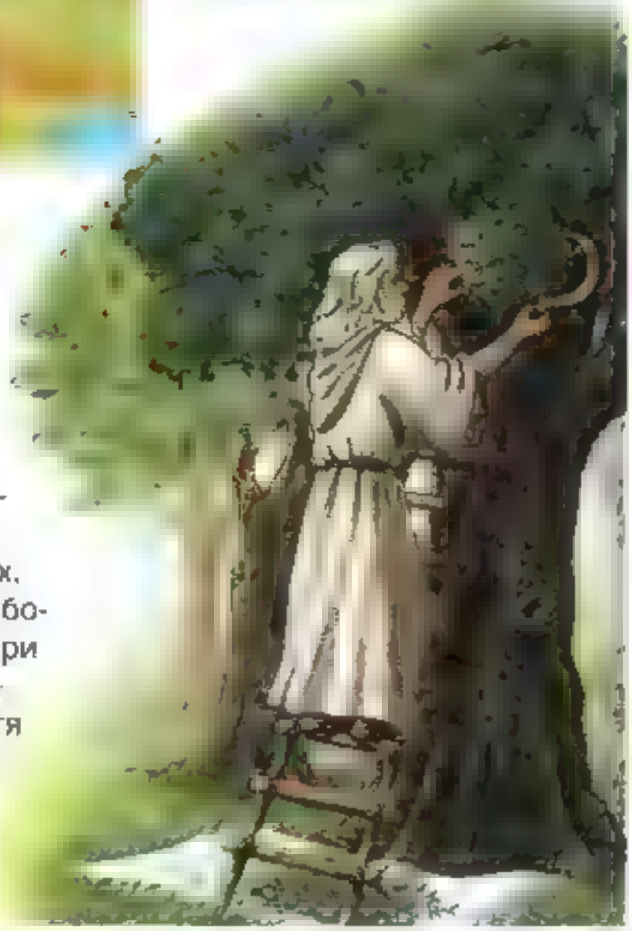

Головні боги

Для кельтів уся природа населена божествами: дерева, тварини, річки і водойми. У цьому чарівному світі цілком природньо, що люди здійснюють подорожі в потойбічний світ або обертаються на тварин.

Чарівні перетворення

За кельтськими повір'ями, лиходій може перетворитися на кабана, ревнива жінка — на цибату птицю, закохані — на лебедів... Але і в новому вигляді вони спілкуються людською мовою.

Головні боги

Різні племена кельтів мали різних головних богів. Ось деякі з них.

Епона — галльська богиня коней. Вона прекрасна і прудконога.

Луг — ірландський бог, який допомагає молодим богам з племен богині Дану перемогти жахливих фомор (с. 72). Луг володіє різними талантами: він музикант, чарівник, безстрашний воїн. Луг ототожнюється з сонцем. Лик цього бога світла сяє так, що на нього неможливо дивитися.

Дагда — ірландський бог потойбічного світу й урожаю, творець усього сущого, володар казана достатку, головний серед богів племен богині Дану. Він володіє чарівною палицею, один кінець якої вбиває, а другий дарує життя.

Цернунн — галльський бог родючості й урожаю, володар підземного царства. Його оточують змії з головами баранів, які символізують смерть і відродження. Його часто зображають із рогами оленя і з намистами влади на шиї та браслетом у руці.

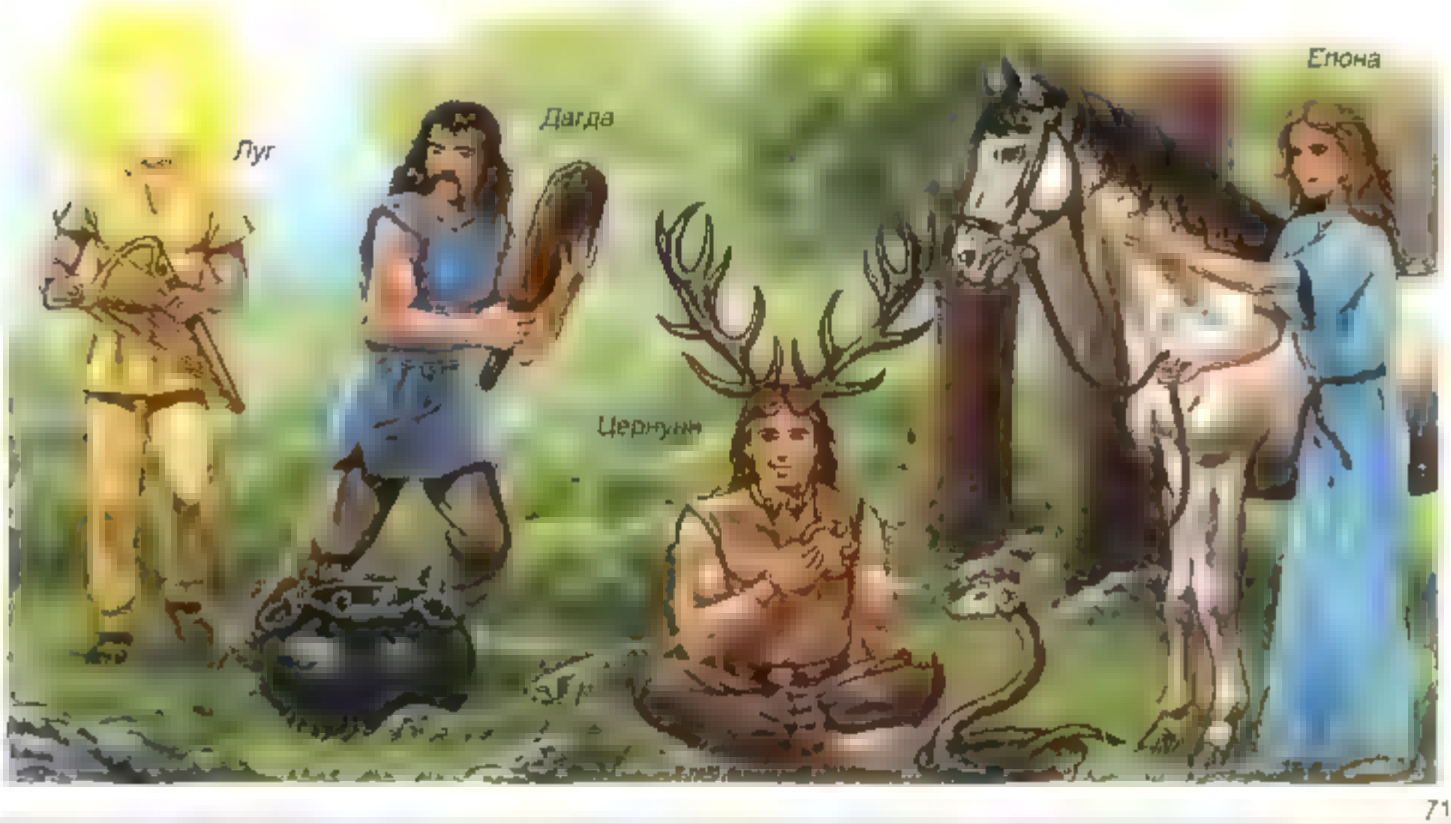

Битва Луга

Луг цілиться з праці в єдине око вождя фоморів Балора

Бог світла Луг — визволитель Ірландії. Він допомагає молодим прекрасним богам племені богині Дану, праматері богів, перемогти фоморів — лютих демонічних істот, які жахають усіх на острові.

Страшна доля

У грізного Балора, вождя фоморів, тільки одне око, в яке в дитинстві потрапили пари магічного зілля. Під час битв повіку цього ока піднімають чотири воїни. Його погляд убиває всіх, хто з ним зустрічається. Балору напророкували, що він загине від руки свого внука. Тому Балор тримає під вартою свою єдину дочку, щоб вона не могла зачати дітей. Але один з богів племен богині Дану проникає до неї і стає їй чоловіком. У дочки Балора народжується трійня. Балор відразу кидає немовлят у море. Двоє з них гинуть, а третій виживає. Це і є Луг.

Запекла війна

Племена богині Дану змушені воювати з фоморами, але ніхто не може здобути вирішальну перемогу.

В одній з битв Нуаду, король племен богині Дану, втрачає руку. Бог-цілитель Діан Кехт замінює її срібною. Коли з'являється Луг, молодий осяйний незнайомець Нуаду доручає йому вести бій.

Остання битва

Луг завзято готує племена богині Дану до наступу, і два війська сходяться у двобої. Раптом з'являється Балор, чиє смертоносне око починає відкриватися. Луг влучає в око Балора каменем із праці. Око провалюється, виходить через потилицю, оглядає своє військо.

Побачивши око Балора, військо фоморів від жаху розбігається. Балор падає мертвим, пророцтво збулося, він убитий рукою власного внука. Племена богині Дану оцарилися в Ірландії. Вони правлять до приходу нових завойовників — синів Міля, а потім вирушають під землю, де дбайливо пильнують, аби грунт на острові завжди був родючим.

Герой Кухулін

Кельтська культура найкраще збереглася на Британських островах (в Ірландії, гірській Шотландії та Уельсі). Саги — одна з основних складових кельтської культурної спадщини. Серед найзнаменитіших героїв ірландських саг — Кухулін. Батьком його, за легендою, був бог світла Луг. Доля Кухуліна — свідчення того, що честь для кельта важить більше за життя

Дивне прізвисько

Справжнє ім'я героя Кухуліна — Сетанта Якось, коли Сетанта був ще дитиною, величезний пес, який належав ковалю Куланну, кинувся на нього і мало не роздер. Але Сетанта задушив його голіруч, і всі побачили який цей хлопчик силач. Куланн розлютився, бо втратив сторожового пса. Сетанта був готовий охороняти добро коваля сам поки коваль знайде псові заміну. Куланн не узяв його сторожем, але Сетанта носив в подальші прізвисько Кухулін — «пес Куланна»

Військова доблесть

Кухуліну виповнилося сім років, і він випадково почув слова друїда. «Воїни, які битимуться сьогодні, прославляться, але помруть молодими». Не вагаючись ані миті Кухулін бере в руки зброю. Він безстрашний і сам б'ється з цілим полчищем ворогів!

Хоробрість, шаленство і магія

Кухулін вирушає в потойбічний світ, щоб навчитися боєвому мистецтву у принцеси-войовниці. Його чарівний меч завдає тільки смертельних ран. Його колісниця може ставати невидимою. Іноді Кухуліна охоплює військове шаленство. Горе тому, хто зустрінеться йому на шляху — він не щадить ні ворогів, ані друзів! Коли Кухуліна ранять у бою, йому з'являється богиня війни у вигляді ворони і сповіщає, що смерть його неминуча. Але він прив'язується до священного каменя, б'ється до останньої миті і зустрічає смерть стоячи

Мудрий Фінн

Ще один кельтський герой родом з Ірландії — Фінн Мак-Кул. Він стає вождем фенів, хоробрих воїнів, які захищають короля Ірландії від завойовників. Фінн — переможець чудовиськ, поет і провидець. Він володіє великою мудрістю, яку здобуває завдяки чарам, але в нападі ревнощів непогамовний.

Народження Фінна

Фінн — син Кумала, вождя фенів, і молодої жінки на ім'я Хурна. Кумал покохав Хурну та викрав її. Р дня Хурни не стерпіла образи и убила кривдника! Тому Хурна попросила друїдів виростити її дитя в таємниці.

Чарівний лосось мудрості

Один із цих друїдів довг роки мріяв зловити чарівного лосося, що дає мудрість. І ось настає день, коли йому це вдається! «Засмаж иого, — наказує він Ф нну, — але не смій відкушувати ані шматочка.» Фінн підкоряється проте, обертаючи рибу над вогнем, випадково обпік соб палець. В н підносить иого до рота, щоб зализати рану, але до пальця пристав крихітний шматочок риби. Так Фінн мимовол здобуває мудр сть, якою володіє чарівний лосось!

Ревнощі Фінна

Фінн — доблесний во н, який прославився блискучими под вигами і перемогами. Він стає на чол фен в. Будучи вже немолодою людиною, він хоче взяти за дружину юну принцесу Грaінне, дочку короля Ірландії. Грaінне відмовляє иому и ут кає з молодим во ном Діармайдом. Фінн і фен довго перес лідують закоханих. Одного разу п д час полювання кабан ранить Д армаида. Т льки Фінн, над лений умінням зцілювати, може врятувати його, принісши води в долонях. Фінн вирушає по воду, але, коли в н несе її суперників, його охоплюють ревнощі. Він розчепірює пальці й розливає воду на землю. Діармайд помирає.

Мати Фінна Хурна довіряє виховання сина друїдам (1). Пізніше Фінн набуває надзвичайної мудрості, скуштувавши чарівного лосося (2). Постарівши, удівець Фінн хоче взяти за дружину юну дочку короля Ірландії Грaінне, але дівчина йому відмовляє (3) і утікає з молодим воїном Діармайдом. Одного разу з Діармайдом стається нещасний випадок. Він при смерті, лише Фінн може його врятувати, але (4).

Пригода Пуйла

Пуйл — один із великих героїв валлійських (уельських) сказань. Його ім'я означає «Мудрість». Він настільки безстрашний, що одна з пригод приводить його в потойбічний світ, де йому доводиться битися з могутнім супротивником.

Веселе полювання

Як усі знатні люди, Пуйл любить полювати. Якось, переслідуючи оленя, він в'їжджає до лісу. Там він бачить, що інший мисливець женеться за тим самим оленем. У цього мисливця – зграя дивних білих собак з червоними вухами. Незнайомець першим вражає стрілою оленя. Проте Пуйлу вдається заволодіти трофеєм. Ображений мисливець заявляє кривднику: «Я володар потойбічного світу. Ти маєш відшкодувати мені збитки!» Володар потойбічного світу призначає Пуйлу нелегке випробування.

Пуйл у потойбічному світі

Володар потойбічного світу каже Пуйлу: «Ти набудеш мого вигляду й займеш моє місце в потойбічному світі. Часу тобі — рік і один день. Я ж весь цей час житиму в твоєму домі. Ти битимешся з моїм затятим ворогом на ім'я Хафган, який раз у раз нападає на мене. Але зважай, убиваючи його, будь напоготові: ти можеш ударити його лише раз! Удариш двічі — він не тільки залишиться живим, а стане ще сильнішим, аніж досі!» Пуйл витримує випробування й убиває Хафгана. Без допомоги хороброго героя володар потойбічного світу, попри своє божественне походження, ніколи не зміг би здолати свого злого ворога. З цієї пригоди зародилася міцна дружба. Друзі й надалі допомагатимуть один одному і даруватимуть щедрі дари.

Вікінги

Вікінги жили на півночі Європи, у краях з суворим кліматом. У VIII–XI ст. вони споряджають багато експедицій до Європи і за океан. Їх боги тісно пов'язані з силами природи та з війною.

Дивні створіння

Вікінги вірять у богів воїнів, таких як Один і Тор. Є в них і боги, які символізують родючість і багатство. Крім богів, світ вікінгів населений грізними велетнями, карликами-каменетесами, ельфами, що живуть у лісах озерах, зміями і вовками Сьогодні про них відомо насамперед завдяки «Едді» — збірці ісландських героїчних пісень

Життя в загробному світі

Вікінги, як і кельти, над усе цінували хоробрість. Королі та герої, полеглі в бою, за їх уявленнями, потрапляли в рай до бога Одіна. Ті, хто умирав своєю смертю, ставали мовчазними служителями богині мороку Хель

Доля

Вікінги вірили в долю, яку не в змозі змінити навіть боги майже всі, і люди і боги, загинуть в останній битві, де боги битимуться з велетнями Вікінги вважали що після цієї битви світ відродиться знову

Багато божеств живе у лісах, озерах і фіордах на землях, населених вікінгами

Створення світу

З розталого інею з'явився велетень Імір, від якого народилися інші боги.

Остання битва

З самої своєї появи боги ворогують з велетнями. Їм судилося битися в останній битві. Навіть боги не можуть уникнути долі. Військо полеглих воїнів на чолі з Одіном вступає в бій з крижаними велетнями на чолі з Локі та його жахливими дітьми (с. 80). У цій жахливій битві немає переможців, вона закінчується загибеллю світу.

Вікінги вважали, що світ зародився в північних льодах. Проте льоди його і зруйнують: крижані велетні підніму-ться на Рагнарьок — останню битву проти богів.

Життя, що зародилося в льодах

На самому початку була тільки крижана безодня. Але якось із розталого інею з'явилися велетень Імір і корова Аудумла. Увісні Імір пітніє, і в нього з-під пахв з'являються нові велетні та перші люди. Корова Аудумла лиже каміння, покрите інеєм. З цього каміння виникає предок богів Бурі. Пізніше нащадки Бурі Одін, Вілі і Ве вбивають Іміра та інших велетнів. З тіла Іміра ці три боги створюють море, землю, небо та гори.

Дерево у центрі світу

Вікінги вірили, що в центрі світу знаходиться ясен. Під його корінням розташувався підземний світ, у верхніх гілках живуть боги, а між підземним світом і світом богів розташовується світ людей. По цьому дереву вгору-вниз снує білка, вона передає новини орлу, що сидить високо на гілці, змії, що ховається в корінні.

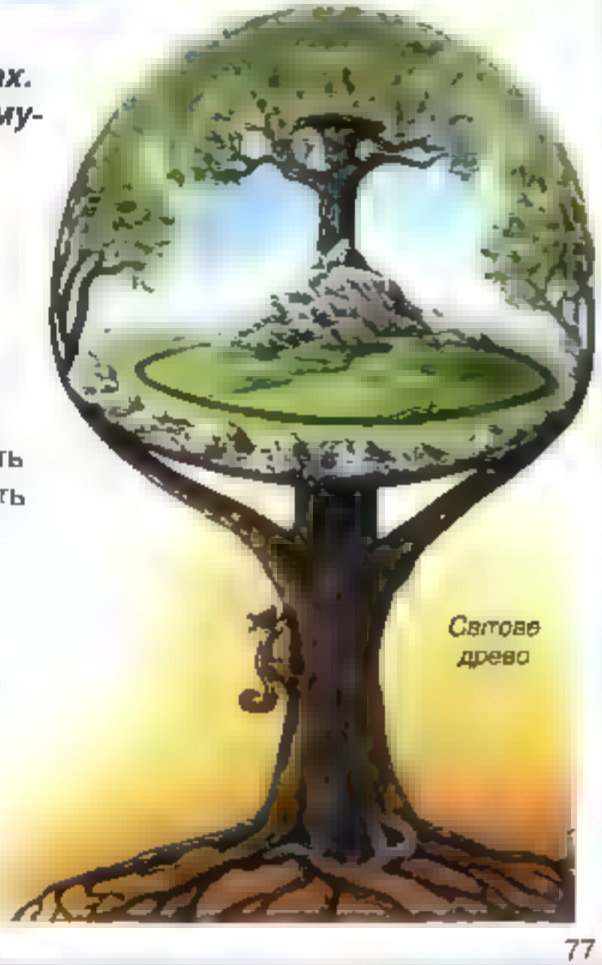

Світове древо

Одін, Валькірії

Вікінги вважали найвищою доблестю загибель у бою Тому героям, полеглим у бою, судилася завидна доля: вони потрапляли до короля богів Одіна, щоб проводити час у битвах і бенкетах. Так буде аж до останньої битви, в якій вони зіткнуться в двобої з силами зла.

Верховний бог

Зовні Одін не дуже привабливий! У цього сивого старця тільки одне око й довга борода, він ходить у насуненому на лоба капелюсі. Іноді він змінює вигляд і перетворюється на тварину. У нього є викутий карликами золотий перстень, який кожні дев'ять днів подвоюється. Цей чарівний перстень — символ невичерпного багатства.

Могутній Одін

Бог мудрості, чарів і перемог Одін може паралізувати своїх ворогів або позбавити їх слуху! Він уміє вселяти у воїнів нестримну жадобу вбивати, яка спонукає їх забувати про страх. Його чарівна стріла вирішує результат битви. Цей кривавий бог прагне до знань. Він віддав одне око заради того, щоб напитися з чарівного джерела бога Міміра і здобути мудрість. Ще він володіє магічними рунами — азбукою вікінгів.

Які тварини оточують бога Одіна

Одін має двох воронів: Хугін (Думка) і Мунін (Пам'ять), які володіють даром мови. Ці птахи прилітають і розказують йому, що відбувається в світі. Його бойовий кінь на ім'я Слейпнір народився від жеребця, що належав одному з велетнів, і бога вогню Локі з вісьмома ногами, який перетворився на кобилу.

і Валгалла

Валькірії виносять полеглих воїнів з поля бою

Валькірії

Вальк рії — воиовничі діви, які підкоряються Од ну Про іхню вдачу свідчать навіть імена — Битва, Сила, Лють Вальк рії летять на поле бою і підбирають там сміливців, полеглих у бою. Вони перекидають їх через сідло і мчать по небу в рай для воїнів Там полеглі воїни здобудуть нове життя поряд із богами

Що таке Асгард

Асгард — рай для воїнів обитель богів Туди ведуть сотні воріт; кроквами слугують списи, черепицею — щити. Воіни покидають Асгард тільки для того, щоб узяти участь у бою. Валгалла — величезна зала, де живе Одін. Він влаштовує бенкети для воїнів. На бенкетах сміливці їдять вепрятину і п'ють пиво та священний мед (ситу), а Валькірії їм прислужують. Але воїни готові у будь-який момент перервати бенкет і піти в останній бій проти велетнів

Палац мертвих куди потрапляють ті хто втратив життя у битві

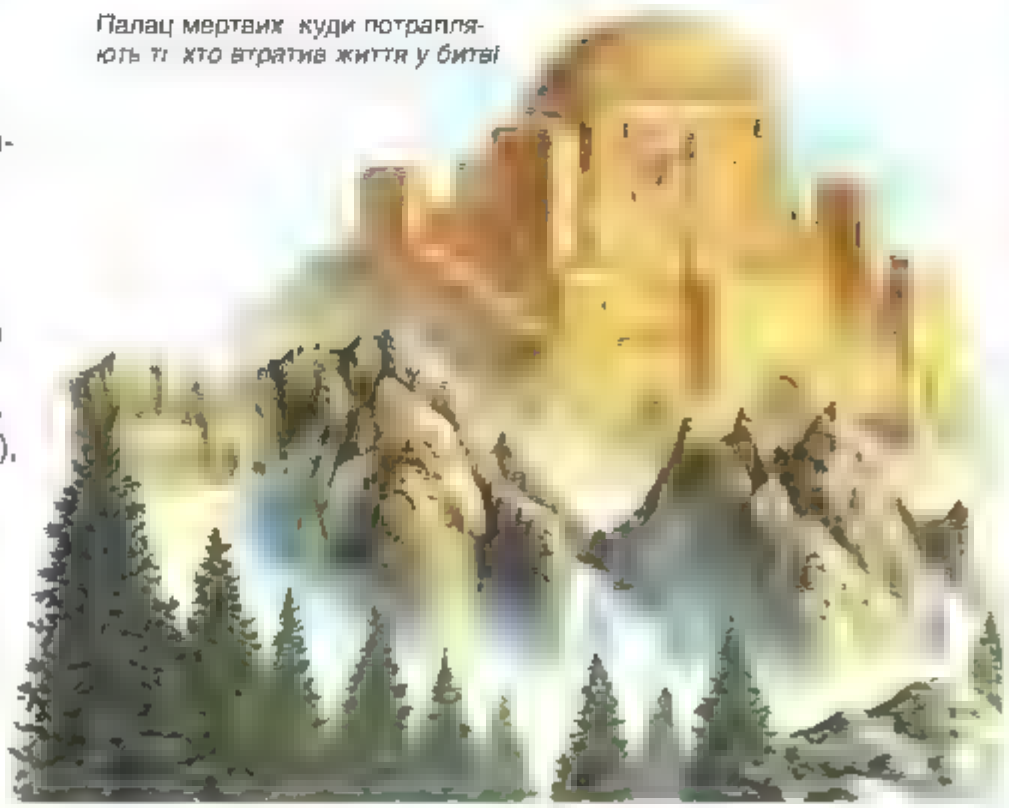

Злий бог Локі

Локі направляє руку сліпого бога Бальдера, який уразить отруєною стрілою свого брата Бальдра

Бог вогню Локі підступний і злостивий, для нього немає нічого святого. Цей син велетнів любить усіх обдурювати, зокрема своїх друзів.

Локі і Бальдр

Бальдр — улюблений син Одіна. Йому віщували ранню смерть. Щоб урятувати Бальдра, Один примушує всі сили природи — каміння, рослини, тварин — присягнути, що вони не заподіють йому зла. Тепер Бальдр захищений від небезпеки, з ним нічого не може статися. Але Один забув одну маленьку рослину — омелу.

Локі дізнався про це і в нього відразу виник підступний план. Локі робить з гілки омели стрілу для лука Бальдера, сліпого брата Бальдра, і просить Бальдера вистрілити. Стріла з омели вражає Бальдра. Боги, розсердившись на Локі, врешті-решт беруть його в полон і прив'язують у печері, а над головою у нього вішають отруйну змію. Він пробуде в цій печері до останньої битви богів з велетнями.

Жахливі діти

У Локі є троє жахливих дітей від велетки Ангрбоди. Хель, грізна богиня мороку, править у пеклі, яке носить її ім'я. Вовк Фенрір такий небезпечний, що боги змушені тримати його зв'язаним. Їхня третя дитина — світовий змій — живе на дні моря. Цей змій — затятий ворог бога грому Тора.

Син Локі, Фенрір такий злий, що його зв'язують чарівною мотузкою

Бог грому Тор

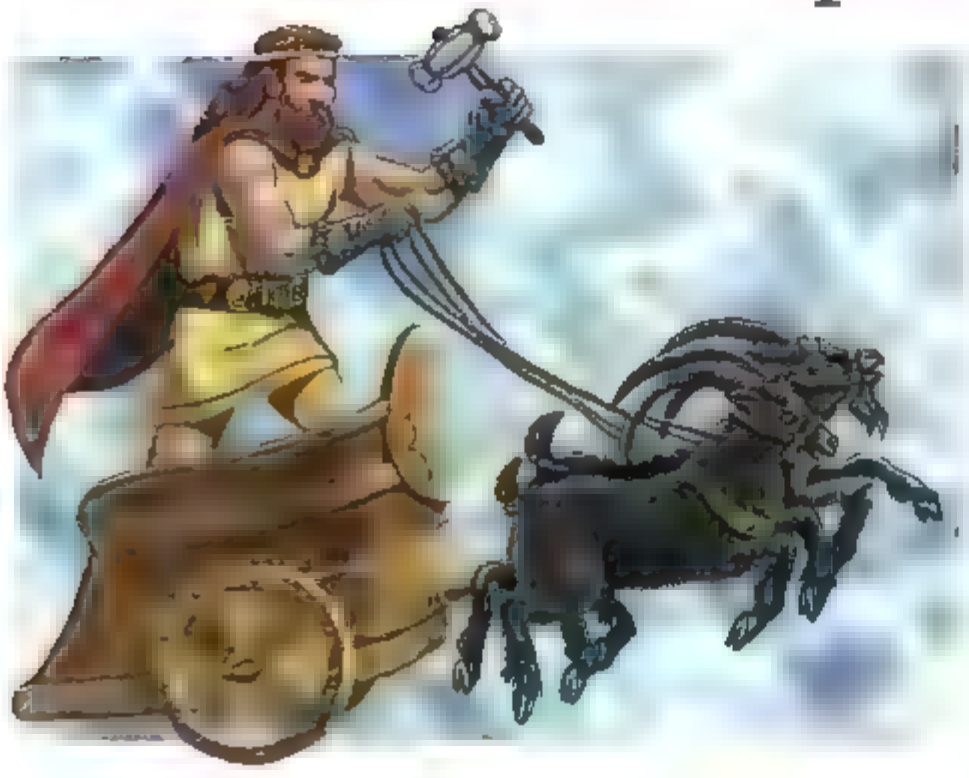

Тор їде на колісниці, запряженій двома козлами, яких звуть Тангніостр і Тангрснір (Той, що скрегоче зубами і Той, що виблискує зубами)

Тоді Тор їде, вбиває бика і прикріплює його голову до кінця вудлища. Раптом вудлище Тора занурюється під воду. Бог вигинається дугою, щоб витягти, як він сподівається, велику рибину. Але з води показується голова жахливого змія — сина Локі, і Хюмір з переляку ламає вудлище. Змій занурюється в пучину — і вкотре вислизає від Тора.

Тор — бог грому, вітрів і дощу. Благодатний для врожаю дощ — теж справа його рук, тож він іще і бог родючості. Тор володіє надзвичайною силою, він захисник богів і ворог велетнів.

Богатир Тор

Цей могутній бог з рудою бородою — син Одіна і Землі — Фйоргюн. Він може проковтнути за раз кілька биків. Його зброя — молот М'єлльнір, який йому викували карлики. Крім того, у Тора є чарівний пояс, який подвоює його силу. Якщо гримить грім — то це Тор їде по небу на своїй колісниці.

Тор і морський змій

Якось Тор вирушає до морського велетня Хюміра. «Дозволь мені порибалити з тобою», — просить він. Хюмірові не хочеться, і він каже, що в нього немає наживки для Тора.

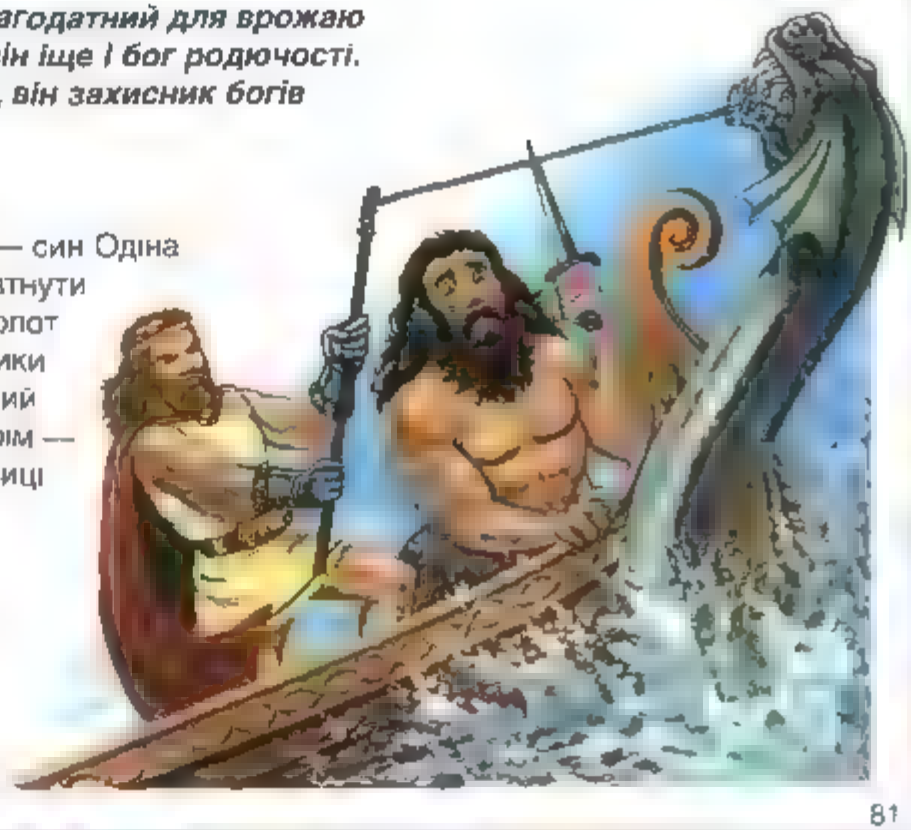

Індія

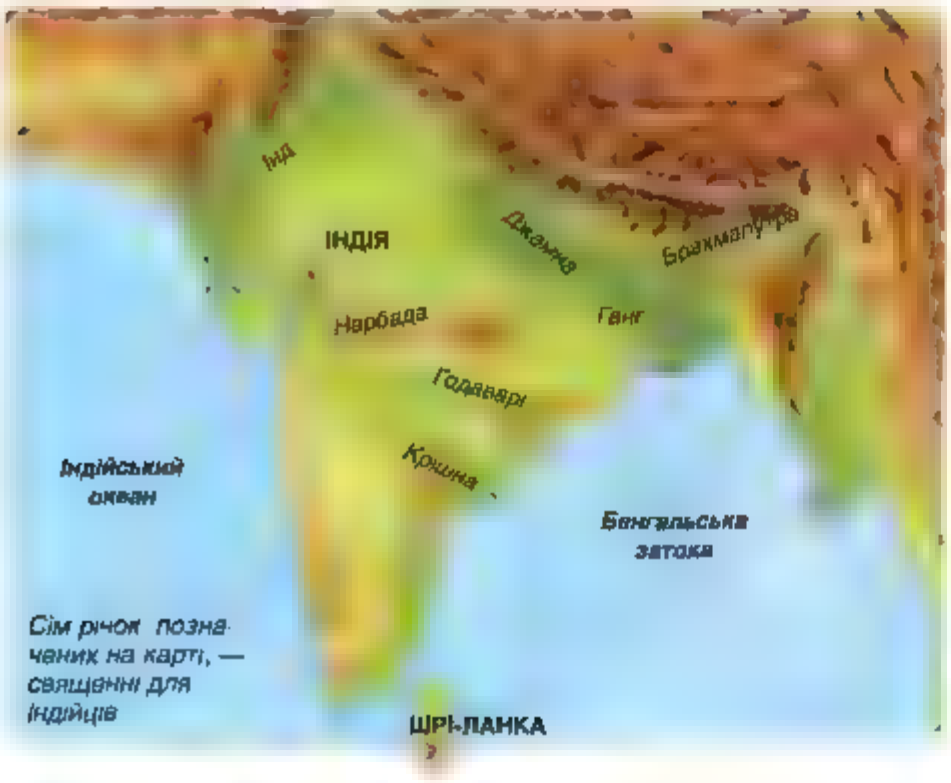

Індуїзм — надзвичайно складна релігія, що сповідується вже не одне тисячоліття. Сьогодні вона найпоширеніша в Індії. В основі її лежать давні вірування, які мінялися з часом, але не зникли.

Що таке Веди

Веди — це священні тексти, створені між 1500–500 рр. до н. е. Веди сформовані, з десятків тисяч вірш в. Із їх появою священнослужителі — брахмани — вчили їх напам'ять і передавали своїм учням з покоління в покоління. Веди навчають, які треба здійснювати рухи і які вимовляти слова під час релігійних обрядів. Якщо щось зроблено не так, як належить, то бог не проявить милість, не сповнить прохання, з яким до нього звертаються.

Що роблять боги

Боги періодично створюють світ і борються проти темних сил, які прагнуть зруйнувати усталений у світі порядок. Тому так важливо улещувати їх: приносити дари і жертви. Три сонми богів відповідали трьом «світам» Всесвіту — Землі, Повітряному простору і Небесам. Богів (за старовинною книгою гімнів «Рігведа») налічувалося 33, але в деяких гімнах ідеться про таємничі 3369 божеств. Потім вони поступаються місцем божественній силі, в якої триєдиний образ, вона є то Шивою, то Брахмою, то Вішну — про це богів дається далі

Кілька віршів з Вед

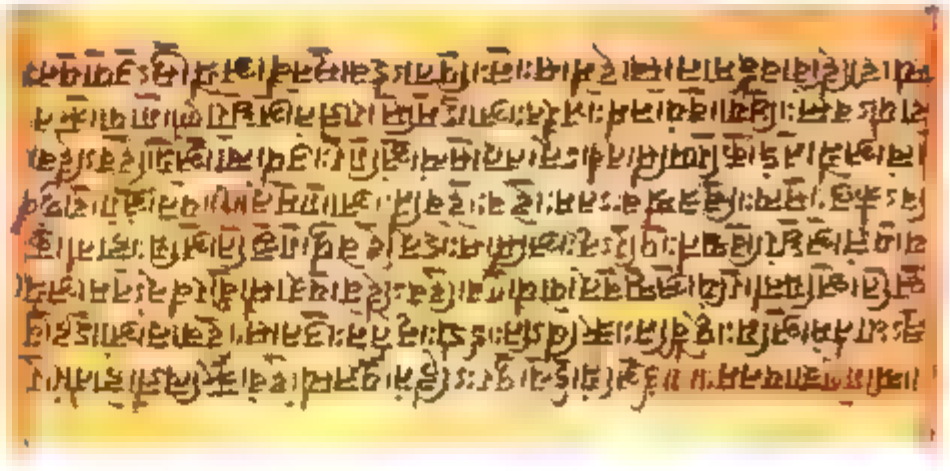

Індра звільняє річки

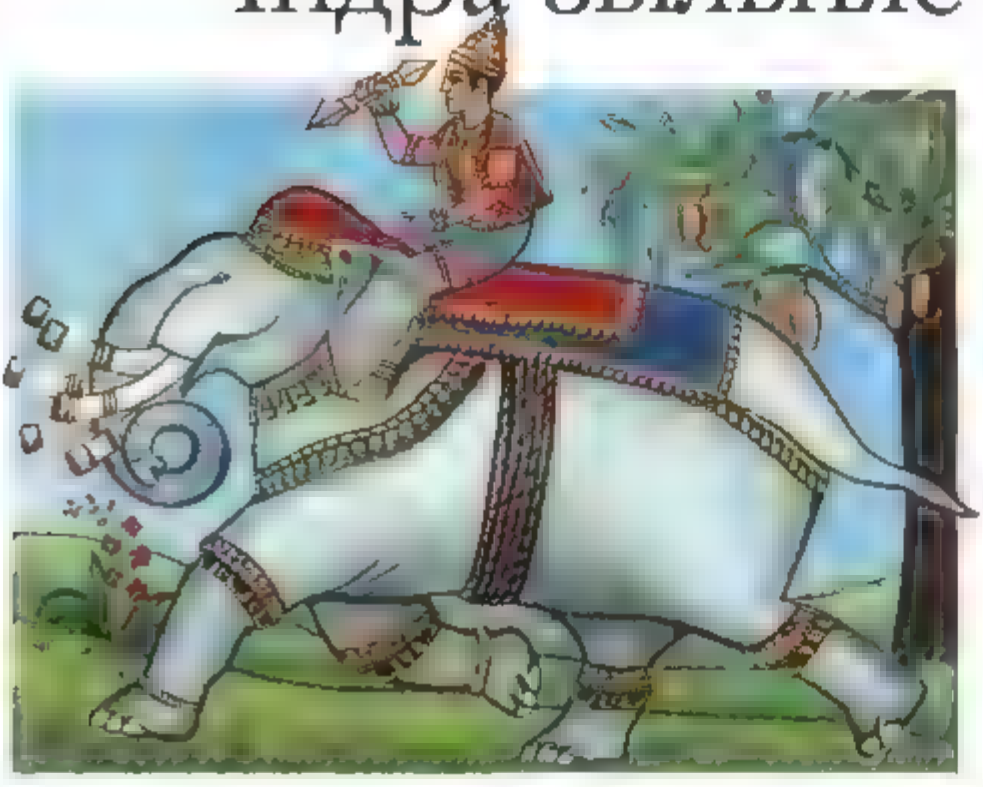

Вартовий річок
Для індійців дуже важлива річкова вода. вона зрошує землю і сприяє її родючості Без води настає голод. Одного разу страшний змій Вритра ліг упоперек потоку і своїм тілом перегородив течію річок Індра вирішує звільнити води, що потрапили в полон. Він розрубує Вритру навпіл. Тіло жахливого змія йде під воду, а річки нарешті спрямовуються до моря. Так Індра дозволяє семи священним річкам знову зрошувати землі Індії.

Індра — бог війни. Він здатний на подвиги, особливо якщо перед цим випє соми — священного напою, який дарує силу і безсмертя. Його вшановують і як бога родючості, адже саме він повернув землі річкову воду, необхідну для того, щоб земля давала багатий урожай.

Бог-воїн
Індра озброєний блискавкою ноді його супроводжують ураганні вітри — Марути Він роз'їжджає на білому слоні з шістьма бивнями — Айраваті. Священнослужителі-брахмани возносять йому хвалу благають про перемогу над ворогом Якщо їх молитви правильні та щиросерді, бог дарує перемогу в битві. Цей великодушний бог найчастіше згадується в текстах Вед.

Богиня Ганга

Доброзичливий Агні

Бог Агні — захисник людей. Він дає їм світло, тепло, дозволяє варити їжу і розмовляти з іншими богами.

Хто такий Агні

Бог Агні сущий у всьому, що горить. Його можна побачити у блискавках, у сонячному теплі, в кожному будинку, де горить вогнище. Агні буває навіть у животі людей, коли вони споживають їжу і перетравлюють її. Агні такий добрий, що він з власної волі приходить до людей, щоб їм допомагати.

Жертовний вогонь

Завдяки Агні люди можуть спілкуватися з іншими богами. Під час релігійних церемоній священнослужителі розпалюють багаття. Вони кидають у нього їжу, промовляючи ім'я бога, якому вони її призначають. Агні бере ці гостинці і підносить їх у вигляді диму саме цьому богу. Ось чому Агні вважають посланцем богів.

Очисний вогонь

Агні відає, хто правий, а хто винуватий. Якщо людина, яку підозрюють у лиходійстві, невинна, вона може довести це, кинувшись у вогонь і вийшовши з нього живою. Це випробування божим судом. Агні очищає все, до чого він доторкається. Цим пояснюється індуїстська традиція спалювання небіжчиків.

Зліва — підношення богам кидають у багаття
Внизу — зображення Агні

Створення світу

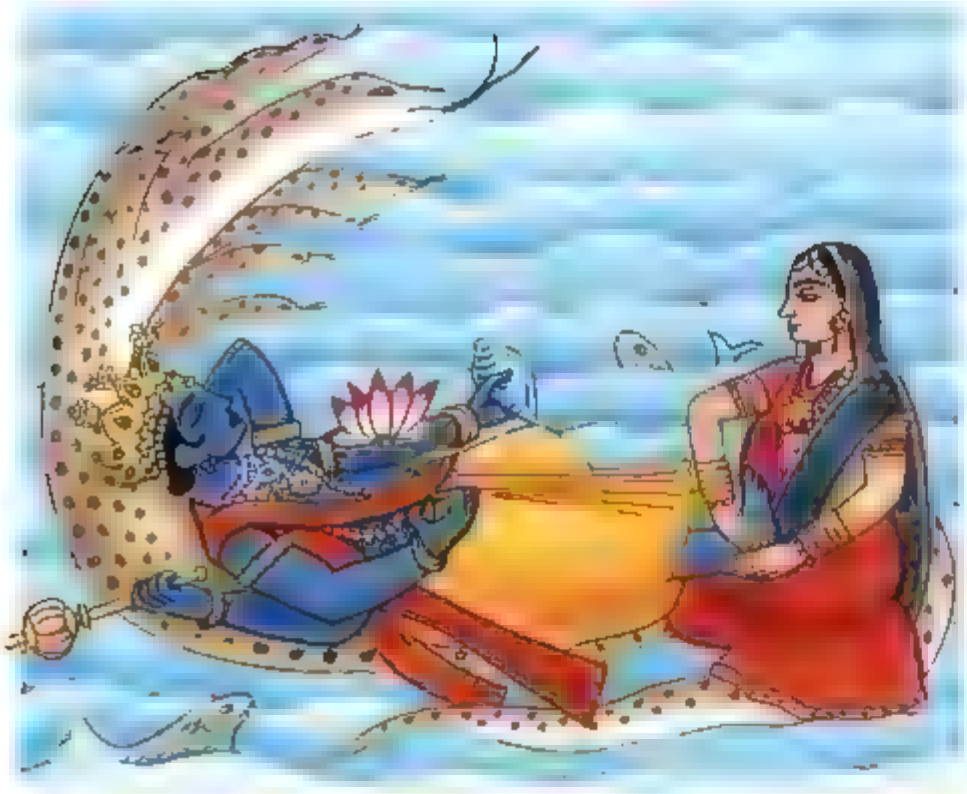

пупка виріс лотос. Коли квітка лотоса розкрилася, з неї виишов Брахма. Брахма став батьком усіх народжуваних істот. Їхньою матір'ю стала богиня родючості Сарасваті. Брахма створює світ наново кожні 4 320 000 000 років!

Брахма (внизу) вийшов з квітки лотоса, яка виросла з пупка Вішну, поки він спав (зліва,

В індуїстській міфології є кілька різних оповідей про створення світу.

Золоте яйце

В одній із цих розповідей йдеться про те, що спочатку існувала тільки вода, безкрая водна гладінь. Із цієї води з волі бога народилося золоте яйце. Це яйце плавало по воді цілий рік. Нарешті одного разу воно розкололося. З нього вийшов бог Праджапаті, якого пізніше плутатимуть то з Вішну, то з Брахмою. І достатньо було Праджапаті назвати частини світу, як вони відразу ж з явилися. Земля, небо, боги, демони, пори року...

Вішну бачить світ уві сні

А що, коли світ з явився зі сну? Інший міф розповідає, що Вішну спав, лежачи на гігантському змії Ананті, який плавав по світовому океану, а його дружина Шрі тим часом масажувала йому ступні ніг. Уві сні Вішну привидівся світ, який буде створений. Прокинувшись, він із подивом побачив, що з його

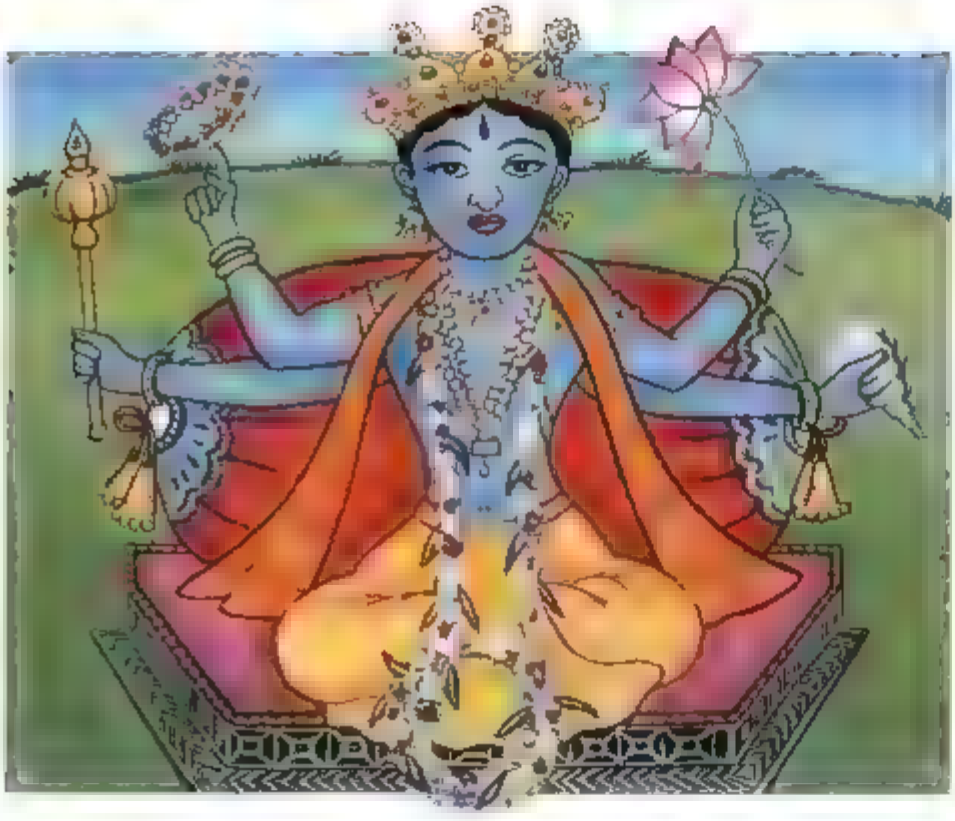

або «земні втілення». При кожній своїй «аватарі» Вішну рятує невинних, карає лиходіїв або б'ється з грізними демонами. Без Вішну на Землі не обійтися, його втручання необхідне, щоб підтримувати порядок.

Брахма (с.85), Вішну (зліва) і Шива (внизу) — три іпостасі одного й того самого божества на ім'я Тримурті

Коли на зміну ведичній релігії прийшла індуїстська, найвпливовішим стає потрійне божество: Тримурті.

Брахма, Вішну і Шива

Тримурті втілює трьох богів, які є різними іпостасями однієї і тієї самої божественної суті. Ці боги — Брахма, Вішну і Шива. Брахма створює світ, Вішну його зберігає, а Шива може його зруйнувати отрутою, яка міститься в його синьому намисті. Правда, одного разу Шива врятував світ від руйнування, коли річка Ганг упала з неба, Шива пом'якшив удар, підставивши голову, інакше Ганг масою своїх вод зруйнував би Землю.

Зішестя Вішну на Землю

Вішну дев'ять разів спускався на землю в різних ликах. Його пришестя в світ людей називаються «аватара», що означає «зішестя»

втілення Вішну

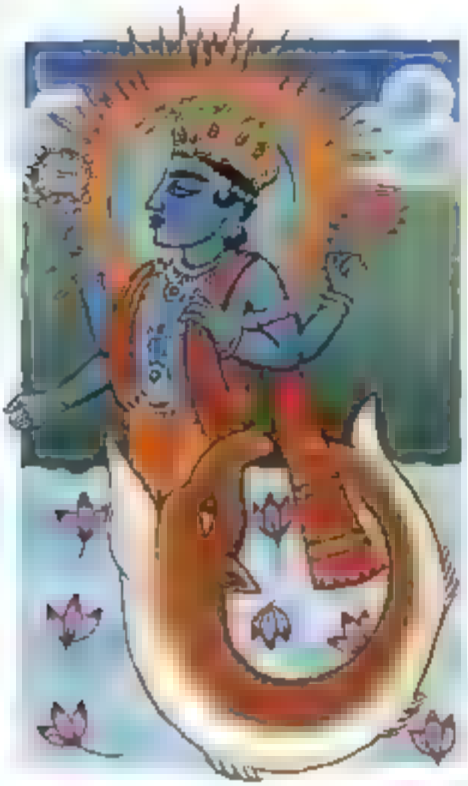

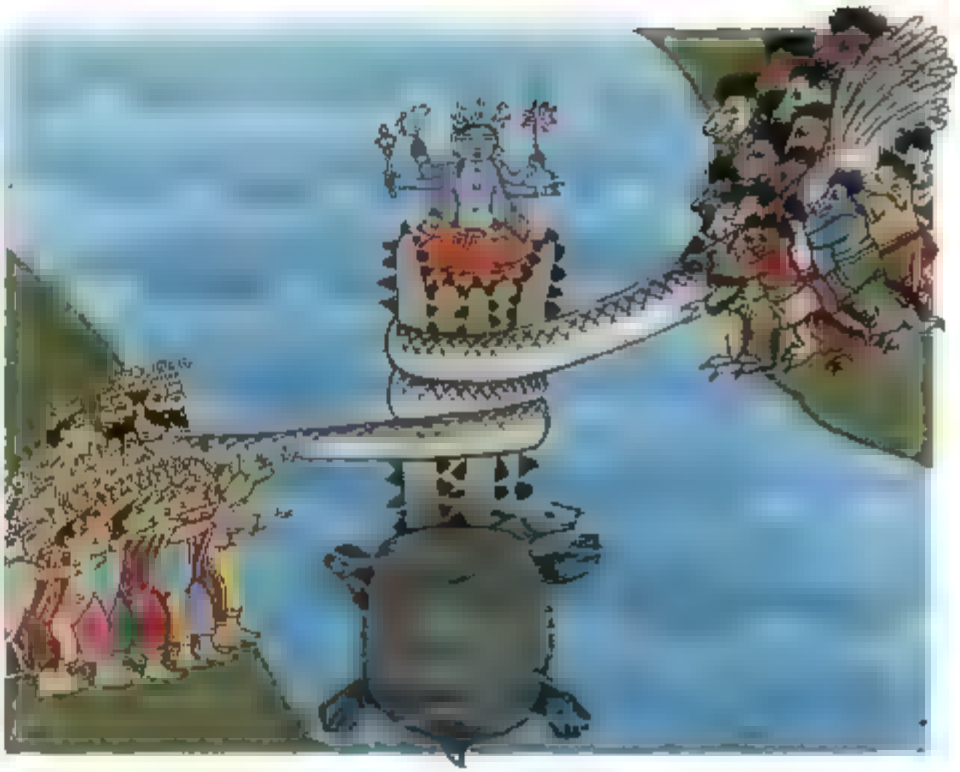

Боги і демони об єднуються, щоб збити море і здобути напій безсмертя. Вгорі — найвідоміший із малюнків на якому зображено збивання молочного моря

Риба рятує Ману

Уперше Вішну з'являється на Землі у вигляді риби. Мудрець Ману, прабатько людей, миє руки в річці. Маленька рибка благає його. «Врятуй мене від тих, хто хоче мене з'їсти, і я теж тебе врятую». Ману бере рибку, поміщає її в глиняний глек. Коли рибка підростає, він випускає її в море. Вдячна рибка попереджає Ману: «Буде страшний потоп. Споряди корабель, візьми з собою дітей і по одній тварині кожного виду». Ману виконує все так, як сказала рибка, і рятує від потопу людей і звірів.

Збивання масла з молочного моря

Демони постійно загрожують богам смертю. Вішну радить богам об єднатися з демонами, щоб збити з молочного моря напій безсмертя, як збивають масло з вершків. Усі разом вони виривають із землі гору Мандару, ставлять її на морське дно, обвивають гігантським змієм і починають збивати, щоб зробити з молока дорогоцінне «масло». Але гора провалюється, і море вже неможливо збивати як слід! Тоді Вішну набуває подоби черепахи, занурюється у воду і міцно причіплює Мандару до своєї спини. «Збивалка» полагоджена, і боги нарешті, одержують «масло», що дарує різні багатства, зокрема і напій безсмертя. При цьому демони виявляються обдуреними і не одержують чарівного напою.

Рама і Сіта

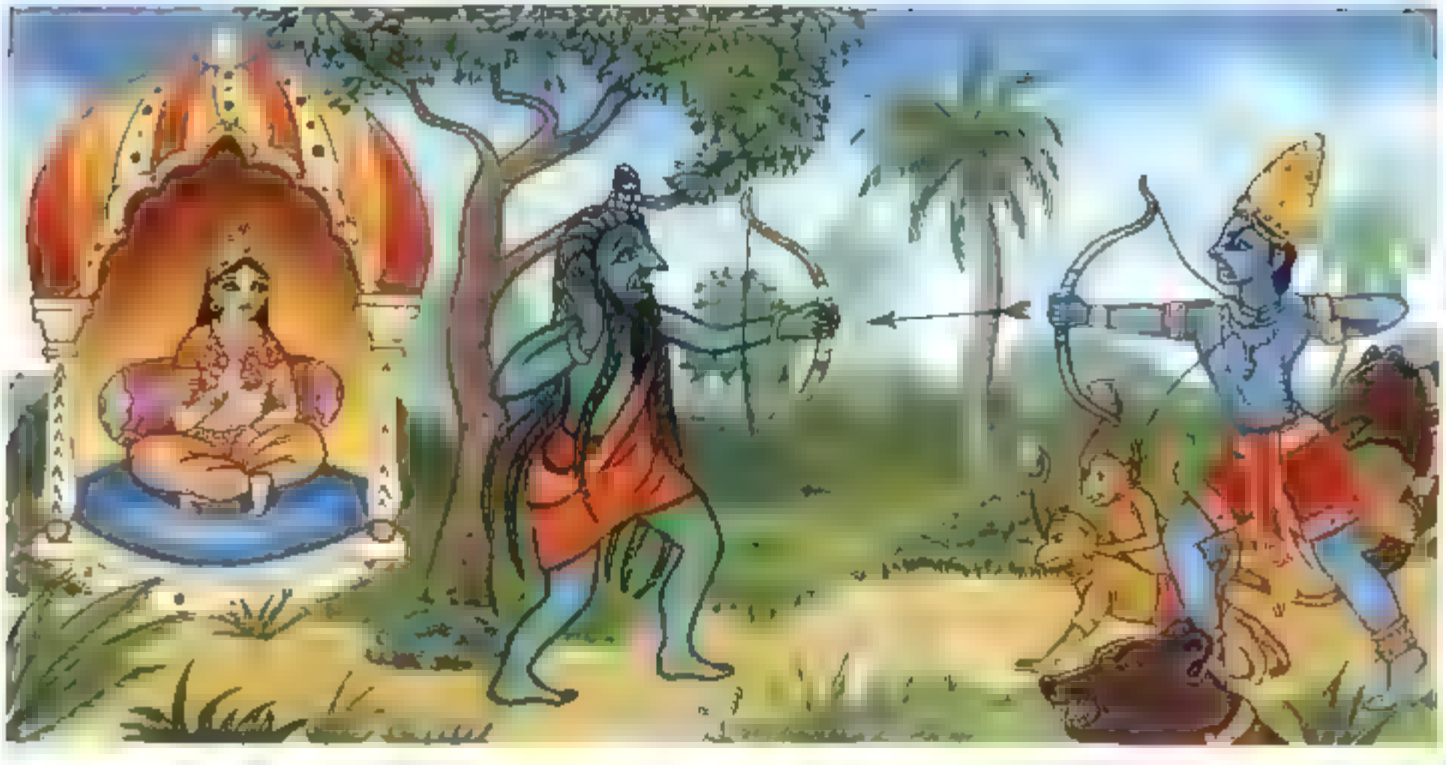

Історія життя Рами і його пригоди описані в старовинній поемі під назою «Рамаяна». У «Рамаяні» не менше сорока восьми тисяч віршів!

Рама — втілення Вішну — б'ється з демоном Равана, щоб урятувати свою дружину Сіту

Хто такий Рама

П.д час сьомої «аватари» Вішну спускається на Землю в образ Рами - хороброго воіна, чиє життя сповнене пригод

Викрадення Сіти

Одна з пригод приводить Раму, його дружину Сіту і його брата в густий ліс у гористій місцевості. Там вони мирно живуть шість років. Але якось, коли Рама і його брат йдуть до лісу, а Сіта залишається сама, її викрадає демон Равана, який через усе небо відвозить її на своїй колісниці на острів Ланка (тепер цей острів називається Шрі-Ланка) й утримує там у полоні.

Тварини рятують Раму і Сіту

Рама і його брат скрізь шукають Сіту. Дізнавшись, де вона, Рама негайно закликає на допомогу звірів і будує міст через море щоб дістатися до острова Ланка. Завдяки допомозі війська мавп і ведмедів він може викликати на б й демонів, і передусім Равану, щоб звільнити свою улюблену дружину Починається жорстока битва. Полчища демонів відчайдушно опираються натиску Рами і його соратників. Але Рам допомагають боги і нарешті їм удається звільнити Сіту Рама залишається на Землі ще одинадцять тисяч років, а потім повертається до богів

Японія

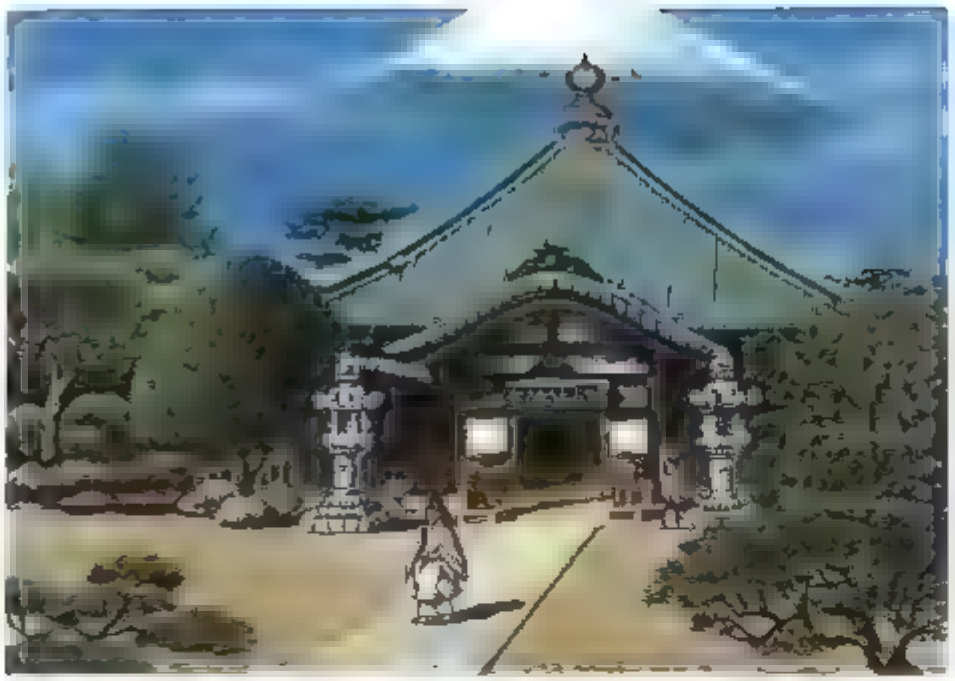

Японці і боги-камі
Часто японці приносять дари богам-камі з певною метою вони просять позбавити їх від хвороб, залагодити сварки між родичами... Японського імператора теж дуже вшановують, адже його довго вважали нащадком Сонячного бога-камі!

Боги живуть у горах. У горах живуть і люди після смерті. Найзнаменитіша зі священних гір — Фудзі

Японія розташована на островах. Її жителі, відокремлені від материка морем, дуже давно створили власну релігію; пізніше вона почала називатися синто.

Хто такі камі
Синто означає «путь богів». Що ж це за боги? Їх називають камі — «ті, хто знаходиться вгорі» — тобто ті, кому поклоняються. Боги втілюють сили природи. Сонце, грім, озера, річки, гори... Зовні майже всі боги-камі схожі на людей. Одні з них живуть на небі, інші — на Землі. Коли небесні камі хочуть одержати звістки із Землі, вони посилають гінців.

Звідки ми знаємо японські міфи
Багато століть тому японські імператори наказали записати міфи синто. Так з'явилася книга «Кодзікі»: «Записи про діяння старовини», написана на поєднанні китайської і японської мов. У «Кодзікі» описана історія створення світу, а також діяння богів та імператорів після його створення.

Створення світу

На високій рівнині неба народилися перші боги. Спочатку вони переховувалися, але через кілька поколінь народилися бог Ідзанакі і богиня Ідзанамі. З них почалося справжнє створення світу.

Земля схожа на медузу

Земля, ще зовсім юна, утворює ніби масляністу пляму на величезному океані. Ця пляма схожа на медузу, яка плаває на поверхні води. Тоді боги наказують Ідзанакі й Ідзанамі: «Згущуйте Землю!» Для цього вони дають їм багато оздоблений спис. Ідзанамі й Ідзанакі йдуть на плавучий міст, що сполучає світ, який угорі, зі світом, який унизу. Цей міст схожий на райдугу. Ідзанакі й Ідзанамі занурюють спис в океан, розмішують воду і виймають його. З списа падає кілька крапель морської води. Доторкнувшись до поверхні океану, вони загусають і перетворюються на острів, так з'являється перша суша.

Подружжя богів

Ідзанакі й Ідзанамі спускаються з неба й поселяються на цьому новому острові. Вони споруджують стовп, зводять будинок і вирішують здійснити шлюбний обряд. Для цього Ідзанакі обходить стовп зліва, а Ідзанамі справа. Коли Ідзанамі бачить Ідзанакі, вона вигукує: «Який прекрасний чоловік!» Але жінці не слід говорити першій. Вищі боги карають Ідзанамі, й у неї народжується хвора дитина. Подружжя наново проводить обряд, на цей раз правильно. Після цього у них народжується багато дітей, серед яких острови, які утворюють Японію, і боги-камі, які її заселяють.

Нещастя Ідзанакі

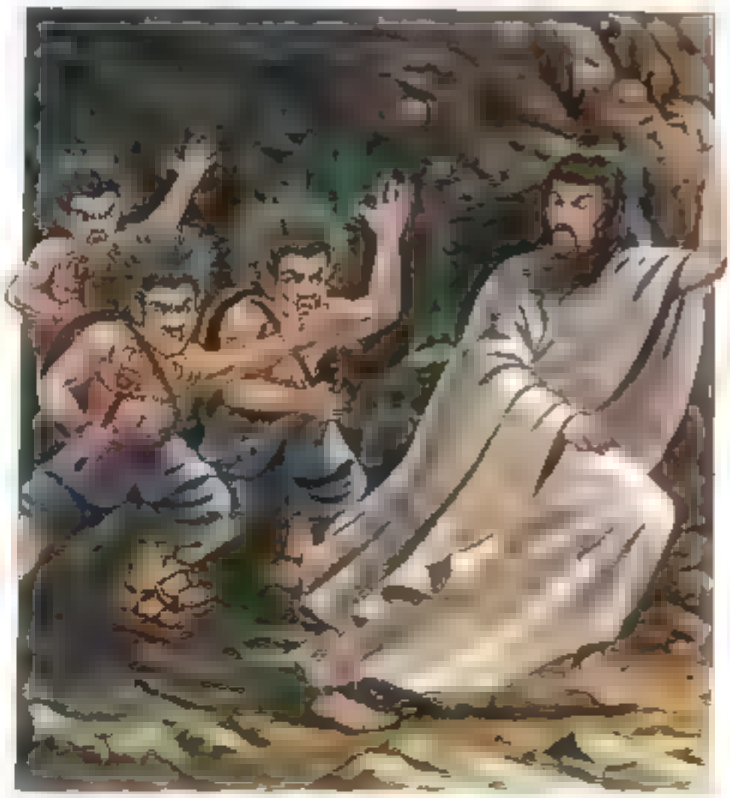

Ідзанамі вмирає від опіків, народжуючи бога вогню. Ідзанакі оплакує її смерть. Він намагається повернути кохану дружину з царства мертвих, таємничої «країни коріння», але безуспішно. Тоді він чудесним чином сам породжує безліч богів-камі.

Ідзанамі з вини Ідзанакі перетворюється на розпухлене чудовисько, й Ідзанакі доводиться утікати з пекла

Ідзанакі в царстві мертвих

Ідзанакі вирушає в царство мертвих за своєю дружиною Ідзанамі. Коли вони зустрічаються, Ідзанамі каже йому: «На жаль, я вже скуштувала тутешньої їжі і не можу повернутися до тебе. Але почекай, я все-таки поговорю з богом, який править цим царством, можливо, він чимось зарадить. Тільки в жодному разі не дивися на мене весь цей час!»

Боги грому переслідують Ідзанакі

Проте Ідзанакі дуже допитливий, не маючи сил стриматися, він кидає погляд на улюблену дружину... І вона вмить перетворюється на потворне чудовисько! Ідзанакі утікає чимдуж, за ним женуться всім богом грому і вогни пекла. Щоб їх розігнати, він кидає в них з рвання по дорозі три чарівні персики, а вибігши з царства мертвих, завалює вихід великим каменем. Ідзанакі врятувався, але назавжди втратив кохану... Після подорожі в пекло Ідзанакі здійснює очищення в чистій річковій воді. Від його купання в річці народжується богиня Аматерасу.

Аматерасу —

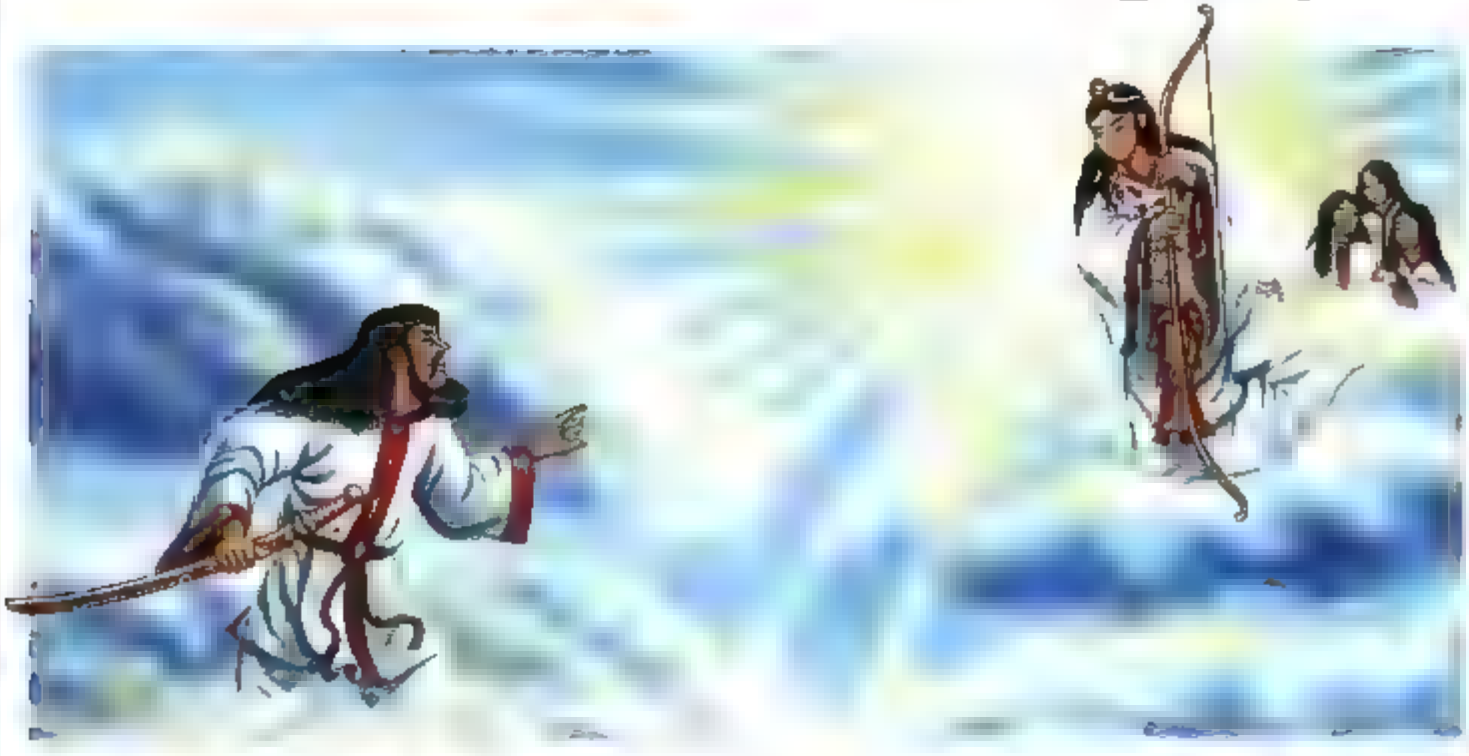

Ідзанакі входить у воду, щоб очиститися після відвідин царства мертвих. Поки він купається, з різних частин його тіла народжуються чотирнадцять богів-камі. Богиня Аматерасу — одна з них.

Купання Ідзанакі

Спочатку Ідзанакі купається в річці, потім сходить вниз за течією до моря. Він омиває своє ліве око — і народжується велика богиня Сонця Аматерасу; потім бог омиває своє праве око — і з'являється бог Місяця. Нарешті Ідзанакі омиває ніс — і на світ з'являється Сусаноо — грізний бог бурі.

Поділ світу

Ідзанакі вирішує розділити світ між трьома благородними богами-камі, які народилися в нього останніми. Він простягає своє намисто Аматерасу з словами: «Ти царюватимеш на високій рівнині неба». Потім він повертається до бога Місяця і доручає йому підтримувати порядок уночі. Нарешті він звертається до Сусаноо і доручає йому владу над морем.

Сусаноо незадоволений

Сусаноо невдоволений поділом і починає плакати. Він плаче день у день, і від цього пропадає волога на землі, і трави починають сохнути, і немає вже води в морях і річках. Врешті-решт Ідзанакі питає його: «Чому ти горюєш, сину мій, замість того, щоб правити царством, яким я тебе наділив?» Сусаноо відповідає: «Батьку, я хотів би віддалитися в країну моєї матері, в царство мертвих!» Від цих слів Ідзанакі шаленіє, і він проганяє Сусаноо.

Виклик

Батько відправляє Сусаноо у вигнання. Але перед тим, як спуститися на Землю, Суса-

богиня Сонця

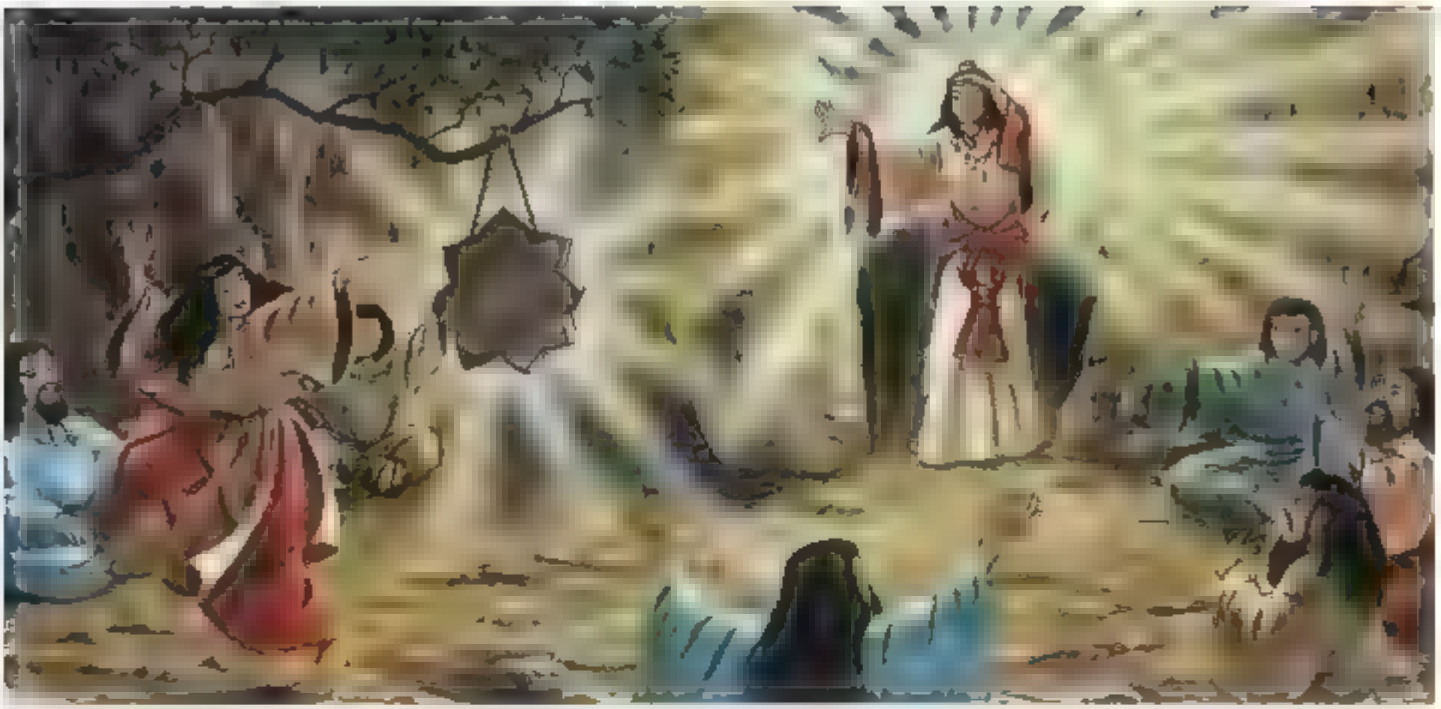

Аматерасу заслiплена вiдображенням власного свiтла у дзеркалi

ноо хоче попрощатися зi своєю сестрою Аматерасу. Аматерасу стривожена. «А раптом вiн хоче заволодiти моiм царством?» — думає вона. Сусаноо i справдi кидає iй виклик: «На небi пануватиме той iз нас, хто породить найкращих богiв». Аматерасу бере меч Сусаноо i розкушує його на три частини. З її дихання народжуються три богинi. Сусаноо бере прикраси Аматерасу, розкушує їх i дає життя п'яти божествам чоловiчої статi.

Аматерасу ховається в гротi

Хто ж переміг? Сусаноо вважає, що він і на радощах починає чинити зло. Перелякана Аматерасу втiкає i ховається в гротi, приваливши вхiд до нього великим каменем. Так свiт позбавляється Сонця i занурюється в темряву.

Хитрiсть богiв-камi

Скрiзь панує суцiльна темрява. Як умовити Аматерасу вийти з грота? Боги придумують хитрiсть: вони ставлять бiля входу в печеру дзеркало, а самi збираються перед гротом i веселяться. Одна з богинь заводить танок. Боги дружно смiються над цим танцем. Аматерасу чує смiх, iй цiкаво дiзнатися, що ж вiдбувається? «Звiдки цей смiх, якщо свiт занурений у пiтьму?» — «Ми милуємося богинею, яка прекрасніша за тебе», — вiдповiдають боги. Аматерасу виходить з грота, щоб подивитися. Її свiтло вiдбивається в дзеркалi й засліплює її. Боги скористалися цим i швидко закрили вхiд до грота. Аматерасу повертається в свiт, а разом з нею повертаються свiтло i тепло.

Сусаноо і змій

Сусаноо спокій страшного восьмиголового і восьмихвостого змія, що промишляв у провінції Ідзумо, щоб легше його здолати

Бог бурі Сусаноо був вигнаний з неба своїм батьком. Після чварів з Аматерасу він спускається на Землю в місцевості Ідзумо (див. карту на с. 89), де лютує жахливе чудовисько.

Дівчина в небезпеці

Спустившися на Землю, Сусаноо зупиняється біля річки. Незабаром він бачить старого і стару, які ідуть по дорозі і плачуть. Вони ведуть юну дівчину. «Чому ви так побиваєтеся?» — запитує Сусаноо. «У нас було вісім дочок, — відповідають старі люди. — Щороку восьмиголовий змій поїдав одну з них. Так він з'їв сім наших дочок. У нас залишилася остання, наймолодша. Змій ось-ось прийде, але ми не хочемо її віддавати». Сусаноо каже їм: «Я молодший брат богині Аматерасу. Віддайте вашу дочку мені за дружину, я врятую її».

Батьки дають згоду.

Смерть змія

Сусаноо перетворює дівчину на гребінь і встромляє гребінь собі у волосся. Потім він варить вісім бочечок саке — рисової горілки. Незабаром з'являється грізний восьмиголовий і восьмихвостий змій. Приваблений запахом саке, він занурює всі свої голови в бочечки і п'є. Захмелівши, змій засинає. Тоді Сусаноо вихоплює свій меч і розрубує чудовисько на шматки. В одному з його хвостів він знаходить меч і передає його Аматерасу. Цей меч дотепер символізує імператорську владу і зберігається в храмі, а імператори вважаються нащадками Аматерасу. Потім Сусаноо повертає своїй дружині людську подобу. Він наказує побудувати палац у провінції Ідзумо й оселяється в ньому з молодою дружиною. Один із їх нащадків — Кам правитель-великої-країни, герой численних історій.

Історія зайця-камі

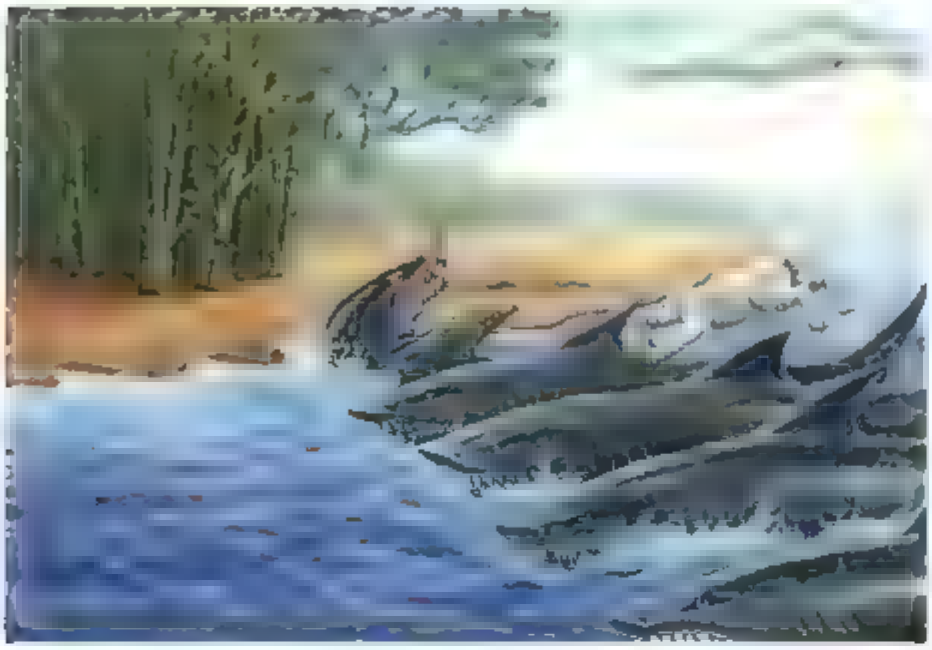

Заєць-камі за порадою Камі-правителя-великої-країни качається в пилку очерету, щоб загоїти рани від акулячих зубів

У Камі-правителя-великої-країни є багато зведених братів і всі вони хочуть узяти за дружину принцесу Ягамі. Вони вирушають у провінцію, де живе красуня, і беруть із собою Камі-правителя-великої-країни, щоб він ніс речі.

Заєць-камі

По дорозі брати зустрічають білого зайця-камі. У цього зайця гола шкурка, без єдиної шерстинки, і він дуже страждає. Брати радять йому: «Скупайся в морі, а потім обсушись на вітрі. Це тобі допоможе». Заєць виконує їх пораду, але від солоної морської води шкурка його потріскалася на вітрі, і йому стає ще гірше.

Хитрість, яка погано закінчується

Камі-правитель велико'-країни несе важку поклажу і відстає від своїх братів. І ось він також доходить до місця, де лежить нещасний заєць-камі. «Що з тобою сталося?» — запитує він. Заєць розповідає йому свою сумну історію. «Я хотів перепливти море, щоб дістатися сюди, але не знав, як це зробити. Тоді я попросив акул лягти в ряд, щоб я міг пройти по їхніх тілах, як по мосту. Я обіцяв що по дорозі перерахую їх. Вони хотіли знати, кого більше, зайців чи акул. Я вже майже дістався до берега, коли признався їм, що не умію лічити. Аби покарати мене, акула, яка була під ногами, схопила мене й обдерла».

Віщування

Камі-правителю-великої-країни стало шкода зайця. Він радить йому викупатися в прісній воді, а потім розсипати пилок очерету і покачатися в ньому. Заєць-камі так і вчинив. Йому відразу полегшало. «Ти один зглянувся на мене, — каже він своєму рятівнику. — Ти й станеш чоловіком прекрасної принцеси Ягамі».

Майя й

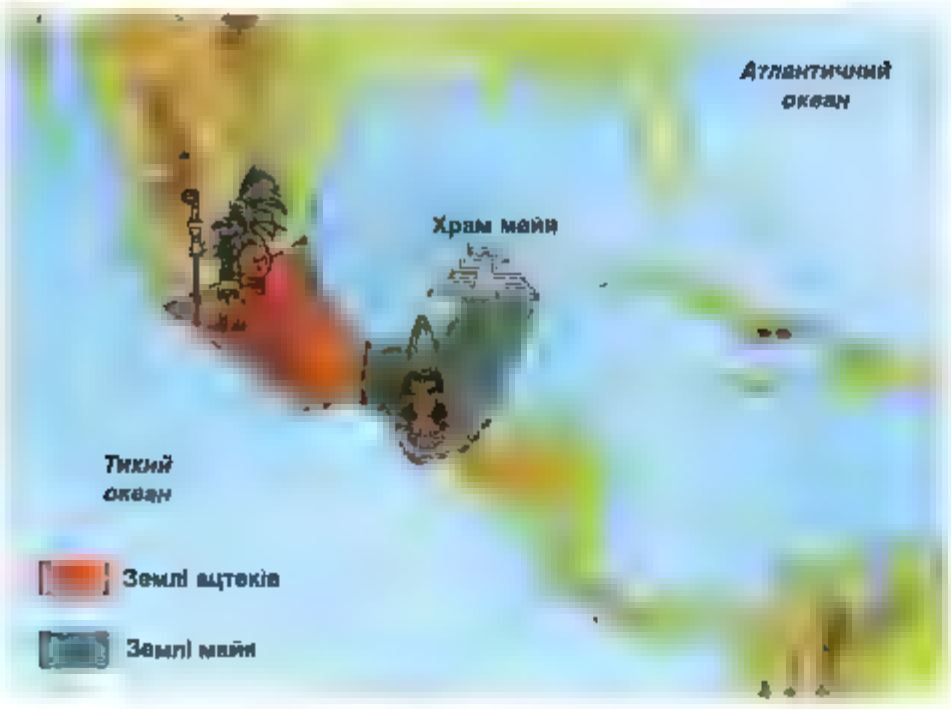

Теракотове зображення божественного ягуара — сонячного бога майя

У прадавні часи в Центральній Америці жило кілька різних народів. Серед них були ацтеки і майя з дуже розвиненою культурою. Їхні писемність, календар і знання небесних світил були тісно пов'язані з релігією. Вірування цих двох народів, дуже близьких між собою, також були схожими.

Приборкання природи

Грунт і клімат Центральної Америки не дуже сприятливі для землеробства. Засуха, повінь, землетрус можуть

Вимогливі боги

Ацтеки і майя вірять, що боги вже не раз створювали світ, руйнували його і потім створювали знову. Тому ацтеки й майя прагнуть упросити богів не руйнувати той світ, в якому вони живуть. Ацтеки і майя вважають, що єдиний спосіб улестити богів — принести їм в жертву людську кров. Тому вони приносять людей у жертву богам.

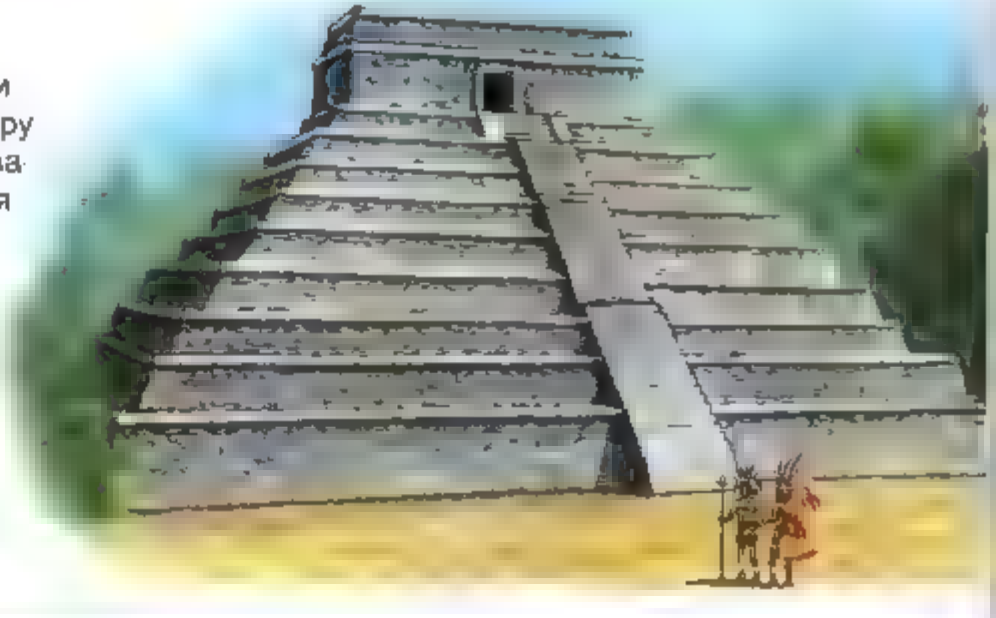

ацтеки

Під час деяких релігійних обрядів священнослужителі надягають одяг богів

знищити врожаї, причому іноді це відбувається за лічені секунди. Люди поклоняються богам, які символізують цю непередбачувану природу: богу дощу, богу маїсу, адже маїс (кукурудза) — їх основна їжа

Майя й ацтеки поклоняються одним і тим самим богам чи різним?
Попри те, що народи схожі в ацтеків свої міфи, а в майя — свої. Наприклад, вони абсолютно по-різному розказують історію руйнування світів, які передували тому світу, в якому вони живуть. І богам вони теж поклоняються різним

Пришестя європейців
У XVI ст іспанські завойовники відкривають Центральну Америку Вони вивозять з неї скарби і намагаються навернути корінних жителів у католицизм Культура майя на той час уже занепала; культура ацтеків навпаки, перебувала в розквіті, але обидві культури загинули під натиском завойовників. Проте в індіанців майя досі зберігаються старовинні повір'я, хоч і з деякими змінами привнесеними християнством

Звідки про них відомо
Іспанці знищили священні книги, посуд і статуетки, тому в стародавніх культурах залишається багато незʼясованого. На щастя вціліли храми і кам'яні статуї У XVI ст. писці записали деякі старовинні перекази. Починаючи з XIX ст., учені намагаються розшифрувати письмена майя Крім того, ведуться археологічні розкопки які постійно розширюють наші знання про зникші культури

Ацтеки

Кетцалькоатль

Тескатліпока

Тлалок

Чальчіутлікуе

Ацтеки вважають, що до нашого світу було ще чотири світи. Кожний з цих світів називався «сонце» — за ім'ям священного світила. Боги спочатку створили їх, а потім зруйнували. Тому ацтеки живуть під страхом, що сердиті боги можуть зруйнувати п'ятий світ — той, у якому вони живуть.

Битви між богами

Світ створив Ометеотль — бог, в якому поєдналися жіночі та чоловічі начала. Потім чотири великі боги боролися за панування над світом, кожний з них правив у певну епоху

Кетцалькоатль — пернатий змій, бог родючості, який може набувати подоби Ехекатля — бога вітру і дихання життя

Тескатліпока — його сердитий брат, чиє ім'я означає «димуюче дзеркало», тому що дзеркало робить його всезнаючим

Тлалок — бог дощу і його дружина **Чальчіутлікуе**, богиня річок і боліт

Чотири попередні світи

• Першим управляє Тескатліпока. Коли минає шістсот сімдесят шість років, його брат Кетцалькоатль вирішує узяти владу в свої руки: він кидає Тескатліпоку в море, перетворюється на гігантського ягуара винищує гігантів, які населяють Землю, знищує світ.

• Другим світом править Кетцалькоатль. Але Тескатліпока мститься йому: він здіймає страшну бурю, яка руйнує все на своєму шляху і таємничим чином перетворює людей на мавп

• Третім світом править Тлалок. Але Кетцалькоатль насилає вогненний дощ — а можливо, схоже на нього виверження вулкана — і світ гине

• Четвертим світом править Чальчіутлікуе. Цей світ зникає під водою: страшний потоп розмиває гори і перетворює людей на риб

і П'ЯТЬ СОНЦЬ

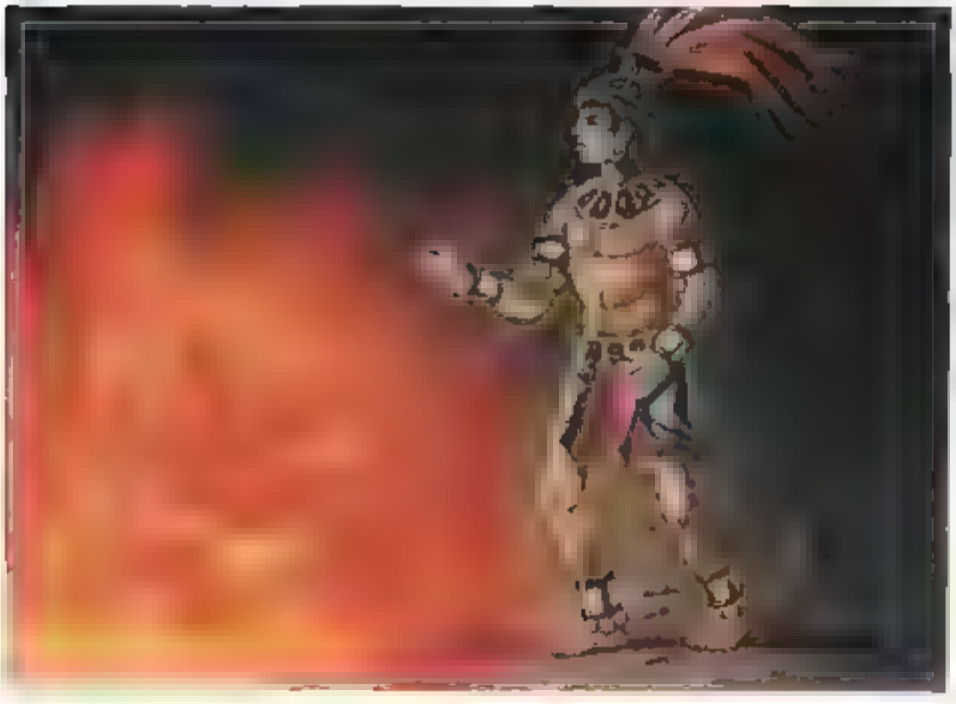

Бог Нанауатль збирається кинутися в багаття, щоб відродитися у вигляді п'ятого Сонця

вириває серця в інших богів і Сонце вирушає в путь. Ацтеки приносять людські жертви; вони вірять, що, повторюючи жертву богів на початку світу, вони допомагають Сонцю продовжувати свою путь.

Кетцалькоатль приносить серця богів у жертву, щоб Сонце продовжувало свою путь

Хто стане п'ятим сонцем

Кетцалькоатль і Тескатліпока врешті-решт миряться. Разом вони знову створюють Небо і Землю. Але небо залишається пустельним і темним. Потрібне нове Сонце! Боги збираються на раду в Теотіхуакані, щоб вирішити, хто з них стане богом Сонця. Вони розводять багаття, куди повинен кинутися обраний, щоб загинути і відродитися у вигляді Сонця. Першим зголошується зарозумілий бог Текуістекатль, але, злякавшись високих язиків полум'я, втрачає свою самовпевненість і відступає. Замість нього обирають скромнішого бога — Нанауатля. Той не вагаючись кидається в багаття. Він перетворюється на Сонце й одержує нове ім'я — Тонатіу. А гордий бог, Текуістекатль, який злякався вогню, кидається в багаття услід за ним і стає Місяцем.

Велика жертва

Залишається ще одна проблема. Сонце і Місяць нерухомі на небі. Світло і спека стають нестерпними. Тонатіу заявляє богам: «Я почну рухатися тільки тоді, коли ви принесете мені себе в жертву». Боги шаленіють, але їм нічого не залишається, як підкоритися. Кетцалькоатль

Люди і маїс

Боги не можуть обійтися без людей. Вони потребують людського поклоніння і людських жертв, бо кров — єдина пожива, яка їм до вподоби!

Поки боги вітру розвіюють зерна маїсу по всьому світу, Тлалок висіває їх у землю.

Знову створити рід людський

Коли четвертий світ був зруйнований, населяючі його люди перетворилися на риб Кетцалькоатль спускається в пекло — Міктлан — щоб зібрати їхні кістки і зробити з них нових людей, але владика пекла Міктлантекутлі не хоче їх віддавати і будь-що намагається перешкодити Кетцалькоатлю Втікаючи від Міктлантекутлі, Кетцалькоатль спотикається, падає, ламає зібрані кістки, та все-таки вириває ся з пекла. Він приносить кістки богині-змії Чікомекоатль! Вона розтирає їх на порошок, боги окроплюють це борошно своєю кров'ю і з одержаного тіста виліплюють людей

Як прогодувати людей

Богам належить вирішити важливе питання як прогодувати цих нових людей? Кетцалькоатль помічає мурашку, яка тягне маісове зернятко. «Де ти його знайшла?» — запитує він. Перетворившись на мурашку, Кетцалькоатль проникає в надра гори Тонакатепетль, де мурашки зберігають свої запаси, і краде кілька зерен маїсу. Нанауатль, який на той час ще не перетворився на Сонце розколює гору навпіл, і боги вітру розносять зерна по світу, щоб люди могли вирощувати маїс і харчуватися ім Цей міф пояснює, як маїс став основною їжею в цих краях. Індіанці обожнюють маїс і поклоняються йому

Уїцілопочтлі

На горі Коатепек Уїцілопочтлі захищає свою матір від дочки і синів які хочуть її вбити

Вождь

Уїцілопочтлі допомагав ацтекам під час довгих поневірянь. Він навчив їх, де їм потрібно заснувати місто; на цьому місці вони побачать орла, який сидить на кактусі і пожирає змію. Коли ацтеки після багатьох випробувань побачили кактус і орла, що пожирає змію, вони зрозуміли, що їхні мандри закінчилися. Там і було побудоване місто Теночтітлан — майбутнє Мехіко.

Цей бог війни багато важить для ацтеків. Небезпека загрожує йому з перших митей, коли він ще перебуває в лоні матері, але хоробрість зробить його вождем свого народу.

Перша битва

Уїцілопочтлі — син богині землі та квітки Коатлікуе. Одного разу Коатлікуе знаходить на горі Коатепек кулю з пір'я і підбирає її. З цього дня вона відчуває, що чекає на дитину. Дізнавшись про це її інші діти — донька і чотириста синів — так розлютилися, що хочуть убити власну матір! Але Уїцілопочтлі ще будучи в лоні матері, говорить їй: «Нічого не бійся, я тебе захищу.» Коли його брати і сестра приходять на вершину гори Коатепек, щоб убити свою матір, він з'являється на світ озброєним до зубів. Він скидає свою сестру в прірву, вбиває всіх своїх братів. Ця перемога символізує перемогу ацтеків над іншими народами.

Символ Мексики

Боги майя

Іцамна

Чак

Бог маісу

Бог смерті

Народ майя складається з кількох племен. Племена ці говорять на близьких один одному діалектах і мають схожі вірування. Так, бог ацтеків Кетцалькоатль носить у маия з Юкатану ім'я Кукулькан, а в гірських маия — ім'я Кукумац.

Пантеон богів маия

Ось деякі з головних богів маия
Верховний бог майя — **Іцамна**. Маия уявляють собі його беззубим дідом. Для них старість не означає слабкість, навпаки, вони вважають, що старість збільшує життєву силу
За міфами майя, бог Сонця, ховаючись на ніч під Землю, перетворюється на ягуара
Чотири **Чаки** — боги дощу і блискавок — поводяться по-різному
Якщо у них гарний настрій, вони можуть подарувати людям багатий урожай, а якщо поганим, можуть наслати на них блискавки
Маия побоюються їх сили.

Бога маісу зображали з качаном на голові
Маїс не тільки основна їжа людей, на початку п'ятого світу з цієї рослини боги створили людську плоть (с. 103)!
Бог смерті схожий на скелет. Він нагадує ацтекського бога смерті. Живі люди його бояться, він відводить мертвих в своє царство, де вони приречені на похмуре безрадісне існування

Боги — захисники людей

Є у майя й інші боги. Це, зокрема, богиня Місяця **Іш-Чель**. Цю богиню просять про те, щоб породілля благополучно народили дітей.
До пантеону шанованих народом майя бог належить і бог полярної зорі, який охороняє купця в ніч час довгих мандрів

Народження людей

На жаль, глиняні люди розмокають під дощем!

Маия вважають, що до них боги кілька разів бралися за сотворіння людей, але щоразу були незадоволені своєю роботою. Боги хотіли створити істот, які би поклонялися їм і годували їх...

Створення Землі

Священний текст майя «Пополь Вух» так описує створення світу: спочатку були тільки море і небо. Потім прокинулися боги — пернатий змій Кукумац і Хуракан, який має ще ім я Серце неба. Вони повільно, не поспішаючи створюють Землю, гори, кипариси і сосни. Але хто житиме в цих нових місцях?

З чого зроблені люди

Спочатку Кукумац і Хуракан населяють Землю птахами, ягуарами, оленями, змія ми . Тварини видають крики, але не вміють говорити. Як же вони прославлятимуть сво'х творців — бог в?

«За покару ваша плоть стане їжею для нших створ нь», — вирішують боги. Боги дуже стараються, вони беруть глину і виліплюють з неї людей, але ці перші люди розмокають від дощу. Розчаровані боги зни щують їх. Потім боги намагаються зробити людей з дерева. Дерев яні чоловіки и очере тяні ж нки можуть стояти, розмовляти, але в них немає розуму. Боги ламають їх. Нарешт вони знаходять рішення: тіло лю деи має бути з маісу. Сказано — зроблено. Кукумац і Серце неба навіть перестаралися: люди майже такі ж досконалі як і боги. Вони можуть бачити все, що відбувається на Земл'. Тоді боги позбавляють їх про никливості. Так з'явилися люди.

Священна гра

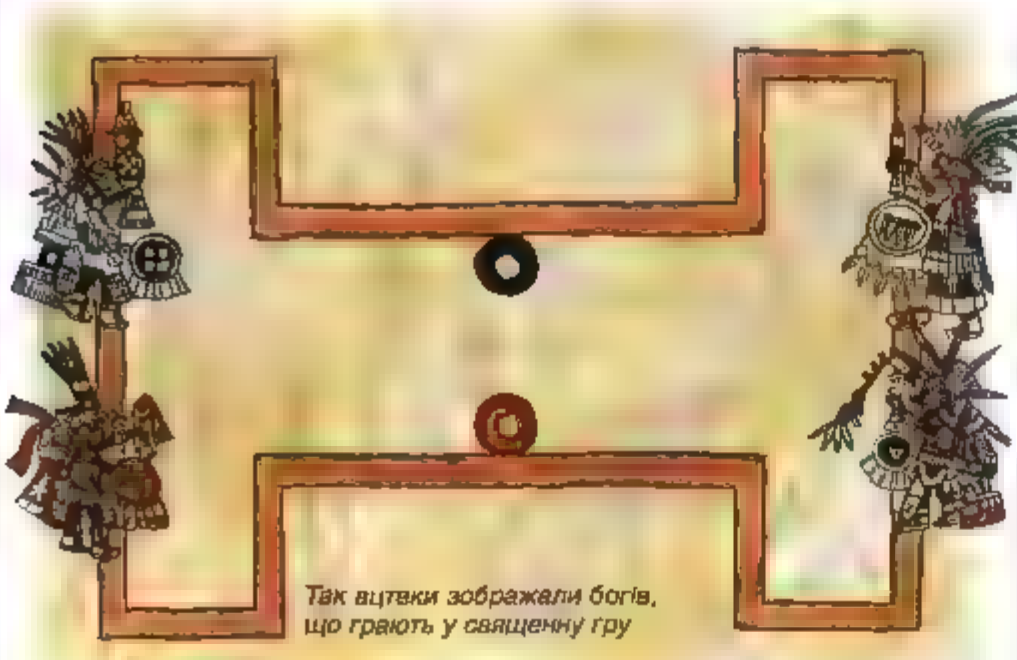

Так ацтеки зображали богів, що грають у священну гру

Але Шбаланке приходить йому на допомогу і приставляє на місце відірваної голови гарбуз. Брати можуть, нарешті, позмагатися з володарями Шібальби у священній грі. Ця неймовірна партія дозволяє Хун-Ахпу знову повернути собі голову і перемогти сили смерті.

Мета гри — вкинути важкий гумовий м'яч у кам'яне кільце у стіні, якою обгороджено поле для гри. Гравці мають право вдаряти по м'ячу коліном або ліктем (як на нижній картинці), але не мають права бити по м'ячу ні долонею, ні ступнею. Вірогідно, капітана команди, що програла, страчували

Гра в м'яч відіграє важливу роль у релігії майя й ацтеків. Щоразу, коли люди грають у м'яч, вони ніби розігрують один із міфів.

Кетцалькоатль проти Тлалока

Ацтеки розповідають, що якось Кетцалькоатль грав у м'яч із богом дощу Тлалоком та його дітьми. Кетцалькоатль виграв партію. Тлалок підніс йому як виграш качан маїсу. Але Кетцалькоатль відмовився: він надає перевагу нефриту і розфарбованому пір'ю! Тлалок пояснює йому, наскільки маїс цінніший за нефрит: розфарбоване пір'я ним можна годувати людей.

Близнюки в майя

Майя вважають, що близнюки володіють надприродними здібностями. «Пополь Вух» розповідає про подвиги братів-близнюків Шбаланке і Хун-Ахпу. Їхнього батька грав у м'яч із богами пекла — Шібальби. Він програв, боги Шібальби відрубали йому голову. Близнюки Шбаланке і Хун-Ахпу спускаються в Шібальбу, щоб помститися за батька. Вони зазнають численних випробувань від володарів пекла. Хун-Ахпу навіть втрачає голову, яку відриває страшний кажан!

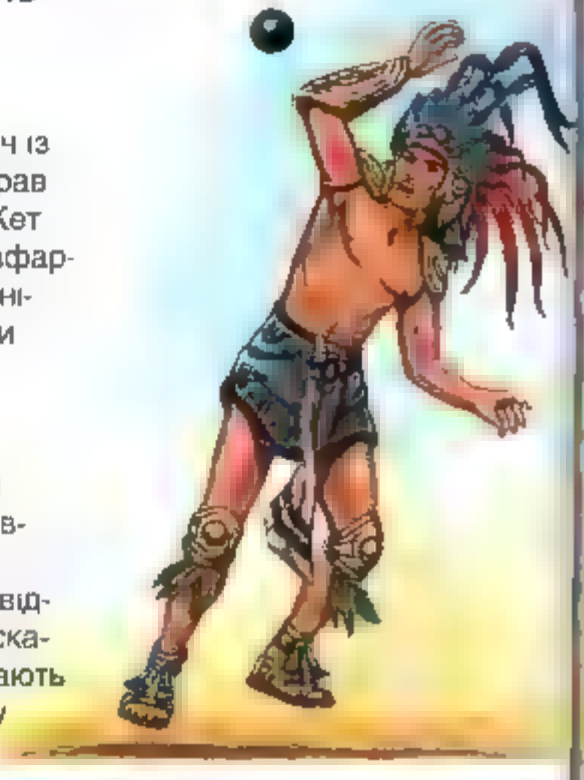

Північна Америка

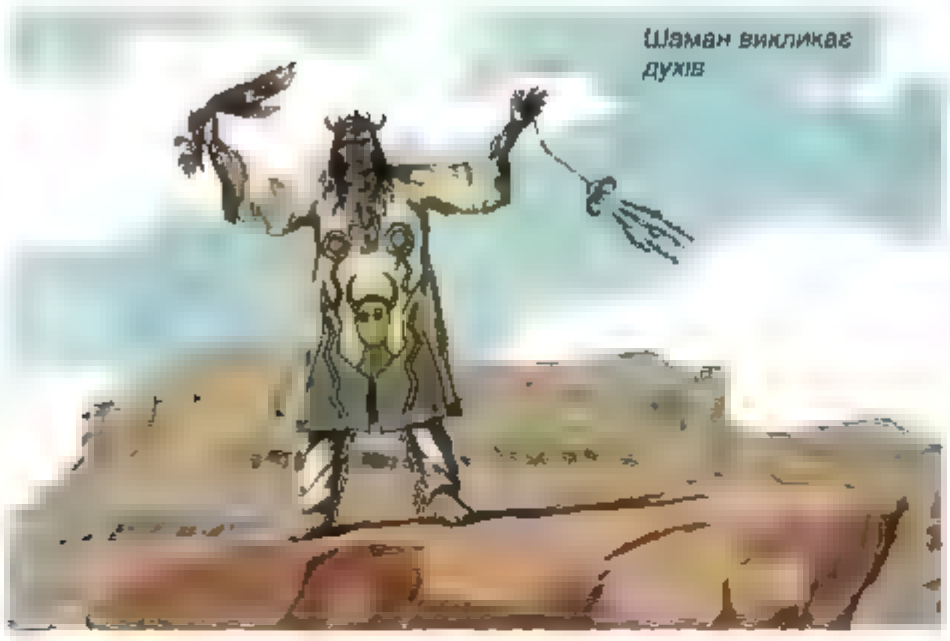

Шаман викликає духів

Звідки ми знаємо міфи індіанців

Прихід європейців у XVII ст. докорінно змінив життя цих народів. Їх поступово витіснили із їхніх споконвічних земель, і тепер їх залишилося дуже мало. Етнографи (вчені, які вивчають різні народності) старанно записали історії, розказані старими індіанцями, для яких давні традиції зберігають свою силу

Століттями індіанці Північної Америки передають з уст в уста історії про те, як світ став таким, яким він є нині.

Усе тісно пов'язане

Індіанці вважають, що все, що існує в природі, пов'язане між собою: люди, скелі, дерева, тварини. Так, людина може перетворитися на камінь або на тварину, навпаки. Традиції племен, які живуть у різних областях, різні, але головні вірування у них спільні.

Хто такі шамани

Шамани — одночасно і священнослужителі, і цілителі. Вони можуть спілкуватися з духами. Іноді це відбувається уві сні, а іноді духи з'являються їм тоді, коли вони не сплять. У звичний час духи невидимі, але їм доводиться набувати людського вигляду або вигляду тварини, — і тоді впізнати їх можуть тільки шамани. Шаман може попросити духа про допомогу або прогнати його. Якщо людина хвора, то це означає, що її тілом заволодів злий дух. Шаман здатний виявити його і вигнати з тіла хворого.

Тотем — це увігнений у землю різьблений дерев'яний стовп. Він такий високий, що іноді може досягати 20 метрів! На ньому зображено тварину, яку плем'я вважає своїм предком

Так з'явилася Земля

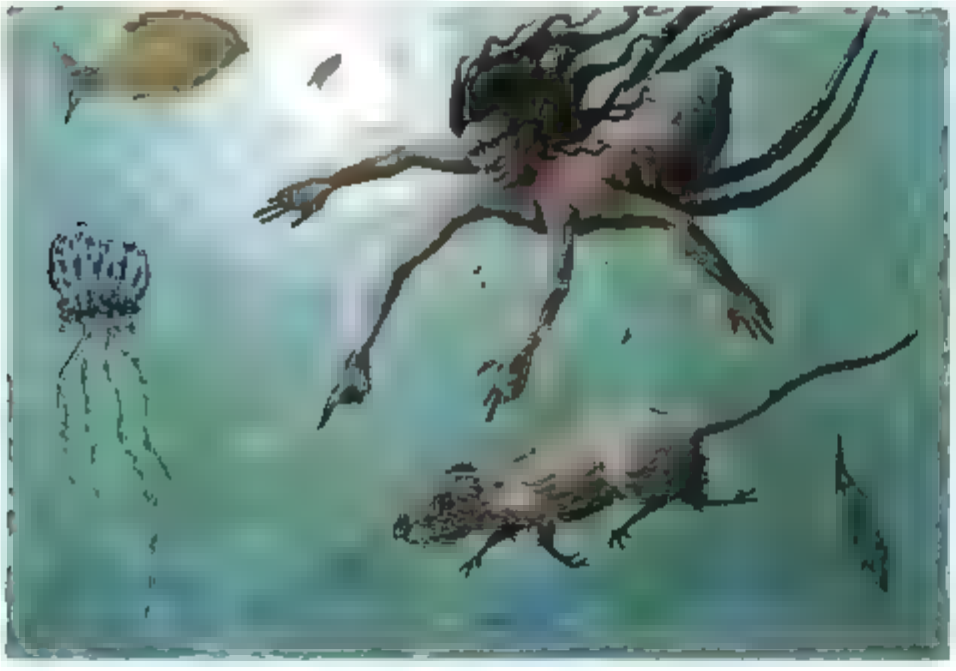

Іктомі посилає ондатру за землею на дно океану

Великий Дух розім'яв грудку мулу в руках. Поступово грудка ставала дедалі більшою З'явилася черепаха, яка звалила її собі на спину Так виникла Земля!

У багатьох індіанських міфах розповідається про те, що Земля була створена з грудки мулу, принесеної з дна океану

Так чеієнни зображають черепаху

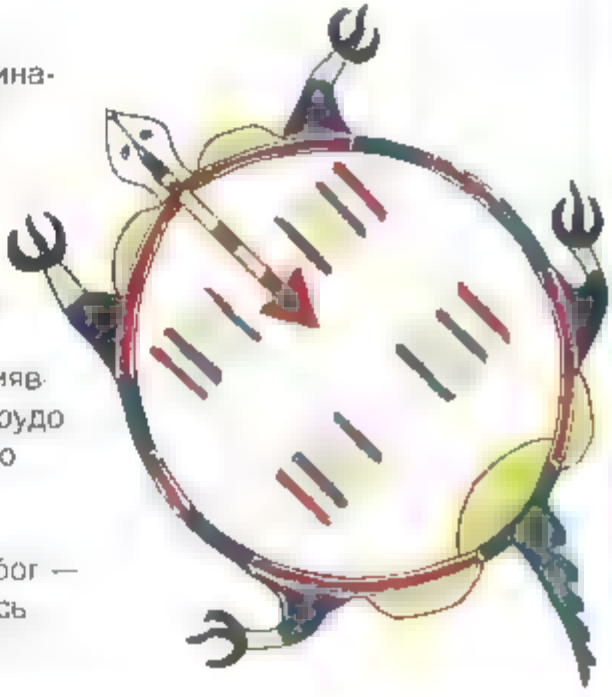

Міф індіанців сіу

Давним давно в світі був тільки безкраїни океан Людина-павук Іктомі захотіла створити земну твердь Але як за це взятися? Іктомі наказує різним тваринам пірнути на дно океану, але океан такий глибокий що це нікому не вдається! Іктомі вирішує вчинити останню спробу посилає на дно мускусного щура — ондатру «Пірни і принеси мені землю» — наказує він Ондатра слухняно зникає під водою залишається там надзвичайно довго Коли нарешті ондатра спливає на поверхню виявляється що вона мертва але в кігтях у неї затиснена грудочка мулу Іктомі бере цю грудочку і створює з неї Землю

Міф індіанців чеієнн

Чеієнни розповідають що Великий Дух — своєрідний бог — створив океан, риб морських птахів Птахи втомившись весь час літати, шукають місце щоб сісти і перепочити Один із них пірнув у море і дістав з дна трохи мулу

Койот викрадає Сонце

Спочатку Земля була занурена в темряву: на небі не було ні Сонця, ні Місяця. Ось як вони з'явилися.

Мисливець-невдаха

Койот полює, але здобич щоразу вислизає. Зате Орел без зусиль ловить кроликів. «Полюватиму разом із ним», — вирішує Койот. Однак Орел як і раніше вполює чимало кроликів, а Койота знову переслідують невдачі. «Вся річ у тому, що дуже темно», — здогадується Койот. — «Здається, я бачив світло десь на заході» — каже Орел і прямує в ту сторону. Койот похнюплено біжить за ним.

Вони прибігають у село. Койот помічає, що люди зберігають трохи світла в скриньці, а коли хочуть, щоб світло було яскравішим, то відкривають скриньку більше. У маленькій скриньці зберігається Місяць, у великій — Сонце. Коли люди засинають, Орел хапає Місяць і Сонце, кладе в скриньку і злітає в повітря. Койот біжить по землі і просить: «Дай, я понесу скриньку». Орел спочатку не довіряє Койоту, але потім погоджується.

Звільнені світила

«Ось тобі скринька, тільки не сміти її відкривати» — попереджає Койота Орел. Проте ноша важка, і Койот зупиняється, щоб перевести дух. Його діймає цікавість. Він відкриває кришку — і Сонце з Місяцем відразу ж викочуються і піднімаються прямо на небо!

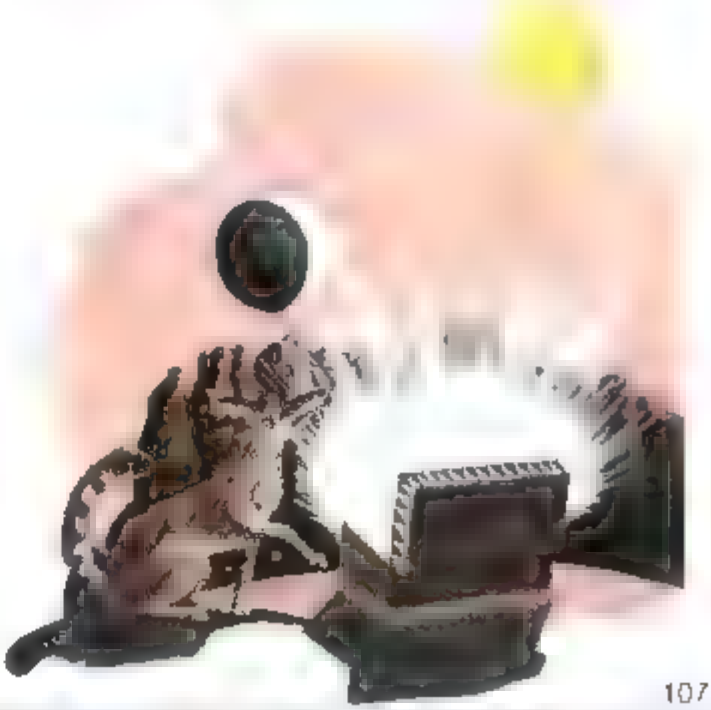

Птах грому

Що відбувається, коли гримить грім? Чому з'являються ці спалахи в небі, за якими лунає такий гуркіт? Індіанці знають відповідь на це запитання: це Птах грому.

Хто такий Птах грому

Птах грому — гігантський птах, схожий на орла. Він ховається за хмарами, тому люди його не бачать. Коли він літає, то голосно лопотить крильми, і на Землі чуються розкати грому. Очі його метають блискавки, які освітлюють землю.

Добрий він чи злий

Птах грому допомагає людям, тому його зображення часто зустрічається на тотемах. У канадських племен існує міф про те, що голодний кит держить у постійному страху околиці. Птах грому схопив його величезними кігтями і перетворив на гору.

Птах грому — божественна істота, яка не раз приходила на допомогу індіанцям

Боротьба зі змієм

У деяких переказах існує не один Птах грому, а багато. Вони в'ють гнізда на вершинах гір і несуть гігантські яйця. Одного разу, розказують індіанці племені сіу, Птахи грому допомогли людям позбавитися Уїнктехі, жахливого покритого лускою звіра з рогом на голові. Уїнктехі жив у руслі річки Міссурі й нападав на людей, а його дитинчата жили в притоках Міссурі. Якось Птахи грому зібралися разом і взялися метати громи і блискавки. Вони перемогли змія і його дитинчат, і чудовиська дали людям спокій.

Перші люди

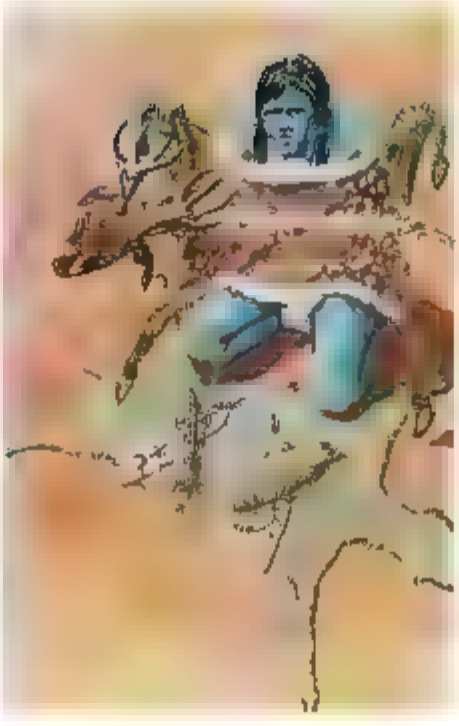

Вітер, який дарує життя

Боги попросили людей розступитися, щоб дати дорогу вітрові. Білий вітер із заходу проникає між двох шкур, і пір'я починає рухатися. Коли боги піднімають верхню шкуру, всі бачать, що білий качан маїсу перетворився на Першого Чоловіка, а жовтий качан маїсу перетворився на Першу Жінку. Вітер вдихнув у них життя.

Індіанці навахо вважають, що перші люди були схожі на них, але мали ікла, кігті й копита, як дикі звірі. І боги захотіли створити нових людей.

Дивовижна зустріч

Якось перші люди побачили чотирьох дивних богів. Вони схожі на сучасних людей, але всі різного кольору: один білий, другий синій, третій жовтий, а четвертий чорний. Цим чотирьом богам важко розмовляти з першими людьми. Чорний бог насилу пояснює їм: «Ми хочемо створити нових людей за нашою подобою».

Пір'я і маїс

Через 12 днів чотири боги знову прийшли до людей. Білий бог ніс два достиглих качани: білого і жовтого маїсу. Боги розстелили на землі шкуру лані, повернувши її голову до заходу, поклали на неї дві пір'їни – білу і жовту, а на пір'я – качани маїсу: білого на білу пір'їну, жовтого – на жовту. Зверху вони поклали шкуру ще однієї лані, цього разу головою на схід.

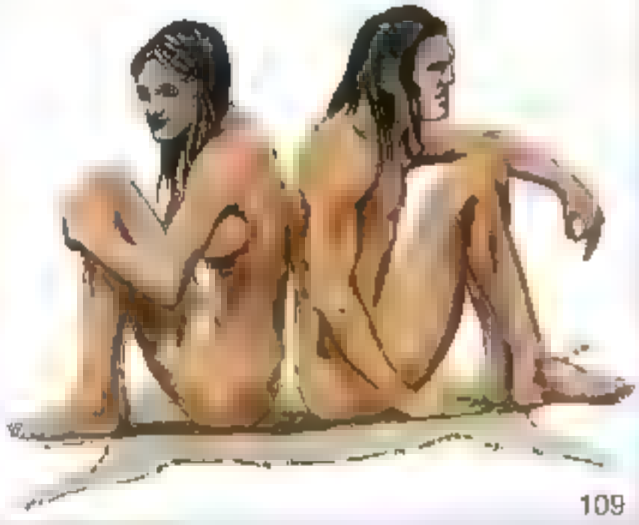

Дух неба і ведмеді-гризлі

Міф оповідає, що індіанці народилися від союзу богині та гризлі

У міфології індіанців тварини схожі на людей. Існують навіть перекази про те, що в прадавні часи люди і звірі були схожі між собою.

Місце, де тепло

Духу неба холодно у піднебессі. Він вирішує переселитися на Землю. Для цього Дух неба протикає в небі дірку і сипле крізь неї сніг, який збирається на Землі й утворює високу гору. Потім Дух неба разом із родиною спускається по схилу й оселяється всередині гори, ніби в гігантському вігвамі

Створення гризлі

Дух неба дає життя всьому сущому на Землі. Де він ступить, там з'являється річка, куди ткне пальцем, виростає дерево. Кине тріску в річку — вона перетвориться на рибу або на бобра.

Великі шматки дерева стають різними тваринами, а серед цих тварин і ведмеді гризлі!

У ті часи гризлі уміли говорити і ходили на задніх лапах. Дух неба відправив його жити далеко, в ліси

Походження індіанців

Одного разу Дух вітру викрадає одну з дочок Духа неба і приносить її в ліс, де живуть гризлі. Вона виходить заміж за ведмедя. У них народжуються діти — предки індіанців

Коли Дух неба знаходить свою дочку і бачить своїх внуків, він шаленіє

«Це істоти, яких створив не я

В покарання ви, гризлі, втратите дар мови і ходитимете на чотирьох лапах»

Чорна Африка

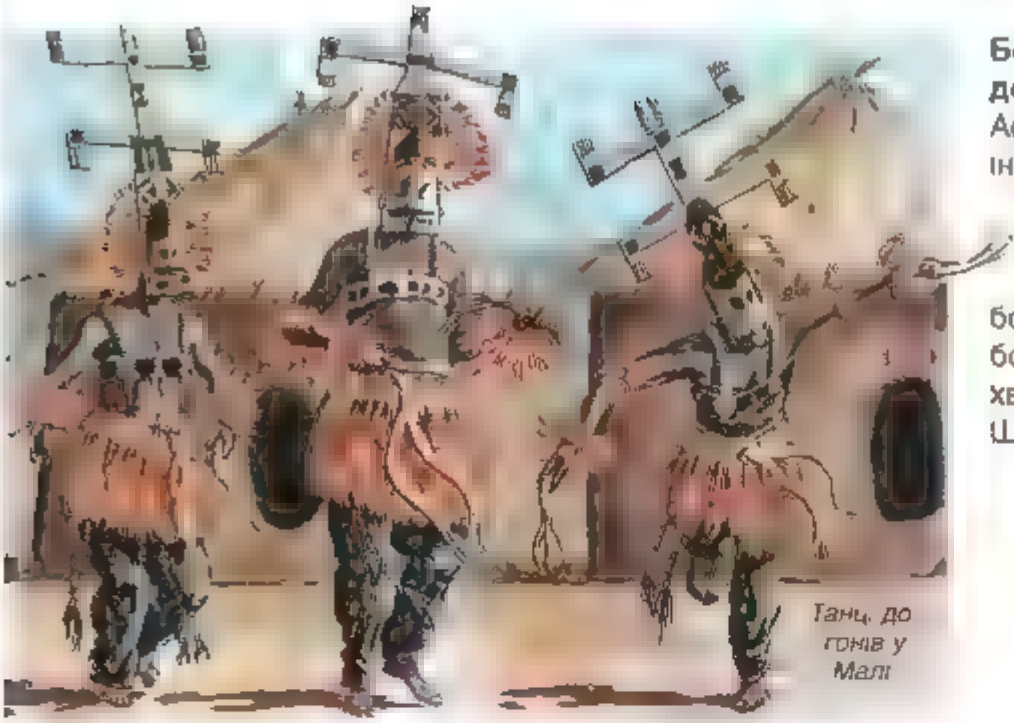

Танц. догонів у Малі

Божества, близькі до людей

Африканці вшановують й інших, ближчих до них богів, багато хто з яких утілює сили природи. Так, у Західній Африці поклоняються богу моря Олокуну, річковій богині Ошун, яка оберігає від хвороб, а також богові грому Шанго.

На обширній території Африки живуть різні народи. Кожен народ говорить своєю мовою і має свої вірування. Міфи і легенди передаються усно з покоління в покоління і не існують у писемній формі

Сучасні вірування

Особливість африканських народів полягає у тому, що вони досі вірять у деякі міфи. Наприклад, догони, що живуть у Малі, під час ритуальних танців надягають прекрасні маски і розігрують прадавні міфи, даючи їм нове життя.

Недоступний бог

Більшість африканських народів вірить у бога, який колись, можливо, жив поряд із людьми, але тепер живе далеко. Легенди оповідають, що люди хотіли знову наблизитися до нього. За однією легендою, вони вирішують побудувати високу дерев'яну вежу — таку високу, щоб дістала до неба. Коли після довгих трудів це їм, нарешті, вдається, вони б'ють у барабан тамтам і грають на дудочці, щоб сповістити іншим людям про успіх. Але цей шум дратує бога, і він руйнує вежу.

Статуетка морського бога Олокуна з Нігерії

Змія під землею

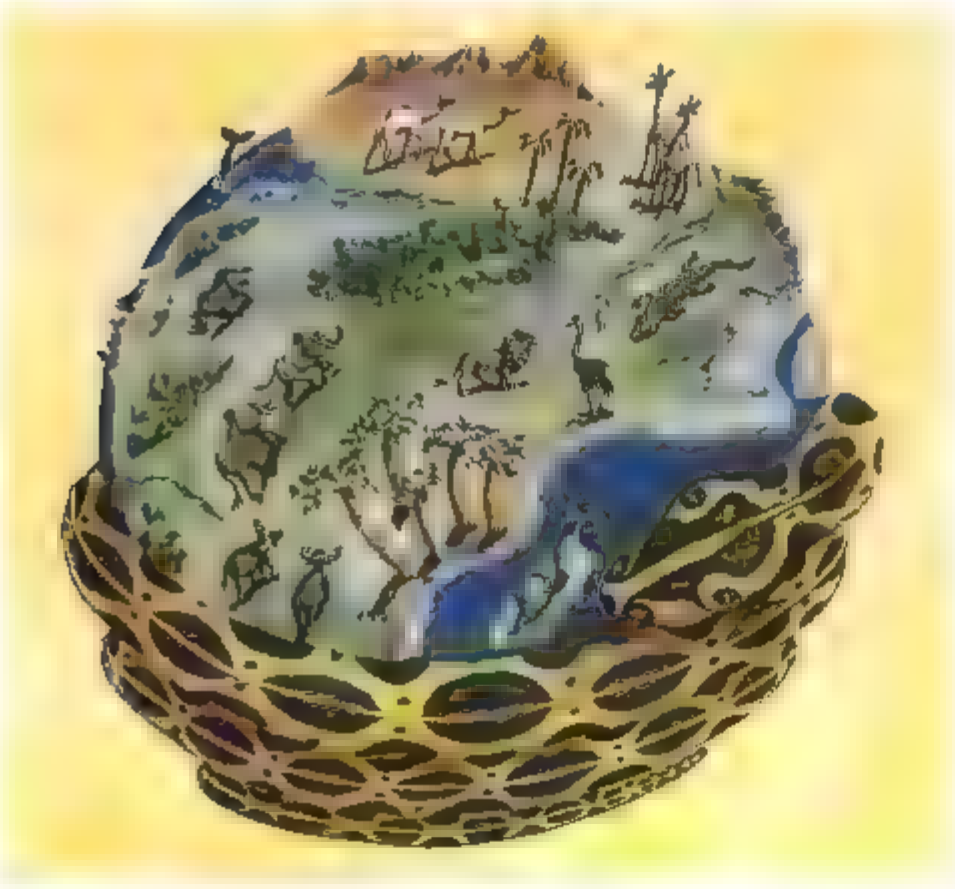

За міфом племен фон, що живуть у Беніні, змія Айдо-Хведо, згорнувшися клубком, утримує на собі Землю й істот, які її населяють.

Племена фон у Беніні вважають, що світ походить від дволикого бога, чоловіка і жінки разом. Але він ніколи не зміг би закінчити створення світу без допомоги змії Айдо-Хведо.

Створення Землі

Створення Землі — справа вкрай складна для дволикого бога. Спочатку він ліпить Землю, потім прироблює до неї гори і річки, дерева, тварин. Весь цей час йому допомагає змія Айдо-Хведо, переносячи його з місця на місце в своїй гігантській пащі.

Підтримка Айдо-Хведо

Проте бог створює надто багато речей. Земля не може утримати стільки гір, лісів, озер, звірів... Айдо-Хведо швидко згортається клубком і лягає під Землю, щоб вона не розпалася. Але змії стає жарко.

Тоді бог створює океани, щоб її освіжити. Відтоді змія ховається в глибині океанських вод. Кажуть, що коли вона починає ворушитися, відбуваються землетруси. Дехто навіть додає, що в Айдо-Хведо є сестра-близнюк, змія Веселка, здатна викликати грім і блискавку.

А як створювалися люди?

За легендами, щойно створивши світ, бог заходився ліпити людину з глини і води. За іншими розповідями, перші чоловіки і перші жінки впали з неба під час дощу, який тривав 17 днів.

Гу, бог війни і ковальського ремесла, — син бога творця — навчив їх виготовляти знаряддя праці і зброю. Це він показав їм, як будувати надійні укриття і корчувати ліси. Це дало змогу людям обробляти землю і вирощувати злаки.

Походження блискавки

Народ йоруба живе в Нігерії, Беніні й Того. Цей народ вірить у добрих і злих богів. Бог грому Шанго — один із найдобріших богів.

Сон Шанго

Шанго могутній: це за його повеліннями на небі гримить грім. Але він хоче більшого. Одного разу він іде до хитрого бога-чарівника Ешу і приводить йому в жертву козу (1), а потім запитує: «Скажи, як стати ще могутнішим?» Ешу обіцяє приготувати йому чарівне зілля. Коли зілля готове, Шанго посилає за ним дружину. Одержавши зілля, вона вирушає у зворотну путь, але по дорозі не може утриматися і робить ковток.

Блискавки супроводжують грім

Коли вона повертається до чоловіка і відкриває рот, щоб заговорити, у неї з рота вириваються язики полум'я (2)! Шанго проганяє дружину, а сам випиває чудодійне зілля. З рота в нього вилітають блискавки. В той же час грім і блискавки нерозлучні і під час бурі спочатку спалахують блискавки, а потім гуркоче грім (3). За їх допомогою Шанго вершить суд: він вражає блискавкою тих, хто творить зло.

Церемоніальний скіпетр народу йоруба — символ бога грому Шанго

Люди стають смертними

Спочатку, як оповідає багато африканських легенд, бог хотів, щоб люди були безсмертні, але одна сумна подія змінила їхню долю

Доручення Ле-ейо

Ось як за переказами масаї, які живуть на півдні Кенії і на півночі Танзанії, люди втратили безсмертя. Бог створив людей. Він хоче, щоб вони жили щасливо. Бог обирає чоловіка, якого надзвичайно цінує. Звали його Ле-ейо. Бог каже йому: «Коли смерть забере першу дитину, скажи заклинання „Людина вмирає і повертається. Місяць вмирає і не повертається. Це поверне дитину до життя"». Ле-ейо обіцяє все зробити як слід.

Ле-ейо порушує обітницю

І ось настає день, коли вмирає перша дитина. Оскільки вона не належить до роду Ле-ейо, той порушує обітницю. Через якийсь час вмирає ще одна дитина. Цього разу вмирає один із синів Ле-ейо. Батько в глибокій скорботі вимовляє заклинання. Він сподівається, що дитина воскресне, але цього не стається. «Ти не виконав обітниці першого разу, — пояснює йому бог, — і тепер через твою провину люди стануть смертними».

Ящірка і хамелеон

Жителі Берега Слонової Кості розказують іншу історію. Коли Бог створив людей, він порадив їм: «Не віддаляйтеся від мене, інакше ви помрете». Але люди облаштувалися осторонь від бога. Якось бог вирішує послати їм дві звістки. Але виконається тільки та з них, яку вони одержать першою. Бог посилає ящірку зі звісткою: «Людина помре безповоротно». А хамелеона бог посилає з іншою звісткою: «Людина вмиратиме і відроджуватиметься». Спритна ящірка приповзає до людей першою, а повільний хамелеон — другим. Тому люди стають смертними.

Чотири людини і рис

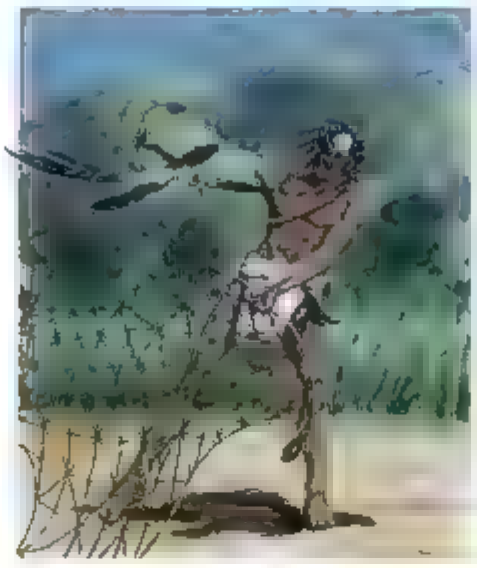

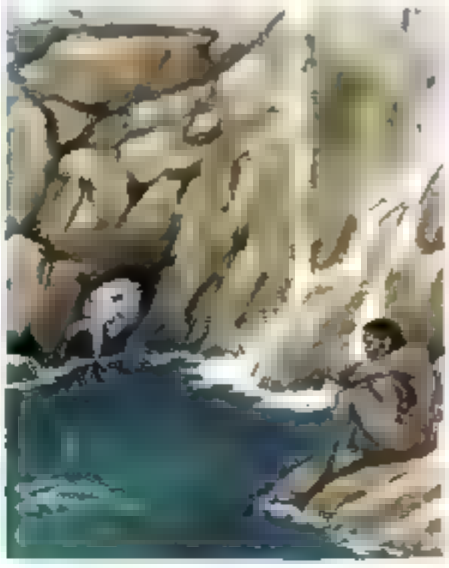

Колись давно на острові Мадагаскар жили чотири чоловіки. Вони сварилися один з одним, але хотіли жити в мирі. Люди пішли шукати бога, щоб він допоміг їм не сваритися.

У кожного — своя пристрасть

У кожного з цих чотирьох була пристрасть якій він віддавав увесь час і всі сили. Перший озброювався дротиком і полював на диких звірів. Він любив переслідувати, вбивати, а потім з'їдати здобич. Другий зробив сіть для вилову птахів. Коли йому вдавалося зловити птаха, він убивав його і віщував майбутнє за його нутрощами. Третій любив усе, що блищить: залізо, срібло, золото, плоди на сонці... Він міг годинами милуватися блискучими предметами. А четвертий від зорі до зорі обробляв землю.

Бог дає їм рис

Чотири людини, які ніяк не могли порозумітися між собою, попросили бога, щоб він їх помирив. Бог відповів: «У мене немає часу займатися вами, мені потрібно збирати рис. Візьміть кожен по жмені рису, а я прийду до вас пізніше». Люди пішли, несучи кожен по жмені рису. Перший помітив на дорозі дикого звіра. Він погнався за ним і по дорозі розсипав свій рис. Другий висипав свій рис біля хатини, а сам вирушив ловити птахів. Коли він повернувся, виявилося що вітер розвіяв рис. Третій побачив, що на березі водойми щось блищить. Він підійшов ближче, щоб роздивитися, що ж це, й упустив свій рис у воду. Четвертий побачив на шляху м'яку землю і почав її копати. Вітер розвіяв по ній рис, і рис дав паростки.

Бог знаходить рішення

Коли бог прийшов до них, він сказав: «Ось бачите, ви залишилися вірні собі. У кожного з вас своя доля і своє місце в світі: перший стане мисливцем, другий — чаклуном, третій купцем, а четвертий землеробом».

Австралія

Австралія — гігантський острів-материк на другому кінці світу, майже такий великий, як Сполучені Штати Америки. Коли європейці припливли до Австралії, їх здивували незвичайні пейзажі і дивовижні люди — аборигени, культура яких ґрунтувалася на численних і різноманітних міфах.

Незвичайна природа

Скелі посеред пустелі, «місячні» пейзажі, обширні безплідні рівнини... Австралія — безкраї простори, де від спеки подорожньому ввижаються неіснуючі озера — міражі. Ця дивовижна природа відіграє важливу роль у міфах: кожне дерево, кожна гора, кожна печера, кожен камінь може виявитися священним.

Хто такі аборигени

Корінні жителі — аборигени — населяють Австралію понад п'ятдесят тисяч років. Їхні племена довгий час займалися полюванням і рибальством. Спосіб життя аборигенів не змінювався тисячоліттями. Вони передавали історію своїх міфічних предків з покоління в покоління під час священних обрядів, коли юнаків посвячували в чоловіки.

Різкий перелом

Коли в XVIII ст. європейці колонізували Австралію, вони зайняли землі аборигенів, не усвідомлюючи, що тим самим позбавляють аборигенів значної частини їх культури, саме на цих землях жили їхні предки з «епохи сновидінь». Разом з племенами зникло і багато мов, але вцілілі аборигени зберегли стародавні вірування.

Ця гігантська скеля з червоного пісковику зветься Улуру, або Айєрс-Рок. Її громадяння височіє посеред пустелі в серці Австралії. Для аборигенів це одне з найсвященніших місць.

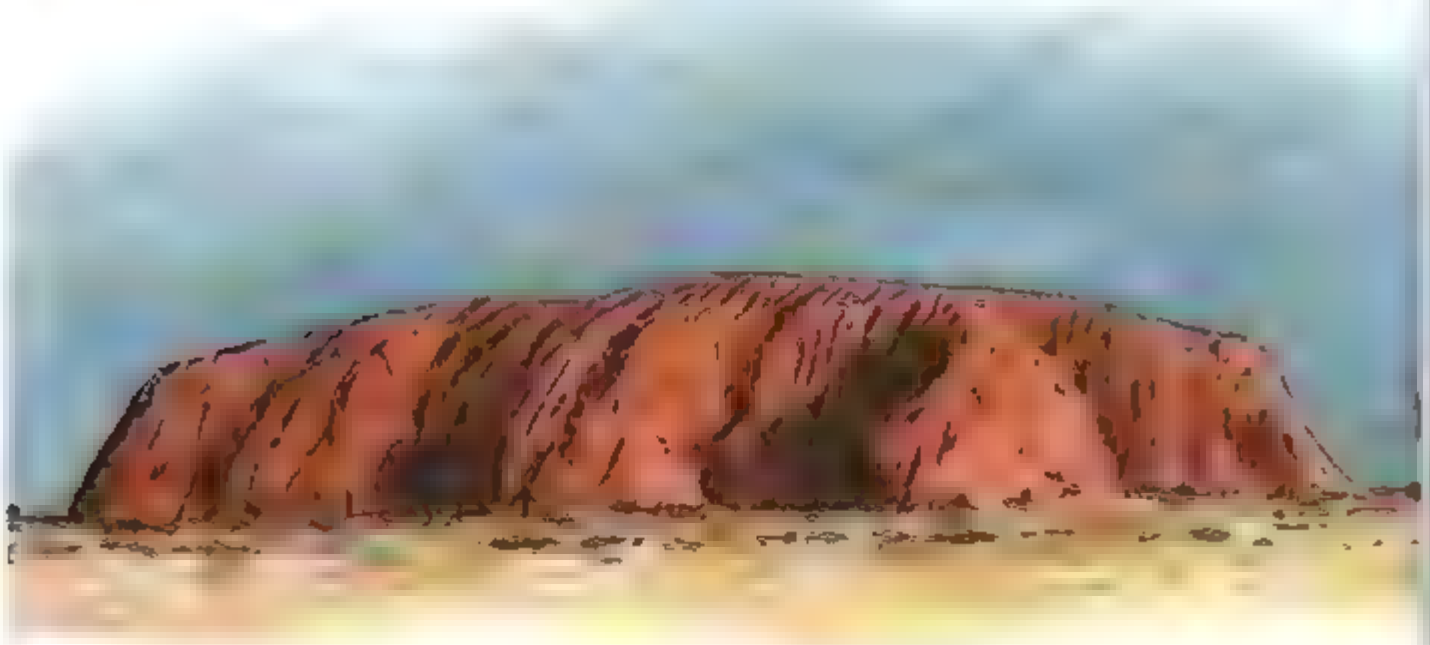

«Часи сновидінь»

Зображення, зроблене аборигенами в «часи сновидінь». Малюнки живопис і тканини аборигенів часто зображають ці священні часи

Аборигени вірять, що світ був створений у священну епоху — «часи сновидінь», або «алтыра».

Що таке «сновидіння»

Це розповідь про д яння м фічних предків в Алтыра Ці д яння вершилися у далекому минулому, але при цьому ніби й у вічному сьогодні під час священних церемоній аборигени зображають те, що їхні предки робили в «часи сновид нь» Таким чином вони наново проживають усю священну історію свого племені

У кожного племені — свої «сновидіння»

Усі племена вірять в «часи сновидінь», але кожне плем я розповідає історію саме своїх предків і зображає тільки ті діяння, які верш.лися на його землях

Таким чином, кожне плем'я відчуває себе частиною однієї загальної мозаїки: його знання доповнюють знання інших племен, і це підтримує мир і злагоду серед аборигенів

Райдужний зми

Райдужний зм й — один із головних богів для аборигенів. В «часи сновидінь» він виишов з підземних вод. Плазуючи по землі, він своїми хвилепод бними рухами створював рівчини і гори Саме він створив дощову воду і перших людей Поява Райдужного змія супроводжується появою веселки Деякі племена вважають її домівкою Раидужного змія Частки його сили містяться в кристалах кварцу Змій володіє небаченою могутністю, якою він наділив «людей-цілителів»

Райдужний змій

Ці люди уміють лікувати хворих і навіть піклуються про дух і душі померлих. Ковтаючи кристали кварцу або перламутрові мушлі, вони вбирають могутність Райдужного змія.

Сила звичаю

У Центральній Австралії люди неодмінно відвідують священні місця: наприклад, якусь печеру. Вони приносять туди магічні предмети, що зображають могутніх духів. Іноді вони надрізають собі вену на руці, щоб з неї витекло трохи крові — ця кров також має чарівну силу. Потім вони перемальовують стародавнє наскельне зображення, що знаходиться в печері: попередні покоління аборигенів перемальовували його так само. Найчастіше ці малюнки зображають тварин, які втілюють дух місця в «часи сновидінь». Аборигени вірять, що перемальовані тварини розмножуватимуться, і це убереже плем'я від голоду.

Походження

За віруваннями племені аранда світ з'явився тоді, коли в «часи сновидінь» прокинулися надприродні істоти, які спали під землею. Вони прийшли в світ, щоб принести з собою життя і воду та навчити людей зігріватися і годувати себе...

Під час ритуальних танців аборигени часто наслідують рухи тварин.

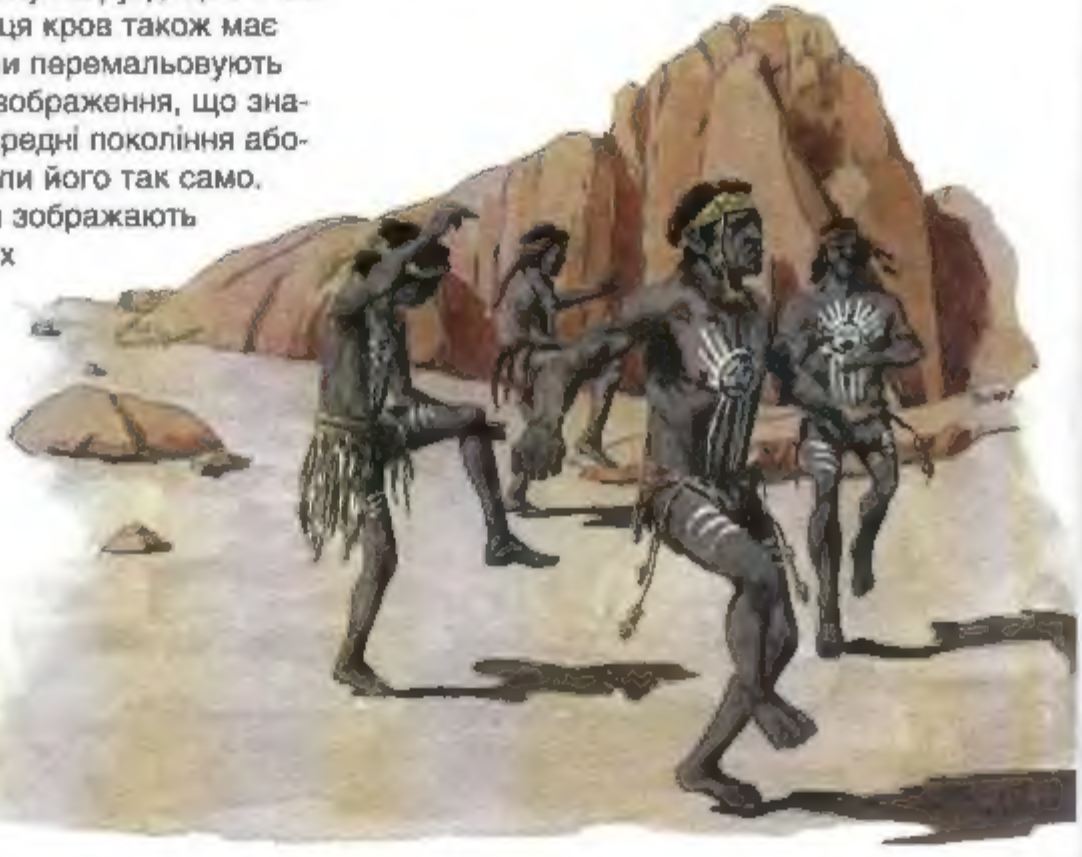

Тварини «сновидінь»

Одному тільки киту дозволено їсти все, що йому сподобається. У день, коли Лумалума вирішує покуштувати людського м'яса, люди повстають і вбивають його. Але обряди, яким навчив їх Лумалума, і священні предмети, які він їм дав, зберігають свою важливість для аборигенів.

Змії, кити, ящери... У «сновидіннях», які розказують австралійські племена, часто діють тварини.

Дві сестри і змій

Були собі дві сестри. Якось вони вирушили в мандри. В дорозі одна з них, яка чекала на дитину, народила дівчинку. Молоді жінки зупиняються біля священного колодязя, де живе змій Джулунгул, щоб приготувати собі їжу. Змій розгніваний: жінка, яка щойно народила дитину, не сміє наближатися до святого місця, тому що оскверняє його. Змій випльовує стільки води, що на небі утворюється дощова хмара. Жінки швидко споруджують хижку, щоб сховатися від дощу, але Джулунгул проникає туди і ковтає обох сестер і маленьку дівчинку. Його нудить, він вивергає їх і вони знову оживають. Цей міф повторювався нескінченно, тому що пояснював, як на Землі з'явилися люди.

Кит Лумалума

В «часи сновидінь» кит Лумалума якось виходить з моря і набуває людської подоби, щоб передати людям деякі звичаї. Але з часом кит зловживає своєю владою. Щоразу, коли він бачить щось смачне, наприклад дикий мед, то оголошує цю їжу священною і забороняє людям їсти її.

Як виглядав Лумалума, коли він вийшов з води в людській подобі? Ось як намалював його художник-абориген.

Поширення

У цій книжці розказано про деякі з великих міфів, створених людською уявою. Скрізь, на всіх континентах, люди розповідали і розповідають історії богів, які допомагають пояснити таємниці світу. В Америці й Азії, в Європі й Африці біля витоків світу стоять боги.
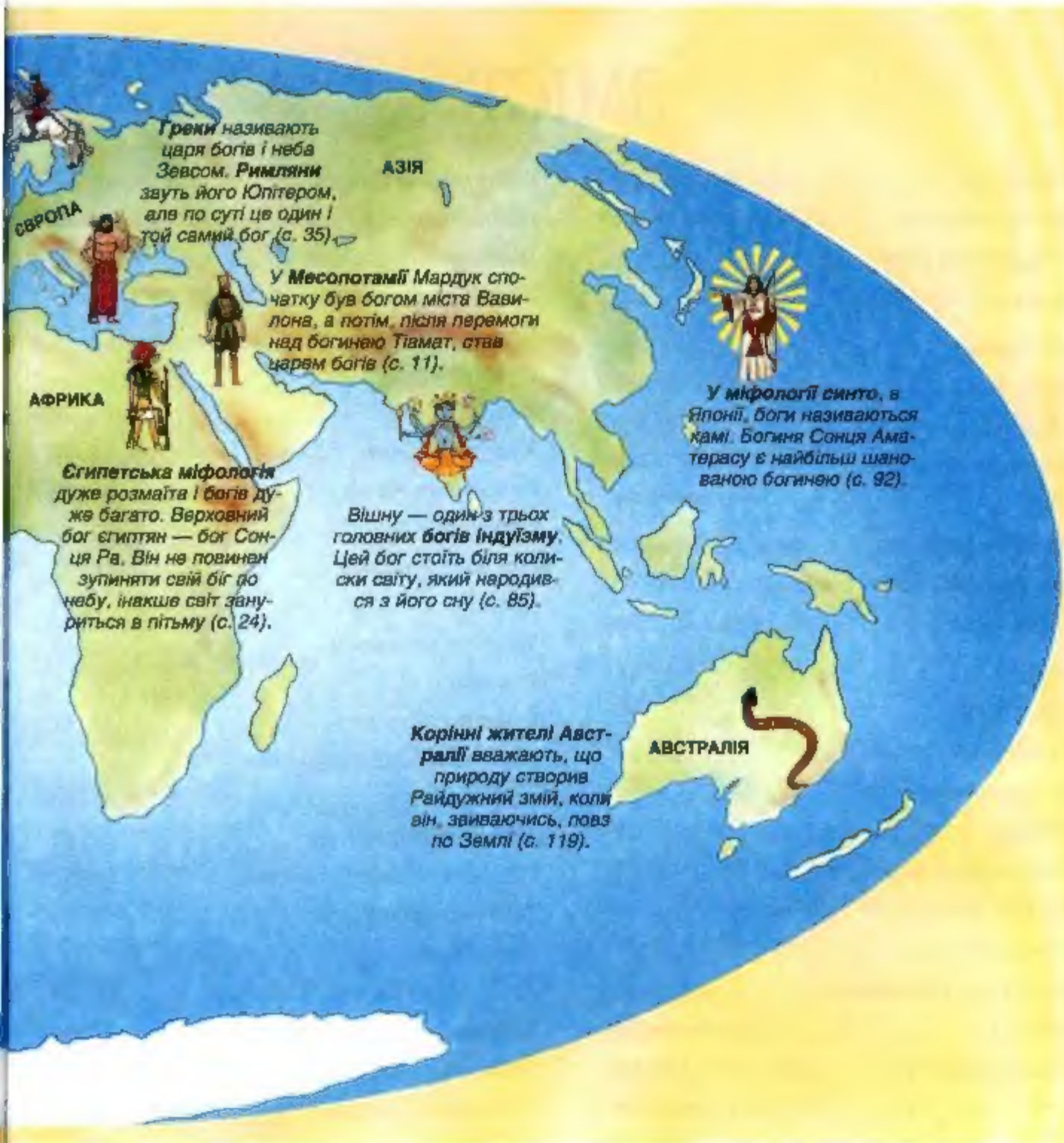
основних міфологій